

101 KØBENHAVNS BIBLIOTEKER
bibliotek.kk.dk

4959707036

68.06

KBH

MAG

RHB

09.6806

KJØBENHAVNS
RAADHUS
BIBLIOTHEK

EX LI * BRIS

FÆLLESREPRÆSENTATIONEN

FÆLLESREPRÆSENTATIONEN FOR DANSK INDUSTRI OG HAANDVÆRK 1879-1904

ET AFSNIT AF DET DANSKE
HAANDVÆRKS HISTORIE

AF
C. NYROP

KJØBENHAVN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1904

60.6
Fa 58
my

9192

INDHOLD.

Fra Tiden før	I
Stiftende Møder	31
25 Aar i kort Omrids	49
Som Led i Tiden	70
Slutning	89
Bilag	101
Register	143

FRA TIDEN FÖR.

Sindene vare i Bevægelse. Det ved sin Intelligens mægtige Parti, der saa længe havde staaet for Landets Regering, var ikke længer styrende. Dets ideale Syner i national Henseende havde lidt sørgeligt Skibbrud. Bondestandens og den frie Tankes Repræsentanter trængte det. Og nu styredes der af stærke Hænder, der syntes tilbøjelige til at lægge Roret saaledes, at ogsaa andre Kræfter kunde komme til at virke. Kjøbstaderhvervene ligesom rejste Hovedet, Haandværket saa sig om. Blev Vejret nu sigtbart? Var Farvandet, der havde været brudt fra Grunden lige siden den store Næringsfrihedsbølge, ved at falde til Ro? Öjeblikket syntes at være inde til at faa Oprejsning for de Begivenheder i Fortiden, man endnu ikke havde forsonet sig med, til at naa den Beskyttelse, man mente var nødvendig. Haandværket var stadig truet. Enhver maatte kunne se det.

Loven af 1857, der var traadt helt i Kraft fra Begyndelsen af 1862, havde søndret de gamle Lavstrammer og brudt de mange Forhold, man saa længe havde hvilet i. Toldloven af 1863, der var given med det daværende danske Monarki for Öje, var ved den sørgelige Krig kun kommen til at gjælde for det nuværende Danmark. Holstens Fabriker kunde ikke

mere blive Konkurrenter indenfor det samme Toldomraade. Men dansk Kapital havde som ingensinde för samlet sig om at skabe dansk Storindustri. Begyndelsen var gjort i 1870. Nu var der nok ligesom en Stansning, men den kom kun af de trykkede Tider, af den Arbejdsløshed, som herskede og ikke følte mindst af Haandværket, der desuden truedes af Udlandets Overproduktion. Hvor indførtes der ikke f. Ex. voxende Kvantiteter af udenlandsk Fodtøj. Toldloven var et utilstrækkeligt Værn. Haandværket følte sig truet.

Fra gammel Tid havde det danske Haandværk været ordnet i Lav, og Lavene tog sig af deres Medlemmers Interesser, til sine Tider endog saa ivrigt, at Samfundet mente at maatte træde op imod dem. Lavene bleve bekæmpede, ja endog flere Gange ophævede. Kong Hans hævede 1507 alle Landets Skomagerlav, Kong Frederik I forbød 1526 alle Lav, og Kong Kristian IV gjorde 1613 det Samme. Men — Lavene kom stadig igjen i endog voxende Antal. De viste en saa forunderlig sej Livskraft, en saa ejendommelig Evne til trods Alt stadig at kunne gjøre sig gjældende, at de absolut hos deres Medlemmer maatte skabe en fast Tro paa, at de havde en ubetinget Ret til at bestaa. Hvad hjalp det saaledes, at et kongeligt Reskript i 1761 bestemte, at intet nyt Lav fremtidig maatte oprettes, og at de bestaaende Lav ved Lejlighed skulde hæves. Bestemmelserne bleve ikke gennemførte. Der kan baade i det attende og nittende Aarhundrede paavises Lav som trods Reskriptet fik kongelig Stadfæstelse, og Forordningen af 21 Marts 1800, der forberedtes af en Kommission, som hellere end gjerne vilde Lavene tillivs, lod dem alligevel bestaa. Den vendte sig i alt Væsentligt kun mod den udskøjende Zünft. Saa kunde man da heller ikke tro, at der skulde komme Noget ud af den Kommission, som Kjøbenhavns Kommunalbestyrelse i 1840 nedsatte til Undersøgelse

af Stadens Lavs- og Korporationsvæsen. Og der gik da ogsaa, siger og skirver, syv Aar, för den naaede at afgive en uklar og indviklet Betænkning. Nej Lavene kunde umuligt fældes, de maatte ubetinget vedblive.

Og dog var det givet, at Tiden nu saa med andre Öjne. Meget var forandret, og ikke mindst Haandværkerne selv. De havde fra gammel Tid været en Stand, som der saas ned paa, som blev holdt i Afhængighed. De maatte ikke befatte sig med noget som helst Kjøbmandsskab. Vilde en Haandværker være Medlem af et Kjøbmandsgilde, maatte han først afsværgе sit Haandværk. Haandværkerne betragtedes ikke som værdige til at deltage i Styrelsen af den By, de boede i, de blev holdt ude fra Byernes Raad. Men det er maaske just disse Forhold, der gör, at vore Haandværkere med en saa stor Inderlighed tilegnede sig den tyske Zünfft, da den i Kristian IV's Tid kom hertil. Den ejendommelige zünfftige Ære tilførte dem paa sin Vis en Styrke. Ingen, der ikke gjorde den Fyldest, Ingen, der ikke var zünfftig oplært, der ikke paa zünfftig Maade var bleven Svend eller i det Hele ikke var »ærlig« efter de fremmede zünfftige Regler, som krævedes lærte paa det fremmede Sprog (Tysk), maatte komme indenfor deres Rækker. Zünften lagde an paa at hævde det Haandværk, den Enkelte tilhørte, som det ældste og bedste. Den skærpede de enkelte Lavs Særfølelse, men herved befæstedes ogsaa Sondringen imellem dem, og at samtlige Lav vedblivende rangerede lavt, kommer saa forunderligt frem, naar de zünfftige Uærlighedsstempel atter og atter fæstes til Personer som Skarprettere, Skindere o. lign. Folk. Zünften kunde ikke hjælpe Haandværksstanden fra stadig at blive rekruteret fra Samfundets laveste Lag, og den har afgjort ikke ringe Skyld i, at Haandværksstanden lod haant om al anden Oplærelse end den rent værkstedsmæssige. Den var tilstrækkelig over-

for den forholdsvis sikre, men saare tarvelige, for ikke at sige fattige Stilling, der var en Haandværker beskaaren. Og dette vedblev at virke. Længe efter at Samfundet officielt var voxet fra at forbyde en Haandværker som saadan at faa Plads i en Bys Raad, ja længe efter at Forordningen af 1800 havde befalet, at der skulde være Haandværkere imellem Kjøbenhavns »32 Mænd«, krympede Byernes Klubber sig ved at optage Haandværkere som Medlemmer. De stod i den almindelige Bevidsthed som raa og uopdragne Personer. Endnu 1834 hedder det for Alvor: »Haandværket bruges som en Skræk, hvormed Börnene kyses til Flid.«

I den saa kaldte Oplysningens Tid i Slutningen af det attende Aarhundrede rejste der sig en Bevægelse for at komme den uvidende Haandværkerstand til Hjælp. 1771 blev det befalet en Række Professionister, at de skulde tilholde deres Lærlinge flittig at besøge Tegneklasserne paa Kunstakademiet, 1798 stiftes et Selskab til unge Haandværkeres Dannelse, og samtidig med den ovenfor nævnte Forordning af 21 Marts 1800 aabnes de Massmannske Søndagsskoler. Bevægelsen kæmper sig frem, men kun Fod for Fod. Det er et godt Tegn, at en Haandværker, Kobbersmed Jørgen Conradsen, 1807 opretter et Institut for Metalarbejdere, men det væsentligste Bevis for Bevægelsens sikre Væxt kommer først 1838, da Hofguldsmed J. B. Dalhoffs ivrige Bestræbelser for at højne Haandværkerens Stand sætter sin Frugt i den under H. C. Ørstedes Ægide stiftede »Industriforening i Kjøbenhavn«.

Haandværkerne skulde ikke længere sidde klæbede fast hver til sit Lav, der ofte bittert bekrigede hinanden; de skulde kunne mødes indbyrdes saavel som med andre Samfundsmedlemmer. Industriforeningen slog i saa Henseende med stor Virkning alle Døre op. Og denne Forening, som strax tænkte paa Jernbaner og Dampudlejningsetablissementer, og

ikke lagde Skjul paa, at den kunde sympatisere med de ofte i Fortiden fremkomne Tanker om Lavsvæsenets Overflødig-
hed, virkede saa stærkt stimulerende, at de Haandværkere, der ikke kunde slutte sig til den, dog fandt det rigtigt at slutte sig sammen uden Hensyn til de forskjellige Lav, de tilhørte. Og saaledes opstod da i 1840 »Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn«, der herefter, skjönt selv et Udtryk for Haandværker-
kernes Fremskridt, maatte blive alle gamle Haandværkertradi-
tioners Hjem og Lavenes tro Forsvarer.

Sej og kraftig, sindig og støt som den danske Haand-
værker er, ser han sig godt for, för han giver noget Nytt sin
Stemme. Sikkert er det derfor, at den opkomne Forenings-
tanke maa have været naturlig, maa have været Noget, som
Tiden krævede. Den bredte sig nemlig, men selvfølgelig i
et kun langsomt Tempo. Her maa Datidens mangelfulde
Kommunikationsvæsen erindres. Det var under rent ameri-
kanske Nybyggerforhold, at Mikael Drewsen i 1844 begyndte
Anlægget af Papirfabriken ved Silkeborg, et Sted, der var helt
ukjendt og saa forunderlig fjærnt; der kunde ikke faas et Söm
paa Stedet. I Hobro vare Forholdene op imod 1850 endnu
saa gammeldags, at Byens Borgere for at faa Brød selv købte
det fornødne Korn, som de derefter lod male og saa enten
selv bagte eller lod tilbringe Bagerne til Bagning. Da Frede-
rik VII døde den 15 November 1863 laa Nykjøbing paa Fal-
ster endnu saa fjærnt, at Efterretningen om det skjæbnesvangre
Dødsfald først naaede dertil den 17.

Under saadanne Forhold er det en rig Udvikling, at der
i Aarene fra 1840 til 1857 opstod ikke mindre end 27 Provins-
foreninger. En af dem synes endda at ligge en Maaned forud
for »Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn« nemlig Borger- og
Haandværkerforeningen i Roskilde. Dens Formaal, saaledes
som det er udtrykt i dens første »Bestemmelser«, var da heller

ikke helt fagligt; Foreningens »Hensigt« var at samle Medlemmerne til selskabelig Underholdning, at virke for »Enighed og gjensidig Velvilje blandt Borgerne«. Men allerede dette er et Fremskridt, der maa lægges Mærke til; da Haandværkerforeningen i Kalundborg stiftedes 1850, var et af Motiverne, at Haandværkerne dér atter og atter faldt igjennem ved Ballotationen som Medlemmer i Byens Klub. Og saa nævne vi da som de opstaaede Foreninger fire Borgerforeninger: i Hobro (1848), Svendborg (1851), Rudkjøbing (1853) og Viborg (1854); to Borger- og Haandværkerforeninger: i Roskilde (1840) og Kjøge (1847) samt nitten Haandværkerforeninger: i Hillerød (1846), Aarhus, Randers og Aalborg (1848), Stubbekjøbing (1849), Horsens og Kalundborg (1850), Nykjøbing paa Falster og Nysted (1852), Holbæk (1853), Nakskov, Frederikshavn og Grenaa (1854), Sæby, Storehøddinge og Stege (1855), Viborg (1856) samt Skive (1857). Men der kan kun nævnes to Foreninger, i hvis Navn der forekommer Noget med Industri ved Siden af Haandværket, nemlig Haandværker- og Industriforeningen i Assens (1853) og Foreningen til at fremme Haandværk og Industri i Slagelse (1856).

Den heri liggende Udvikling er selvfølgelig og naturlig. Fortiden maatte medføre, at det blev »Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn«, der toges til Mønster; det var dens Sprog, der forstodes. Og hertil kom endnu den Omstændighed, at denne Forenings Skaber, Snedkermester (senere Krigsraad) Lasenius Kramp i 1843 havde faaet den fortjenstlige Haandværker-Lærestalt »Det tekniske Institut« i Gang og forstod at interessere Provinsforeningerne for den betydningsfulde Undervisningssag. Flere Steder under de lokale Foreninger opstod der mindre tekniske Skoler, som Kramp tilsaa. Det var et absolut Fremskridt. Der kom i det Hele paa flere Maader Liv og Bevægelse i Provins-Haandværkerforholdene.

Saaledes ogsaa paa Sangens Omraade. Den i 1839 stiftede Studentersangforening fulgtes af den i 1843 af A. P. Berggreen oprettede »Haandværkersangforening«, der kastede rige Tonebølger ud og i 1846 førte til Oprettelsen af først Typografernes og saa Malernes Sangforening, alle i Kjøbenhavn. Men Sangen gik videre, og navnlig satte den Spor i og efter de bevægede Krigsaar. Da Soldaterne i 1849 vendte hjem fra det andet Aars Felttog, indøvede man i Horsens Afsyngelsen af Fædrelandssange og herved skabtes i Avgust 1850 den Forening dér, en Haandværker-Sangforening, der i 1853 konsolideredes som »Haandværker- og Sangforeningen i Horsens«.

Under de rige og dybe patriotiske Rörelser, som fik Liv i 1848, afrystede Kjøbenhavns Haandværkere den sidste Rest af det tyske Zünftherredömmе, som var blevet tilbage efter Forordningen af 1800, og denne Bevægelse gik strax videre til Provinserne. Man jublede overalt efter Felttogene over Danskhedens Sejer, og man jublede paa samme Tid ogsaa over den ved Grundloven erhvervede borgerlige Frihed. Selvfølgelig var man i Haandværkerkredse ikke uopmærksom paa, at denne Lov indeholdt en Bestemmelse (§ 88), der lød saaledes: »Alle Indskrænkninger i den frie og lige Adgang til Erhverv, som ikke ere begrundede i det almene Vel, skulle hæves ved Lov«, men man følte sig næppe stærkt berørt deraf. Hvor mange farefulde Tider havde Lavene ikke gennemstridt og overvundet, og her var jo kun henvist til en Fremtid, som maaske aldrig kom, til Love, man endnu ikke havde set blot et Udkast til. Da Hillerød Haandværkerforening i 1846 vilde have »Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn« til at interessere sig for et Andragende til Kongen imod en fra 114 Landhaandværkere til Roskilde Stænderforsamling indgiven Petition om fri Næringsdrift paa Landet, fraaadede Foreningen at röre

ved Sagen. Dens Behandling i Stænderforsamlingen havde givet Foreningen den Tro, at hele Sagen var udsat »indtil en maaske fjærn Fremtid«. Saaledes formede det sig den Gang, hvorfor saa frygte nu. »Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn« havde jo desuden i 1848 imødegaaet den ovenfor nævnte kommunale Kommissions Betænkning ved at fremskaffe og udgive en Række Erklæringer fra ikke mindre end 32 Lavsoldermænd. Det maatte betyde Noget! Haandværkerens Standpunkt var deres gode Ret, som de nok skulde vide at gjøre gjældende. De lod sig ikke løbe med. Haandværkerforeningen i Kalundborg, hvis officielle, paa flere Maader ganske oplysende Navn, var »Haandværksmesternes Forening«, hævdede med Held, at den ikke skulde betale nogen Klubafgift; dens Formaal var fælles Belæring og Understøttelse (1850). Borger- og Haandværkerforeningen i Roskilde satte i 1853 imod Byens Embedsparti og ledende Bedsteborgere en Haandværker ind i Byens Borgerrepræsentation, hvad den betragtede som en stor Sejer.

Og dog truedes Lavene nu som ingensinde för. Tidens stærke Frihedstrang gjorde sig gjældende ogsaa paa dette Punkt og støttedes her af ikke faa Haandværkere. »Industriforeningen i Kjøbenhavn« samlede en stadig større Kreds omkring sig, og den 1847 i Kjøbenhavn opstaaede »Haandværkerdannelsesforening« viste, hvor yderlig frisindede flere Haandværkere den Gang kunde optræde. Næringsfrihedsspørgsmaalet blev et politisk Spørgsmaal, og blandt Andre kastede C. V. Rimestad, der var ivrig for at faa en Position i Spidsen for en Arbejderforening i Datidens Forstand, sig stærkt politisk interesseret ind i Sagen. Var det dog ikke paa Tide, at Haandværket nu rørte sig. I 1853 kom der Bud til Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn fra endog to Steder. Foreningerne i Kjøge og i Nykjøbing paa Falster skrev begge til den. Alt

holdtes dog endnu helt roligt. Men da sidstnævnte Forening først i 1856 paany skrev og foreslog, at alle Haandværkerforeninger i Kjøbstæderne skulde træde sammen i et Selskab »for at virke til fælles Tarv med Hensyn til Bevarelsen af Lavenes Rettigheder«, var Sagen bleven alvorlig. Rigsdagens Forhandlinger truede stærkt, nu følte man, at man maatte træde frem, og Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn gav sig da i denne sene Time til ivrigt at samle Tropperne. Fra den 25 til den 28 Juli s. A. afholdtes der i Kjøbenhavn et hele Landet omfattende, stort Haandværkermøde. Delegerede fra Hovedstaden og fra Kjøbstæderne vedtog en Indstilling, som overrakte Indenrigsministeren, men derved stansedes ikke den alt begyndte Udarbejdelse af et Forslag til en Næringslov. Og det hjalp heller ikke, at Udvalget, der havde forberedt Mødet, konstitueredes som en blivende »Næringsstandens Komite«. Den formaede ikke at tage det op med de ivrigt interesserede Modstandere. En Adresse, som den forberedte, og som fik 15,000 Underskrifter, kom først i September 1857, og da Komiteen, for at gjøre det størst mulige Indtryk paa Frederik VII, vilde henvende sig til ham ved et stort Lavsoptog med Emblemer, Faner og Musik, blev det forhindret. Saa vilde Komiteen endelig ved en Massedeputation fra hele Landet »for Tronen nedlægge det sidste Vidnesbyrd om, at vor Begjæring og vore Bønner fandt stor og almindelig Gjenklang«, det skulde ske den 2 Januar 1858, men — allerede den 29 December 1857 forelaa Næringsloven med Kongens Underskrift. Frihedsbegejstringen havde sejret, Haandværkerforeningerne vare slaaede. Det afgjørende Brud med Fortiden var sket.

Men endnu kunde og vilde »Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn« ikke ret tro det. Inden Loven den 1 Januar 1862 traadte helt i Kraft, maatte der kunne ske en Revision af dens Bestemmelser. Herfor skulde en i April 1858 kon-

stitueret »Næringsstandsforening« virke med en af den udgivet »Tidende for Næringsstanden«. Men Bladet gik ind allerede i September s. A., og i April 1861 ophørte Foreningens. Tiden bortødsledes paa et helt forgjæves Arbejde, og da den i Januar 1862 kom, gik man, siger Haandværkerforeningens Historieskriver, »saa uforberedt som vel muligt« ind til den nye Ordning.

Førerne i Kjøbenhavn havde selvfølgelig handlet efter bedste Overbevisning, inderlig opfyldte som de vare af deres Sags ubetingede Retfærdighed. Men de havde set lidt vel gammeldags, lidt vel naivt paa Forholdene. For dem havde den enkelte Haandværksfag tillagte udelukkende Næringsret staaet som en for evige Tider vel erhvervet Rettighed; at skride ind mod den var en »revolutionær Anvendelse af Lovgivningsmagten«. Lavsvæsenet var bleven en urörlig Del af det danske Retsliv, og derfor var en Kuldkastelse af det nærmest at betragte som en Forbrydelse. Men vare Lavene mon helligere end Enevoldsmagten, var Næringsloven en større Omvæltning end Grundloven? De oversaa helt, at havde Tiden tilladt det Ene, kunde den ogsaa tillade det Andet, Næringsfriheden, som alle Haandværkere end ikke stod fjendtligt imod.

Men hvorledes man nu end vil se og bedømme Lavforsvarernes Optræden, sikkert er det, at de een Gang vakte, een Gang i Bevægelse havde kæmpet af al Magt. Tiden havde været rig paa Anstrengelser, Spænding og — Skuffelser. Nederlaget fulgtes derfor naturligt af en Slappelse, hvis Virkning forstærkedes derved, at i alt Fald enkelte kjøbenhavnske Lav, harmfulde over det Skete, ligesom trak sig helt tilbage. Alt fik gaa, som det vilde. Og ret beset, sagde ogsaa det sejrende Parti, det helt doktrinære Frihedsparti, ganske det Samme. Den Gang var det jo for Mange næsten en Tros-

sætning, at det blot kom an paa at skabe Frihed. Den skulde nok af sig selv harmonisk ordne Alt. Og saaledes skete det da, at Tiden fra December 1857 næppe blev benyttet paa rette Maade. Da den 1 Januar 1862 kom, var Alt een stor Usikkerhed, hvad Regeringen maatte erkjende.

Den gjorde det i et indenrigsministerielt Cirkulære af 24 Januar 1862. Efter i sine første Ord at have pointeret Usikkerheden gaar det over til at indskærpe, at Lavene og de ved samme anordnede Prøver havde tabt deres tidligere Betydning, og at det nu gjaldt om at danne frie Foreninger, i hvilke alle Haandværkerne i en By kunde staa sammen. Formaålet skulde være ved forenede Kræfter at virke for Haandværkets og Haandværkernes Dygtiggjørelse og Opkomst, og der peges i saa Henseende paa en Række Opgaver saaledes som Anlæg af Industriskoler, Afholdelse af Udstillinger, Uddeling af Rejseunderstøttelser, Grundlæggelse af Kreditanstalter, Oprettelse af Stiftelser for Syge og Gamle, Uddeling af Begravelseshjælp o. s. v. Lutter selvfølgelige Ting, skulde man tro, der ikke behøvede at indprentes, og saa havde Cirkulæret dog, som vi skulle se, sin utvivlsomme Betydning. Men inden vi gaa over hertil, skal til Oplysning om, hvor sent man helt igjennem var paaferde, her endnu nævnes, at Indenrigsministeriets Regulativ for de i Næringsloven »ommeldte« frivillige Svendepøver først udkom under 6 Avgust 1862 — og saa gjaldt det endda kun for Kjøbenhavn, et tilsvarende Reglement for Kjøbstæderne saa først Lyset den 20 Avgust 1864 — samt at Ministeriet først under 16 Februar 1863 var i Stand til at udsende et Cirkulære om den bedste Ordning af de navnlig for Svendene saa vigtige Syge- og Begravelseskasser.

Men tilbage til Cirkulæret af 24 Januar 1862. Det blev af Ministeriet sendt til alle Landets Amtmænd, og hvad Lolland-Falster angaar, for nu først at vende os til denne Lands-

del, da blev det af Amtmanden dér sendt til Kommunalbestyrelserne i Amtets forskjellige Byer, og i Nykjøbing paa Falster bragte Kommunalbestyrelsen det videre til Byens Haandværkerforening. Men denne Forening, der havde sendt meget ivrige Lavsvener til »det bekjendte Næringslovsstormermøde« i Kjøbenhavn, holdt sig tilbage, og saa stiftedes den 23 Februar 1863 ved Siden af Haandværkerforeningen en Industrieforening, der ganske som »Industrieforeningen i Kjøbenhavn« optog Enhver, der havde Interesse for Haandværk og Industri, uden Hensyn til hans Livsstilling. Og denne nye Forening trivedes efterhaanden godt. Dens første Formand var Byens Borgemester, dens anden Overlæreren ved Byens Katedralskole, men den tredje blev en Haandværker, og under ham skete det, at Industrieforeningen uden at skifte Signaler i sig optog Haandværkerforeningens Medlemmer. Det udviklede sig saaledes i 1871, og fra den Tid bar Foreningen Navnet »Industri- og Haandværkerforening«.

Det ministerielle Cirkulære kom ogsaa til Nakskov, og Haandværkerforeningen her var strax villig til at gjøre, hvad den evnede. Den henvendte sig endog i den Anledning til C. V. Rimestad. Der synes imidlertid ikke at være kommet Noget ud heraf, og dog bar Sagen sin Frugt. Da der nogle Aar efter var Tale om, at Foreningen skulde have nye Love, besluttede man at »udvide Foreningen derhen, at den for Fremtiden blev en Haandværker- og Industrieforening«, og fra Februar 1867 bar den dette rummeligere Navn. Den nye Bevægelse viser sig ogsaa deri, at der i Foraaret 1868 stiftes en Haandværker- og Industrieforening i Rødby, to Industrieforeninger i henholdsvis Maribo og Saxkjøbing, ja en Industrieg og Arbejderforening i Nysted. I denne By var der, som ovenfor nævnt, en Haandværkerforening, men den gik i 1876 op i den nye Forening, der herefter kaldte sig Industri- og

Haandværkerforening. Den nye Tid synes, forsaavidt man kan slutte af disse Begivenheder, at gaa sejerrig hen over Lolland-Falsters Stift. Her bevaredes kun een efter sit Navn ublandet Haandværkerforening, nemlig Haandværkerforeningen i Stubbekjøbing.

Et nok saa sikkert Tegn er det imidlertid, at de her nævnte syv lolland-falsterske Foreninger ikke blev staaende ved at arbejde hver for sig; de sluttede sig sammen, og Sammenslutningen skriver sig vistnok fra 1868. Under 20 Maj 1868 udstedtes i alt Fald en Bevilling for et Maribo Amts Industrilotteri, og i dette Lotteri deltog de forskjellige Foreninger. Det gjaldt om at skaffe Penge til deres udvidede Virksomhed, til deres Skoler og Stiftelser. Dette Lotteri havde dog ingen lang Varighed, men saa opstod der en Fællesforening, der holdt Møder, og paa Foreningernes Fællesmøde den 19 December 1875 i Stubbekjøbing behandledes eksempelvis bl. A. en Række Punkter vedrørende Lærlingeforholdene som Svar paa Spørgsmaal, som den da nedsatte saa kaldte Arbejderkommission havde udsendt. Der fandt et ubetinget godt Sammenarbejde Sted, men der sad ogsaa en god Fører og Leder i Nykjøbing nemlig den i 1893 afdøde Kobbersmed Chr. Haagensen, der nok fortjener at mindes.

Han var fra den zünfftige Tid; som Svend havde han paa sin Fod vandret viden om, endog været i Siebenbürgen. Men ærlig dansk var han. Skjönt han lige havde etableret sig i Nykjøbing, lukkede han sin nye Forretning, da Krigen udbrød i 1848, for at gaa frivillig med. Hjemkommen igjen blev han hurtigt tagen i Brug af Kommunalbestyrelsen, han blev Fattigforstander (1850), og da han 1857 blev Borgerrepræsentant, tvang han dem, der hidtil havde været ene om at føre Ordet, til at bøje sig for Haandværkerens Dygtighed og Ihærdighed. Lille og tilsyneladende ubetydelig besad han ikke alene en

utrættelig Arbejdsomhed, men en skarp og sej Energi, der bar ham frem over alle mødende Vanskeligheder, deriblandt de smaa Kaar, han som ægte Haandværker stadig kæmpede med. Han var med at stifte Haandværkerforeningen i Nykjøbing (1852), og han var med at stifte Industriforeningen (1863), i hvilken han blev Formand — den ovenfor nævnte tredje — og han var vedblivende Formand i Industri- og Haandværkerforeningen (1871). Han ordnede den lolland-falsterske Sammenslutning, og han ønskede endnu videre Forbindelser. Paa hans Foranledning havde Industriforeningen i Nykjøbing i 1867 udsendt en Opfordring til alle Industri- og Haandværkerforeninger udenfor Kjøbenhavn om Oprettelsen af en Fællesforening, men her fulgte Heldet ham ikke. Han blev ikke den, der førte en saadan større Sammenslutning igjennem, men derfor skal Sagen dog nævnes her, og det saa meget mere som Sammenslutningstanken muligvis alt var oppe hos ham i 1856 (s. ovfr. S. 9). Han, den helt igjennem ægte Haandværker, havde ikke hilst Næringsloven med Glæde, men han saa paa den anden Side ingen Grund til at frygte den saa stærkt, blot Haandværkerne holdt sammen. Her var Maalet, som han altid saa hen til og altid var ivrig for.

Vende vi os herefter til Fyn, da træffe vi helt andre Forhold. Her staa vi bl. A. overfor Odense, der fra gammel Tid havde ønsket at kunne optræde som Øens Centrum, ogsaa i Haandværker- og Industriforhold. Men der var dog ogsaa Andre, der vilde tale et Ord med. Fra Snedkernes Lavshus i Assens var der i 1835 udgaaet et Opraab til Landets Kjøbstadhaandværkere om samlede at paatale deres Rettigheder overfor de rundt om opstaaende Landhaandværkere, og i Januar 1836 afholdtes saa — i Odense forøvrigt — et Møde af Fyns Skomager-, Skræder-, Smede-, Snedker- og Bødkerlav, hvem det af Øvrigheden dog kun tillodes at forhandle Lav

for Lav. Noget saa Ukjendt som et Fællesmøde turde umuligt finde Sted; hvad der skete, havde vakt Opsigt nok; og skjönt en Deputation henvendte sig til Frederik VI, kom der Intet ud af Sagen. Der skulde andre Tider til, för saadanne Bevægelser kunde bære Frugt. Selv da man i Odense sidst i 1847 søgte at danne en »Industriforening for Fyns Stift«, blev det ikke til Noget. Som vi ovenfor have set, existerede der paa Fyn för 1857 kun een Forening af denne Art (s. S. 6), nemlig »Haandværker- og Industriforeningen i Assens« (1853), som endda ikke blev af Varighed. Her ses bort fra Borgerforeningerne i Svendborg (1851) og Rudkjøbing (1853).

Bevægelsen begynder først ret, da »Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn« i 1856 og 1857 kalder til Vaaben. Odense vil ved denne Lejlighed være repræsenteret, og Resultatet heraf bliver i November 1857 Dannelsen af en Odense Haandværkerforening. Men en saadan Forening var for Byens (national-liberale) Frihedsparti en reaktionær Forening, og saa danner det med Tanken om Odenses Höjhedsret over Fyn i November 1858 en »Fyns Stifts Industriforening«, der dog ikke kan hævde Höjheden i større Grad, end at der i 1859 stiftes en »Forening til Industriens Fremme« i Nyborg, i 1860 en Haandværkerforening i Bogense og i samme Aar en Industriforening i Svendborg. Herefter synes der paa Fyn Intet at gjöre for Indenrigsministeriets Cirkulære af 24 Januar 1862. Og dog sætter det ogsaa Frugt her. I Maj 1862 dannes en Haandværker- og Industriforening i Kjerteminde, og i November s. A. samles de to Foreninger i Odense til een med Navnet Industri- og Haandværkerforening. Senere kommer endnu en Borger- og Haandværkerforening i Ærøskjøbing (April 1867), en Borger- og Haandværkerforening i Nyborg (Avg. 1867) og en Industriforening i Faaborg (Novbr. 1867), ikke at tale om

en Haandværker- og Industriforening i Rudkjøbing (1877), hvori den tidligere Borgerforening utvivlsomt gaar op.

Naar Aaret 1867 her spiller en saa stor Rolle, staar det i Forbindelse med Dannelsen af et Industrilotteri. To Stiftelser i Odense, den af Bogtrykker Sören Hempel i 1841 oprettede »Stiftelse af 18 September for gamle og trængende Haandværksmestere og deres Enker« og den af Haandværkerforeningen særlig ved dens Formand Hof-Skomager Gredsteds Bestræbelser i 1862 grundlagte »Kong Frederik VII's Stiftelse«, der ogsaa var til Gavn for værdige Haandværkere og deres Enker, havde under 16 August 1867 faaet en Lotteribevilling (»Fyns Industrilotteri i Odense«), og dette Skridt gav Gjenslyd i Fyn udenfor Odense. Svendborg vilde ogsaa være med. Den nævnte Bevilling blev den 11 Juli 1868 efterfulgt af en Bevilling til et Svendborg Amts Lotteri for Foreningerne i Svendborg, Nyborg, Faaborg, Rudkjøbing og Ærøskjøbing, og dette Lotteri greb endnu videre om sig. I September 1870 kom »Nye fynske Varelotteri« med Svendborg som Sæde til at omfatte samtlige Foreninger i Fyns Kjøbstæder med Undtagelse af Odense. Men derfor stod denne By dog langt fra udenfor de fynske Foreningers Sammenarbejde, ti et saadant blev forsøgt og naaet. Paa Forslag af Industriforeningen i Svendborg blev der i 1875 afholdt et Møde i Odense af samtlige fynske Foreninger, der bl. A. førte til Nedsættelsen af et Udvalg til Fremme af tekniske Skoler i Fyns Stift, og Mødet fik aarlige Efterfølgere. Det var og blev dog Industriforeningen i Svendborg, der her gik i Spidsen, denne livlige Forening, hvis Formaal var »at virke til Industriens og til almennyttige Kundskabers Udbredelse«, og som ved Siden af den tekniske Undervisning ogsaa bl. A. tog sig særlig af Lærlingeforholdenes Ordning. Dens Formand og Leder var Lito- graf S. J. Grönvald.

Til Oplysning om Foreningsforholdene paa Fyn skal her endnu kun tilføjes, at paa Mødet i Odense 1875 vare alle Byernes Industri- og Haandværkerforeninger repræsenterede med Undtagelse af Assens, »hvor ingen Forening fandtes«; men paa Mødet Aaret efter, ogsaa i Odense, var Assens dog repræsenteret, og Mødet i 1877 holdtes i Assens. Af særlig Interesse er det endelig, at der i 1872 oprettedes en »Svendborg Amts Landhaandværkerforening«, hvis Maal bl. A. var Oprettelsen af en teknisk Skole.

Tage vi nu Sjælland for os, saa var her før 1857 Borger- og Haandværkerforeningerne i Roskilde (1840) og Kjøge (1847) samt Haandværkerforeningerne i Kalundborg (1850), Holbæk (1853), Storeheddinge (1855) og Stege (1855), hvortil endnu kom i 1859 Haandværkerforeningen i Præstø og i 1861 Industriforeningen i Næstved. Saa var Tiden inde, da Næringsloven traadte helt i Virksomhed, og saa udsendte Indenrigsministeriet sit Cirkulære, der her satte ikke ringe Spor. I 1862 oprettedes Sorø Haandværkerforening, Slagelse Haandværker- og Industriforening, Skjelskør Industriforening, der senere antog Navnet Haandværker- og Industriforening, samt Rønne Arbejder- og Industriforening. Det er særlig Sorø Amt, i hvilket Cirkulæret synes at virke; Skjelskør, Slagelse og Sorø ligge alle i dette Amt, og Foreningerne i disse Byer toge alle fat paa at virke gennem Skoler og Sygekasser. Men den nye Tids Rörelser mærkedes selvfølgelig ogsaa udenfor Sorø Amt. »Haandværksmesternes Forening« i Kalundborg forandrede sit stærkt eksklusive Navn til det almindelige Haandværkerforening, og den gik endvidere med til at yde et aarligt Bidrag til en ved Kommunalbestyrelsens Medvirkning stiftet Industriforening, der skulde foranstalte Foredrag, afholde Udstillinger og oprette en Laanekasse i Forbindelse med et Møbelmagasin, der senere gik over til Haandværkerforeningen. Industriforeningen synes

nemlig ikke at have bestaaet længe. Men derfor er den Udvikling, der ligger i dens Oprettelse, dog værd at notere. Udviklingen kan ogsaa spores f. Ex. i Roskilde. Formanden for Borger- og Haandværkerforeningen her, Skomagermester P. N. Grausen, gennemførte, at der i Vinteren 1861—62 for første Gang blev holdt Foredrag i Foreningen; de blev holdt af Katedralskolens Lærere, og efter at de vare begyndte, vedtog en Generalforsamling, at »enhver uberygtet, pletfri Mandsperson, uanset om han er i Næringsdrift eller anden respektabel Stilling«, kunde blive Medlem af Foreningen, som var i absolut Fremgang; i 1863 afholdt den en Udstilling.

Foreningerne havde faaet større Opgaver, men til deres Gjennemførelse behøvedes Penge, og det er derfor naturligt, at ogsaa de sjællandske Foreninger søgte at faa disse Penge ved Lotterier. Foreningerne i Præstø Amt fik under 16 August 1867 Bevilling paa at maatte foranstalte en Lotterifordeling af Haandværksfrembringelser; det er Foreningerne i Præstø, Storeheddinge, Næstved og Vordingborg, det her drejede sig om; Haandværkerforeningen i Vordingborg blev, sikkert med dette for Öje, oprettet i 1866. Saa fulgte der i 1868 lignende Bevillinger for Foreningerne henholdsvis i Sorø Amt samt i Gamle Roskilde og Holbæk Amt, og i den Anledning dannedes der i 1868 en Haandværker- og Industriforening i Korsør, en Industriforening for Ringsted og Omegn samt en Haandværkerforening i Nykjøbing ligesom endelig (i Frederiksborg Amt) en Borger- og Haandværkerforening i Frederiksborg Amt samt (i samme Amt) 1871 en Industriforening for Helsingør og Omegn og 1872 en Industriforening i Hillerød. I 1871 samledes nemlig de tre sjællandske Amtslotterier til et forenet »Sjællands Varelotteri« med Sæde i Roskilde, hvortil snart efter Foreningerne i Frederiksborg Amt samt Haandværkerforeningen i Stege sluttede sig, og dette Lotteri kom

yderligere til at omfatte det i 1870 stansede Maribo Amts Industrilotteri; fra September 1875 bestod der et samlet »Sjællands og Lolland-Falsters Varelotteri« stadig med Sæde i Roskilde, hvor der ved Siden af den gamle Borger- og Haandværkerforening fra 1870 endnu bestod en særlig Haandværkerforening. Industrilotterierne kom til at spille en stadig større Rolle.

Der var paa en Række Punkter stor og god Fremgang at spore. Men derfor var selvfølgelig dog Alt langtfra godt. Og Haandværkerforeningen i Kjøge, der alt i 1853 havde skrevet ind til Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn, tog her et Initiativ. Sammen med Byens Handelsforening opfordrede den i September 1869 alle Landets Kjøbstæder til at foretage et fælles Skridt, hvad der førte til Afholdelsen af et stort Kjøbstadmøde i Odense i November s. A., hvor 53 Kjøbstæder vare repræsenterede. Det aabnedes af Formanden for Kjøge Haandværkerforening, Tømmermester J. W. Blume, og efter Mødet nedsatte Regeringen i Juli 1870 den saa kaldte Kjøbstadkommission. Den skulde undersøge de formentlig mindre heldige Vilkaar, under hvilke Kjøbstædernes næringsdrivende Befolkning levede, og gjøre Forslag til deres Afhjælpning. Den fremkom da ogsaa Aaret efter med en Betænkning, som der dog ingen Grund er til her at komme ind paa. Her skal det kun nævnes, at der mellem Kommissionens sexten Medlemmer fandtes fem Haandværkere, Tømmermester Blume fra Kjøge, Kobbersmed Haagensen fra Nykjøbing p. F., Murmester Erbs fra Fredericia, Bogtrykker J. R. Dein fra Maribo og Kaptajn, Skrædermester Fischer fra Viborg. Af disse er Dein († 1891) kjendt fra, at han var Medstifter af og Sekretær i Haandværkerdannelsesforeningen i Kjøbenhavn (1847), Haagensen er nævnt ovenfor S. 13, og hvad Blume († 1875) angaar, kan det oplyses, at han oprindeligt

havde staaet i Handelslære og derefter havde været Brændevinsbrænder, Fragtmand og Langsavs-kjærer, för han blev Tømmerer; men det var som Kjøges største Tømmermester, at han i 1847 blev den væsentlige Stifter af Byens Borger- og Haandværkerforening.

Nu staaer kun Jylland tilbage. Men denne Landsdel, der er Danmarks største, spiller ogsaa den største Rolle. För Næringslovens Tid var her ni Foreninger: Borgerforeningen i Hobro (1844), Haandværkerforeningerne i Aarhus, Randers og Aalborg (1848), Haandværker- og Sangforeningen i Horsens (1849) samt Haandværkerforeningerne i Frederikshavn (1854), Grenaa (1854), Sæby (1855) og Skive (1857). Hertil kom i 1861 to Haandværkerforeninger henholdsvis i Vejle og Ringkjøbing og saa i 1862 og 1863, altsaa i den Tid, da det ministerielle Cirkulære af Januar 1862 virkede, følgende syv Foreninger: Den borgerlige Forening i Nibe, Haandværkerforeningen i Fredericia, Haandværker- og Industriforeningen i Nykjøbing paa Mors, Foreningen af Haandværkere og Industri-drivende i Kolding, Arbejderforeningen i Hjørring, Haandværker- og Sygeforeningen i Løgstør samt Haandværkerforeningen i Silkeborg.

Hvad der her er ejendommeligt, er den gennemgaaende Brug af Navnet Haandværkerforening, Noget, der utvivlsomt viser levende Konservatisme. Selv den saa unge Plads Silkeborg faar en Haandværkerforening. Og det er i denne Henseende ogsaa værd at lægge Mærke til, at Byerne Frederikshavn og Skive i deres Foreningers Navne paa en vis Maade endog gaa et Skridt tilbage; fra at være Haandværkerforeninger gjøres de i 1865 til Borgerforeninger. Det er kun Nykjøbing paa Mors og Kolding, der tør have Noget med Industri at skaffe; og helt mærkeligt er det da, at Hjørring i 1862 opretter en Arbejderforening, som Alle kunde blive Med-

lemmer i. Men der dannes da ogsaa i 1876 en Hjörriug Haandværkerforening, der kun optager Haandværkere og Industridrivende. Arbejderforeningen i Hjörriug er ligesom den ovenfor nævnte Arbejder- og Industriforening i Rönne en Frugt af det ministerielle Cirkulære af Januar 1862. Fra de nævnte Byer henvendte man sig, ligesom vi ovenfor have hørt det om Haandværkerforeningen i Nakskov, til C. V. Rimestad, og hvad der ikke lykkedes i Nakskov, lykkedes i de to jyske Byer, de fik hver sin Arbejderforening efter det kjøbenhavnske Forbillede »Arbejderforeningen af 1860«. Formaålet var de arbejdende Klassers Oplysning og Dannelselse. I saa Henseende sker der dog en Svingning i Hjörriugs Naboby Thisted. Da Pastor H. C. Sonne her i Vinteren 1865-66 holdt en Række Söndags-Aftenmöder med Byens Arbejdere, gav Tilhørerne ham at forstaa, at vilde han deres Vel, maatte han først hjælpe dem til at faa det daglige Bröd. Han gjorde sig da grundig bekendt med de engelske Husholdningsforeninger (Forbrugsforeninger) og blev saa i Juli 1866 Stifteren af »Thisted Kjøbstads Arbejderforening«, hvis Formaal var at danne en Fond »for at sætte Medlemmerne i Stand til fordelagtigere Indkjøb af Livsfornødenheder«, en Forening, der paa sin Vis blev banebrydende. Trods sin Konservatisme er Jylland rig paa interessante Brydninger. I Horsens dannedes der i 1876 en »Arbejderforening«, hvis Formaal var »ved Samvirken af Arbejdsgivere og Arbejdere at tilvejebringe en nöjere indbyrdes Sammenslutning og Fortrolighed mellem dens Medlemmer for derved at bidrage til gjensidig Oplysning af hvad der kan fremme det Heles Vel«.

Men »Haandværkerforeningerne« vare og bleve dog det Herskende i Jylland. Arbejderforeningen i Thisted blev i 1867 fulgt af en Forening til Understöttelse af trængende Industridrivende og Haandværkere, som igjen i 1877 efter-

fulgtes af en regulær Haandværkerforening. Haandværkerforeningerne bredte sig, og det ikke alene i Kjøbstæderne, men ogsaa paa Landet. Der oprettedes en Haandværker- og Sangforening i Odder 1869 og en Haandværkerforening i Skanderborg 1869; Borgerforeningen og Haandværkerforeningen i Viborg forenede sig 1870 til en Borger- og Haandværkerforening; der opstod en Haandværkerforening i Rougsø og Sønderhald Herreder i 1873, en Haandværkerforening for Hammel By og Omegn i 1875, Haandværkerforeninger i Herning, Hjørring og Varde i 1876 samt i Hinnerup-Broby og som ovenfor nævnt i Thisted i 1877. Herimod betyder det kun lidet, at der dannedes en Industri- og Haandværkerforening i Skanderborg 1871 og en Haandværker- og Industrieforening i Ebeltoft 1878. Saa synes det Mere, naar der i 1871 opstaar Industrieforeninger i Ribe, Varde, Ringkjøbing, Holstebro, Lemvig og Skive, hvortil endnu kom en lignende Forening paa Fanø 1872, men alle disse Foreninger kunne, om man vil, betragtes som kun een Forening »Den vestjyske Industrieforening«, hvis Fremkomst staar i Forbindelse med et for Vestjylland gjældende Lotteri. De ere tilmed for smaa til væsentlig at forandre de jyske Foreningers Karakter. Men hvad der absolut maa lægges Mærke til, er, at der i Jylland tidligere end andensteds her i Landet opstaar faglige Foreninger, der spænde over hele Provinsen, baade over Kjøbstæderne i den og Landet. Ogsaa paa dette Punkt ere de jyske Forhold af Interesse. Her er »Den nørrejyske Bagerforening«, der stiftedes i 1874, og »Centralforeningen for jyske Skomagermestere«, der stiftedes i 1876, og som begge ved deres stiftende Formænd pege tilbage paa Randers. Og det gjør ganske paa samme Maade ogsaa den i 1877 oprettede »Garverforening i Danmark«, der endnu har yderligere Betydning derved, at den tager Sigte paa hele Landet. Randers spiller

herved en Rolle, og det gjorde denne By endnu paa andre Maader.

Det første jyske Lotteri var »Vejle Amts Industrilotteri«, som Foreningerne i Vejle, Fredericia og Kolding fik Bevilling paa den 18 September 1868, saa fulgte under 9 Januar 1871 et »Thisted Amts Industrilotteri« for Foreningerne i Thisted og Nykjøbing paa Mors og under 23 September s. A. det ovenfor nævnte vestjyske Industrilotteri. Men dermed var Rækken selvfølgelig ikke sluttet. Under 3 Avgust 1872 bevilgedes de nord- og mellemjyske Haandværkerforeningers Industri- og Varelotteri, det er Foreningerne i Hjörning, Sæby, Frederikshavn, Aalborg, Nibe, Viborg, Hobro og Randers, som det her gjælder, og saa kom endnu den 24 Januar 1873 et særligt Lotteri for Arbejderforeningen i Horsens. Her fik imidlertid heller ikke alle disse kun smaa Lotterier Lov til at bestaa hvert for sig. Under 18 Avgust 1873 smeltede de, med Undtagelse af Thisted Lotteriet, sammen i et stort »Jyllands Varelotteri«, der fik Sæde i Randers. Og herefter skulle vi kaste et kort Blik paa den Haandværkerforening, der herved særlig peges paa, nemlig Haandværkerforeningen i Randers.

Den stiftedes i 1848 og var strax ivrig for, at der ogsaa i andre jyske Byer skulde oprettes lignende Foreninger. Den tog Initiativet til, at der endnu i samme Aar fra flere af de jyske Foreninger indsendtes en Adresse til den grundlovgivende Rigsforsamling imod Næringsfrihed. Herved blev den bekjendt. I Kjøbenhavns Haandværkerforening stilledes der Forslag om at træde i Forbindelse med den. Efter »vidtløftig Diskussion« blev Forslaget dog ikke vedtaget, men derfor var Randers-Foreningen dog lige ivrig i Kampen, som den kjøbenhavnske Haandværkerforening i 1856 og 1857 førte an i. Da Afgjørelsen kom og Næringsloven var given, vilde den imidlertid ikke være med mere. Den kastede sig nu med

Kraft over den reelle Haandværkerudvikling, den arbejdede for Afholdelsen af Udstillinger, for Udviklingen af den tekniske Undervisning, for Oprettelsen af Haandværkerstiftelser m. m., men derfor glemte den ikke sin oprindelig agitatoriske Virksomhed, da Tiden kom; og den kom i og med Lotteri-erne. Adjunkt Bischoff i Randers fremsatte i 1872 et Forslag, der førte til Dannelsen af de nord- og mellemjyske Haandværkerforeningers Industri- og Varelotteri, i hvis Bestyrelse Bischoff blev den selvskrevne Formand og Randers Haandværkerforenings Formand Garver Joh. Chr. Björn Næstformand. Paa et Møde i Randers den 15 April Aaret efter dannedes »Jyllands Varelotteri« med de samme Mænd i Spidsen, og Lotteribestyrelsen viste, at den forstod at virke for den jyske Industri ved Andet end at sprede jyske Industrifrembringelser som Lotterigevinster og at fordele det derved vundne Overskud mellem de industrielle Foreninger, der stod som Lotteriets Garanter. Det var ved denne Bestyrelses Initiativ, at den virkelig store Industriudstilling i Aarhus 1876 blev afholdt. Den fulgte med i Tidens industrielle Rörelser.

Et af de Spørgsmaal, der efter Næringsloven atter og atter var blevet taget op i Foreningerne, var Spørgsmaalet om Lærlingeforholdets bedste Ordning, og i 1874 dannedes i Kjøbenhavn en »Forening til Lærlinges Uddannelse i Haandværk og Industri«, populært kaldet »Lærlingeforeningen«, der ønskede at udstrække sin Virksomhed over hele Landet. I den Anledning sammenkaldte dens Bestyrelse med Hof-Møbel-fabrikant L. Larsen som Formand en saa kaldet Kongres i Odense. Den blev afholdt den 22 og 23 Maj 1877, og der mødte ved den Delegerede fra baade Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og Jylland, men Resultatet blev ikke stort for den indbydende Forening; Provinsforeningerne, der flere Steder selvstændig havde taget Sagen op, ønskede ikke at indordnes

under Lærlingeforeningen. Mødets væsentligste Resultat var en Beslutning om, at der hvert Aar skulde afholdes et almindeligt Haandværkermøde, og at det i 1878 skulde finde Sted i Aalborg. Haandværkerforeningen i Randers interesserede sig stærkt for, at dette Møde skulde komme i Stand; den skrev i den Anledning til Haandværkerforeningen i Aalborg, der igjen henvendte sig til Lærlingeforeningen, som formentlig skulde indkalde det, men da denne Forening Intet foretog sig, blev det fra Randers ordnet saaledes, at der paa den jyske Lotteribestyrelses Møde den 15 Juli 1878 i Aalborg, ved hvilket der ogsaa mødte Delegerede fra de i Lotteriet interesserede Foreninger, blev forhandlet om Dannelsen af en almindelig dansk Industri- og Haandværkerforening. Der blev nedsat et Udvalg til at foretage de i saa Henseende fornødne Skridt, og Udvalget sammenkaldte til et Møde i Horsens den 3 November s. A., der igjen førte til det Møde i Kjøbenhavn i Juli 1879, ved hvilket »Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk« blev stiftet.

Hvor havde Tiderne forandret sig i den Menneskealder, der var forløben, siden Grundloven for Alvor indledede Næringsfrihedsbevægelsen. Det var fattigt og smaat den Gang overalt i Haandværkets Verden. Det første Regnskab, der er bevaret i Roskildes Borger- og Haandværkerforening, viser, at dens samlede Udgift i Aaret 1843-44 kun var 32 Rd. 5 fl 8 p . Da Randers Haandværkerforening skulde betale Regningen fra Prokurator Bjerring for Udkastet til den Adresse mod Næringsfriheden, han skrev for den i Slutningen af 1848, havde den ikke de 20 Rd., det drejede sig om; der var kun 4 Rd. i dens Kasse. Og da Haandværkerforeningen i Nakskov i 1856 ønskede at sende en Delegeret til det store Haandværkermøde i Kjøbenhavn, gik et Bud rundt for at indsamle de nødvendige Rejsepenge; Foreningen kunde ikke stille Be-

løbet til Raadighed. Og saa naaedes Maalet dog ikke ad den Vej. Det udsendte Bud, der selv var Haandværker, henvendte sig »alle de Steder, det var ham tænkeligt, at der var Haandværkere i Byen, som han mente maatte interessere sig for Haandværkernes Tarv og Bedste«, men desuagtet naaede han kun at opdrive 19 Rd. 1 Mark, »hvilket Beløb slet ikke var mere end hvad Bekjendtgjørelse, Budet og andre Udgifter beløb sig til.« Men de samme Foreninger, der begyndte saa smaat, kunde nu ikke alene pege paa en Række ved deres Initiativ opførte Haandværkerstiftelser, uddele en aarligt tilbagevendende Hjælp fra ikke faa Understøttelseskasser og holde ganske store tekniske Skoler i Gang, men i en Mængde Tilfælde sad de tilhuse i egne Bygninger, i hvilke der ved Siden af de daglige Foreningslokaler fandtes baade Biblioteksrum og Festsale, der ogsaa brugtes til Afholdelsen af Foredrag. Alleerede den 20 December 1868 havde saaledes Aarhus Haandværkerforening kunnet indvi sin egen, stateligt udstyrede Bygning, der kostede c. 60,000 Kr., og den 8 September 1876 fulgte Randers Haandværkerforening efter med en egen Ejendom, der kom til at staa den i noget over 100,000 Kr.

Der var stor Forskjel. Nu og da var stærkt skilte. De Nuledende vare jo alle opvoxede under Grundlovens paa saa mange Maader frigjørende Indflydelse. De vidste, at der skulde Mere til end med højtidelig Patos at pukke paa sin Ret. Der skulde arbejdes, man maatte personlig kunne gjøre sig gjældende i det Samarbejde med Andre, der var blevet en Nødvendighed. I saa Henseende har det f. Ex. stor Interesse at se Foreningerne i Næstved og Slagelse efter en bestemt Plan holde skiftende Udstillinger i disse Byer sammen med Sorø Amts landøkonomiske Forening og Præstø Amts Landboforening. Men ved Siden heraf vare Datidens Haandværkere dog alle gamle nok til at være oplærte under Lavenes Disci-

plin, de gamle Traditioner stod dem endnu i Blodet. De følte sig besværede af f. Ex. Lærlingeforholdenes Løshed. Der kom Tvivl op. Kunde de under disse Forhold Oplærte virkelig blive gode Haandværkere? Da Haandværkerforeningen i Hobro i 1860 sendte et Brev til Haandværkerforeningen i Grenaa, nedsatte denne strax et Udvalg »til at udarbejde et Kopi til Svar« (!), ja alle Byens Haandværkere sammenkaldtes til et Møde, der udtalte sin »ubetingede Tilslutning« til de udtalte Anskuelser, der selvfølgelig vare et Suk over de ved Næringsloven fremkaldte løse Forhold. Et saadant Suk er ogsaa den fra Kjøge i 1869 udgaaede Opfordring, der fører til Nedsættelsen af Kjøbstadkommissionen. Og særlig ejendommeligt er det at se, hvorledes den i Prokurator Bjerrings (d. v. s. i de jyske Haandværkerforeningers) Adresse i 1848 udtalte gammel-dags Frygt for at komme i Forbindelse med andre Penge end de ved deres eget tarvelige Arbejde tjente, vedblivende varer ved. I den nævnte Adresse hedder det: »Standen holder med Vished for, at det er en af de skjønneste Sider ved Haandværksmandens Stilling, at Vexel-Makkeri og Penge-Svindler ere fremmede for ham; han har hverken Lyst eller Gave til at bevæge sig med Andres Midler paa svimlende Højder.« De ovenfor nævnte, virkelig store Resultater vare naaede ved at lægge Skilling til Skilling som Udbyttet af en Række med store Anstrengelser afholdte Basarer, Udstillinger og Forestillinger. Ikke faa Haandværkere kæmpede stadig en haard Kamp for det daglige Brød, levede fra Haanden til Munden uden endnu helt at forstaa, hvad den stedfundne Udvikling kunde bringe dem. Da Formanden for Aarhus Haandværkerforening Snedkermester S. Ørum, der havde studeret de Schultze-Delitz'ske Sparekasser, i 1862 fremkom med Forslag om at oprette en saadan Institution i Aarhus, vendte Haandværkerne dér sig imod det. De vilde ikke »ride paa Vexler«, ikke hjæl-

pes ved »Svindel«. Og paa samme Maade gik det i 1865, da Ørum paany fremsatte Forslaget. Først 1871 fik det Fremgang, og Aarhus var dog en stor, stærkt fremad stræbende By.

Man vænnede sig kun langsomt til de nye Forhold. Dybt inde laa endnu mangfoldige Steder en ubetinget Tro paa, at man i sin Tid var bleven gjort Uret. Man saa ikke upartisk paa Udviklingen, og da der med 1875 begyndte at komme sløje Tider, der tog til i nogle Aar, laa det lige for at tro endnu mere ondt om Næringsloven og de ved den fremkaldte Følger. Tanken om at kunne opnaa en Revision af denne Lov fik større og større Magt. Men nu er det karakteristisk at se, at Stødet til, at der dannes en Fællesforening, der sætter Sagen paa sin Dagsorden, bliver givet ude fra, fra den politiske Situation, først den skaber Betingelserne for den Sammenslutning, man saa længe paa forskjellig Maade havde kredset om.

1875 var ikke alene et Mærkeaar i den økonomiske Udvikling, men ogsaa i den politiske. I 1875 var den Regering kommen til Magten, der i 1877 førte til den første provisoriske Finanslov og til stadig skarpere politiske Partiforhold. Det gjaldt for de Stridende om at sikre sig et helst voxende Parti, og i »Folkets Avis« for den 5 Maj 1878 fremkom der da en Artikel med Overskriften »Det danske Haandværk«, hvori Haandværksstanden omtaltes som en Samfundsstøtte, der ikke maatte svækkes; den Slappelse af al Fasthed og Enhed indenfor Haandværket, som Næringsloven havde medført, burde ikke forøges. Standens trange Kaar burde ikke yderligere forringes, og for Tiden led den særligt ved den tyske Overproduktion, som Landet oversvømmedes af; Redningen laa i en forøget Toldbeskyttelse.

Denne Artikel, der fremkom i et Blad, hvis ene Redaktør

var Folketingsmanden Lars Dinesen, vakte en vis Opsigt. Den foranledigede bl. A. to Artikler i »Horsens Avis« for den 26 og 27 Juni 1878 »Den danske Haandværksstand« af C. K. (d. e. er Redaktionssekretær H. C. Knauer). Udgangspunktet er her igjen Næringsloven som en Lov, der havde gjort mere Skade end Gavn for Haandværksstanden; den var ikke bleven benyttet til at skaffe den Brødløse Erhverv, men til at skaffe Kapitalen Anvendelse. Her søges Hjælpen imidlertid ikke særlig i Toldbeskyttelse, men i Dannelsen af faglige Mesterforeninger, der hver for sig skal holde Justits indenfor sine Enemærker, og som alle skulle bindes sammen af en over dem staaende Centralforening. Og saa kommer endelig i »Jyllandsposten« for den 7 Juli 1878 en Randers dateret Artikel, under hvilken der staar Navnene C. Björn, »Garver, R. af Dbr., Formand for Danmarks Garverforening og Randers Haandværkerforening« samt Herm. Stilling, »Bager, Formand for Nørrejylland's Bagerforening«. Det tidligere nævnte Lotterimøde i Aalborg var da alt indkaldt, og Artiklen, der særlig skyldtes den sidstnævnte af de to Underskrivere, gik ud paa at give Mødet et Program. Haandværksstanden manglede Repræsentanter paa Ting, ligesom den manglede et Organ i Pressen; den burde derfor slutte sig sammen for at faa disse Mangler afhjulpne og for at faa Haandværkerne, der kæmpede haardt for det daglige Brød, til at ophøre med at sige »ja hvad kan det nytte«, hver Gang der taltes om at røre sig. Man maatte frem til en omhyggelig Revision af Næringsloven, saaledes at den dygtige Arbejder kunde blive beskyttet mod Kapitalens Overgreb og mod letsindig Konkurrence af Ikke-Fuldmyndige og Fuskere. Artiklen foreslog, at Foreningerne i Jylland skulde samle sig under en jysk Central-Haandværker- og Industriforening, idet den gik ud fra, at Foreningerne i de andre Landsdele hver for sig vilde gjøre

det Samme. Men paa dette Punkt gik Mødet i Aalborg videre end de to Forslagsstillere. Det vedtog, at Maalet skulde være en Centralforening for hele Landet.

Men herom nedenfor. Her skal endnu kun tilføjes, at det kan forundre ikke i nogen af de nævnte Artikler at se den socialistiske Bevægelse dragen frem, skjönt den jo ogsaa maatte betragtes som en Fare for Haandværket. Af de Smaaskrifter »Socialistiske Blade« (Nr. 1 og 2, 1871), fra hvilke den dateres, førte det ene Undertitelen »Hvad vi forlange«, og Bevægelsen var ikke bleven paa Papiret. Arbejderne hos Burmeister & Wain havde allerede i September 1871 forlangt forøget Løn, og Kjøbenhavns Murere i April 1872 kortere Arbejdstid. De »Socialistiske Blade« vare hurtigt blevne først til et Ugeblad og saa til et Dagblad, »Socialisten«, der fra den 10 Maj 1874 efterfulgtes af »Social-Demokraten«. Men Sagen var, at den socialistiske Bevægelse just paa denne Tid gennemgik en Krisis, der næsten var ved at tage al Kraft fra den. Louis Pio, de »Socialistiske Blade«s Forfatter, Formanden for det social-demokratiske Arbejderparti, havde i Marts 1877 uventet forladt Danmark for at tage Ophold i Amerika. I de Aar fandt der saa godt som ingen Arbejdsnedlæggelser Sted; hvad der dog paa ingen Maade kunde betragtes som en Godkjendelse af C. V. Rimestads mærkelige Paastand paa det nordiske Industrimøde i Kjøbenhavn 1872, »at der ikke eksisterede noget Arbejderspørgsmaal som saadant i vore Dage«. Selvfølgelig var det en stor Misforstaaelse.

STIFTENDE MØDER.

Det var fra Provinserne, at den første Samlingstanke kom. Endnu kun ufuldkommen, dikteret af Frygt for Udkommet, baaret frem af fattige Forhold, i hvilke endda Haandværker stod imod Haandværker. Der er Nød og Trang bag Ordene, naar det i Opraabet, der i December 1835 udgaar fra Snedkernes Lavshus i Assens, hedder: »Faa ere de Amtsmestere, som ikke maa tilstaa, at de haardt føle Tidens Tryk, mange ere de, som ere højlig forarmede, mange ere ogsaa de, der allerede ere bragte til Bettelstaven! Op derfor I Standsbrødre og Medborgere! Det er nu høj Tid at gjøre det sidste Forsøg paa at redde os selv, vore Hustruer og Börn og hele Familier fra den os truende Lod: Armod, Nød og Elenighed«. Det var Kjøbstadhaandværkerne, der kaldtes paa. Krigen med England, Statsbankerotten, Norges Tab var Altsammen Begivenheder, der kun laa tyve Aar tilbage. Deres forarmende Virkninger følte endnu, og hertil kom for de nævnte Haandværkere et nyt Tryk derved, at Avtoriteterne paa denne Tid ligesom begunstigede Dannelsen af en talrig Landhaandværkerstand. Lavshaandværkerne i Kjøbstæderne saa ned paa denne Stand af Fuskere, men det Alvorligste var Næringsspørgsmaalet. Skomagersvend J. A. Hansen i Rud-

kjøbing havde allerede i 1834 skarpt udtalt sig imod de paagjældende Amtmandsbevillinger, der lod Kjøbstadhaandværkerne »nedtynges af Næringsborg og Bekymring for det daglige Udkomme«. Han opfordrede sine Standsfæller til ivrigt at bruge Pressen.

Opraabet fra Assens gik ud paa at faa Kjøbstædernes Haandværkere til at indgive Bönskrifter til Kongen. Men Lavene i Svendborg vilde ikke blive staaende herved. De fattede Tanken om først at holde et Møde. De fynske Lav skulde ved Delegerede komme sammen i Odense den 11 Januar 1836. Men da det rygtedes, vakte det mærkelig Opsigt. Et saadant Møde var noget absolut Nyt; det kunde næsten se statsfarligt ud. Den prinselige Guvernør i Fyn, den senere Kong Kristian VIII, var afgjort imod det. Mødet søgtes da kvalt i Fødselen, men Haandværkerne vare stivere end som saa. De forskjellige Lavs Delegerede undlod ikke at indfinde sig i Odense, hvor det dog ikke blev til noget samlet Møde. Nej Skomagerne holdt Møde for sig, Skræderne for sig, Smedene for sig, Snedkerne for sig og Bødkerne for sig hos de paagjældende Haandværks Oldermænd dér i Byen. Men Resultatet blev dog noget Fælles, en samlet Deputation bestaaende af Bødkermester Klingworth fra Svendborg, Skomagermester J. A. Hansen fra Rudkjøbing, Smedemester N. Eibye fra Odense, Snedkermester Henrik Hansen fra Odense og Skrædermester Zehngraff fra Svendborg. De fem Mænd drog til Kjøbenhavn, og deres Ordfører ved Avdiensen hos Frederik VI den 24 Januar var den unge Skomagermester J. A. Hansen.

Da det rygtedes til Rudkjøbing, at der skulde være Møde i Odense, vilde Skomagerlavet dér være med, og det var ogsaa strax paa det Rene med, at Skomagersvend J. A. Hansen skulde være dets Delegerede. Han havde jo tidligere udtalt sig offentlig om den Sag, det gjaldt. Han blev kaldt op for Lavet, og en,

to, tre gjort til Mester, ti kun som saadan kunde han møde. Og den nye Mester ikke alene mødte, men blev en af de Ledende, og det var ikke hans Skyld, at der ikke kom Noget ud af Sagen. Han var ivrig nok. Ogsaa efter, at det Hele var strandet paa Frederik VI's almindelige Erklæring om, at han nok skulde tænke over det, vedblev J. A. Hansen at agitere imod Landhaandværkerne.

Der opnaaedes Intet herved, men Tiderne bedrede sig i Almindelighed. Kampen for Tilværelsen synes at være bleven mindre haard, da Haandværkerforeningen i Hillerød i September 1846 paany kalder paa Kjøbstadhaandværkerne. Den vil have de sjællandske Kjøbstæders Haandværkere sammen, for at de kunne »samtale om, hvad der ved fælles Kræfter og i Overensstemmelse med Landets Love var at foretage for at fremme denne efter vor Formening ikke uvigtige Stands Velvære og borgerlige Existens«. Udtrykkene ere anderledes beherskede end i Opraabet fra Assens, og det endskjönt Fjenden var den samme. Det er igjen Landhaandværkerne, der skulle bekæmpes. Men det er ikke disses uheldige Indflydelse paa Kjøbstadhaandværkernes ringe Næring, der er Anledningen. Nej det er et Andragende fra 114 Landhaandværkere i Holbæk Amt om Indførelse af Næringsfrihed paa Landet, der bringer Hillerød Haandværkerforening i Bevægelse. Og det har sin Interesse at se, at den herved antydede Svingning er helt gennemført i den Indstilling til Indenrigsministeriet, som »Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn« forelægger den fra hele Landet sammenkaldte store Haandværkerforsamling i Hovedstaden i Juli 1856. Her tales ikke med et Ord om Arbejdet for det daglige Udkomme, her drages udelukkende i Leding for, eller rettere imod Principer. Man tør ikke, hedder det i Indstillingens motiverende Indledning, »her gaa ud fra almindelige statsøkonomiske Teorier og disses Anvendelse paa Lavs-

væsenet, af hvor stor videnskabelig Vigtighed de ellers kunne være; ti Folkene leve dog ikke efter bestemte Systemer og lade sig heller ikke regere derefter. Sagen maa derfor behandles i al sin Naturlighed«.

Nu var det Hovedstaden, der kaldte sammen, og den samlede — for første Gang — Haandværkere fra hele Landet. Det var Lavsvæsenets dyre Sag, det gjaldt, og Mødet blev holdt i de københavnske Bageres gamle Lavshus, Læderstræde Nr. 29 (nu Nr. 26), hvor Haandværkerforeningen havde sine Lokaler, men i den Etage af Huset, hvor det tekniske Instituts store Sal fandtes. Det er saa naturligt, at Haandværkerforeningen efter hele sin Fortid her er den Førrende, og den formaaede da ogsaa at samle et endog stort Møde, 76 Delegerede fra Kjøbenhavn, som Regel en Mester og en Svend fra hvert af Byens Lav, samt 50 Delegerede fra 35 Kjøbstæder. Det ser stort og godt ud, men dog er her Forskjelligt at bemærke, og den, der underretter os derom, er den J. A. Hansen, som i 1836 var Kjøbstadhaandværkernes Fører. Men nu havde Meget forandret sig. Den fattige Provins-Skomager var bleven en betydende Politiker og Redaktør i Kjøbenhavn, og hans Blad »Morgenposten« var langtfra venligt overfor Haandværkerforeningens store Møde. J. A. Hansen var imod Foreningens Kamp for at bevare Lavsindretningen med saa faa Forandringer som muligt.

Det vilde dog være urigtigt at sige, at J. A. Hansen her ved stillede sig diametralt imod, hvad han havde arbejdet for i 1836. Naar han havde kæmpet for Kjøbstadhaandværkerne, var det for deres ubeskaarne Næringsret overfor Landhaandværkerne, ikke paa nogen Maade for deres Lavsvæsen. Han siger i et af sine Smaaskrifter mod Landhaandværkerne, at han for sit Vedkommende kunde gaa med, endda til en Op-hævelse af Lavene, »naar kun Alt saa blev sat paa samme

Fod, som det nu er foreskrevet for Professioner, der ej have Lav«. Man kan herefter forstaa, at der maatte voxte stor Uoverensstemmelse op mellem ham og Kjøbenhavns Haandværkerforening, nu han stod som en af Landbopartiets Førere, som den ubetingede Bondeven, der var uvenlig stemt overfor den paa saa mange Maader overlegne og fornemme Hovedstad; den var »höjre«, mens han var »venstre«. Da han blev bekjendt med de Indstillingspunkter, Foreningen vilde forelægge Mødet, kalder han dem et Skridt i »afgjort reaktionær Retning«, og han er spændt paa at se, om Foreningen ved denne Lejlighed vil vedblive med sit hidtil fulgte »Hemmeligholdelses System«. Og det gjorde den. Mødet blev holdt for lukkede Døre. Da hele Indstillingen endelig blev forelagt Offentligheden gennem de to Organer »Flyveposten« og »Berlingske Tidende«, er J. A. Hansen derfor strax paa Pletten, og med hele sin skjærende Ironi kalder han den »et kosteligt Dokument«, der vil skaffe »Morgenpostens« Læsere — stor Moro.

Bladet er da ogsaa tilrede med at optrykke, hvad der i Provinspressen kom frem imod Mødet. Der var nemlig ikke Tilfredshed overalt. I Kjøge vare Oldermændene for Byens sex Lav utilfredse med, at Indbydelsen var sendt til Kjøge Haandværkerforening og ikke til dem. Skjøndt ikke indbudte valgte de dog Delegerede, og det Samme gjorde Haandværksvendene i Aalborg. Haandværkerforeningen dér havde sammenkaldt Byens Mestere og Svende til Valg af — to Mestere. Det vilde Svendene dog ikke være med til, de valgte en Svend. Men da han indfandt sig ved Mødet i Kjøbenhavn, blev han — afvist, og det endskjøndt det, som ovenfor nævnt, talte ikke faa Svende fra Kjøbenhavn, hvad dog kun tör betragtes som en Indrømmelse, Foreningen af politiske Grunde var gaaet med til. »Morgenposten« har, som det ses, Forskjelligt

at fortælle, og saa understreger den endnu stærkt, at Foreningen selvfølgelig havde sørget for, at der paa Mødet var et kjøbenhavnsk Flertal, hvad da ogsaa førte til, at en af de Delegerede fra Provinserne protesterede imod, at Mødets Beslutninger kunde betragtes som tagne af Landets samlede Haandværkerstand. Kjøbenhavn og Kjøbstæderne var ikke ligelig repræsenterede, og »Morgenposten« ender en Udtalelse om Mødet saaledes: »Vi ville nu se, hvad Kjøbstæderne ville sige til en saadan Benyttelse af dem til Formaal, der ikke kunne være deres, men synes at være et Forsøg paa at tage dem paa Slæbetov i Hovedstadens Kjølvand«.

Selvfølgelig kom der dog ingen almindelig Udtalelse fra Provinserne. Men det tør nok antages, at der ikke har været Tilfredshed overalt med den kjøbenhavnske Forenings Førerskab. Allerede tidligere havde den en og anden Gang stødt an ved sin underlige Tilbageholdenhed, der næsten altid endte med at holde nede, med at afvise. Der var nu t. Ex. Forholdet til Haandværkerforeningen i Hillerød, der indbød til Mødet paa Hillerød Gjæstgivergaarden »Stadt Copenhagen« den 30 September 1846. Den har næppe været glad over, at Foreningen i Kjøbenhavn istedenfor tre Delegerede sendte et Brev; den kunde Ingen faa til at rejse derned. Og de Ledende i Hillerød have sikkert heller ikke været tilfredse med, at det Udkast til en Adresse mod Landhaandværkernes Næringsfrihed, som Foreningen dér i Oktober s. A. forelagde Foreningen i Kjøbenhavn, blev mødt med den Bemærkning, at det var unødvendigt, for ikke at sige farligt (jfr. ovfr. S. 7—8). Og nu efter det store Møde i Kjøbenhavn. Ovenfor have vi hørt, at Haandværkerforeningen i Randers ikke vilde have med den kjøbenhavnske Haandværkerforenings videre Forslag at gjøre, og i Nykjøbing paa Falster er man i 1858 alt andet end venlig stemt overfor den kjøbenhavnske Forenings ledende

Sekretær Krigsraad Lasenius Kramp. Her viser sig en Uvilje, der bliver af Varighed, og da Industri- og Haandværkerforeningen her (d. e. Kobbersmed Chr. Haagensen) i 1867 udsender en Opfordring til at danne en Fællesforening, er det kun Kjøbstædernes Foreninger, der tænkes paa, Kjøbenhavn tages ikke med.

Just paa denne Tid begynder desuden den rivende Udvikling i Kjøbenhavn, der baade forundrer og skræmmer. Den store By, der er større end alle Kjøbstæderne tilsammen, kommer til at staa som Noget for sig, som noget Fremmedartet, overfor hvis Forhold og Livsbetingelser man er uforstaaende. Provinserne bör arbejde for sig. Da Læringleforeningen i 1877 holder Kongres i Odense, er der derfor afgjort Stemning for, at Provinsforeningerne ikke skulle slutte sig til den. Litograf Grönvald fra Svendborg, der staaer som Ordfører for den sejrende Anskuelse, gjør gjældende, at Læringleforholdene ere godt ordnede mange Steder i Kjøbstæderne, just som det passer dér. Og da Dhrr. Garver Björn og Bagermester Stilling fra Randers i Juli 1878 ved deres Artikel i Jyllandsposten maner til Samling, er deres Tanke en jysk Centralforening, der skal følges af andre Centralforeninger i de andre Landsdele, men Kjøbenhavn nævne de ikke. Det er da ogsaa alene med Provinsforholdene for Öje, at Dhrr. have Ret, naar de betone, at der kun findes »enkelte« større Haandværkere og Industridrivende, der ikke føle Tidens Tryk. Desto større er derfor Overraskelsen, da Lotterimødet i Aalborg, der fulgte umiddelbart efter den nævnte Artikel, paa dette Punkt sætter ny Kurs. Her viser Adjunkt Bischoff sig, Randers-Adjunkten, der med saa stor Dygtighed havde ordnet de jyske Lotteriforhold og staaet som Formand for den betydende Udstilling i Aarhus 1876.

I Dhrr. Björns og Stillings Artikel er Maalet en central

jysk Haandværker- og Industriforening; ved et af Lotteri-mødet nedsat Ellevemands-Udvalg blev der under 18 August 1878 indbudt til Dannelsen af en almindelig dansk Industri- og Haandværkerforening. Det er her selvfølgelig kun en ringe Ting, at Haandværk og Industri har skiftet Plads, men efter hele den ovenfor skildrede Udvikling har det sin Betydning, at det videre Begreb sættes først, foran det snevre. Men Hovedvægten ligger naturligvis paa, at de jyske Foreninger ved Indbydelsen udtalte et Ønske om Samarbejde med Hovedstaden. Det er anden Gang, at Samlingstanken udgaar fra Provinserne, og denne Gang i en moden og fyldig Form, der da ogsaa førte til et blivende Resultat. Indbydelsen, der er trykt nedenfor som Bilag 1, blev sendt til samtlige de Foreninger, der vare med i de forskellige Industrilotterier (derfor ogsaa til de ovenfor nævnte Arbejderforeninger) men — mærkeligt eller betegnende nok — ikke til Lærlingeforeningen.

Hvorledes var nu Stemningen i de kjøbenhavnske Foreninger? Haandværkerforeningen levede et tilbagetrukket Liv, væsentlig beskæftiget med Optørelsen af den stadigt voxende Stiftelse Alderstrøst, med Udviklingen af Foreningens Enke- og Understøttelseskasse og (fra 1867) med Uddeling af Medaljer for frivilligt aflagte Svendeprøver. Den følte slet ingen Trang til at forlade sine stille Veje, men anderledes var det med Industriforeningen. Her var en klog og energisk Mand to Aar før bleven Formand, Bøssemager, Rustmester Georg Christensen, Manden, der i »Haandværkerdannelsesforeningen« havde talt om Frihed, der trods sine egne stærke Udtalelser imod Kongevalgs Berettigelse havde siddet som kongevalgt Medlem i den grundlovgivende Rigsforsamling, der med sin smidige Dygtighed havde været Bæreren af den nordiske Udstilling i Kjøbenhavn 1872, ved hvilken Industriforeningen tjente sin Formue, og som endelig med en forunderlig sej Udholdenhed

havde afventet det Öjeblik, da Formandsposten i Industriforeningen maatte tilfalde ham. For ham var Indbydelsen som et kraftigt »Avancer« for en kamplysten Kriger; den maatte absolut benyttes.

I Bestyrelsens Møde den 21 September var der dog delte Meninger om, hvorvidt Indbydelsen burde modtages. Men saa fik Christensen Mødet gjort til en første Behandling. Og paa et nyt Møde, til hvilket han havde indbudt Haandværkerforeningens Formand, Snedkermester J. Cortsen, fik han Bemyndigelse til at deltage i Diskussionen paa Mødet den 3 November i Horsens, efter at Snedkermester Cortsen havde meddelt, at hans Repræsentskab havde vedtaget, at Haandværkerforeningen ikke skulde sende nogen Delegeret, men at han med Beklagelse vilde se Foreningen urepræsenteret, naar Industriforeningen gav Møde. Og saa blev Resultatet, at de to Formænd begge rejste til Horsens og her Söndagen den 3 November 1878 paa Byens Raadhus mødtes med 91 Delegerede fra det øvrige Land, hvis Forhandlinger, sikkert imod disses Forventning, endte med en Anmodning til Industriforeningen i Kjöbenhavn om at optræde som Bevægelsens Leder.

Mødet i Horsens minder ved sin Talrighed om Mødet i Kjöbenhavn 1856, men ellers ere de grundforskjellige. Hint Møde var Resultatet af en snever Betragtning, der höldt stift paa, at Haandværkersager kun vedkom Haandværkere. Uden at kunne styre med tilstrækkelig Intelligens holdt Lederne med stædig Uböjelighed paa, at Haandværkerne skulde være sig selv nok. Offentligheden havde Intet med Mødet at skaffe, Pressen, hvis Vigtighed J. A. Hansen alt havde betonet i 1835, skulde holdes ude, og trods Smil og Spot blev det gennemført. Men nu var Alt anderledes. Det var Artikler i Pressen, der havde givet Stødet til Mødet, Pressen havde den fuldeste Adgang til det, og det viste sig ogsaa snart, at endog

de konservative Jyder, der vare i Majoritet, i ikke ringe Grad havde tilegnet sig den af »Industriforeningen i Kjøbenhavn« fra 1838 prædikede Lære, at Haandværk og Industri ikke maatte isolere sig, men skulde arbejde sammen med Enhver, der kunde og vilde fremme deres Interesser.

I Horsens mødte foruden de to kjøbenhavnske Foreninger 10 sjællandske Foreninger med 11 Delegerede, 5 lolland-falsterske Foreninger med 3 Delegerede, 7 fynske Foreninger med 11 Delegerede og endelig 33 jyske Foreninger med 66 Delegerede (heri indbefattet de 11 Indbydere). Det er her-efter kun naturligt, at det blev en jysk Delegeret, Formanden for Haandværkerforeningen i Aarhus, Snedkermester Ørum, der foreslog en Dirigent for Mødet, og hertil foreslog han ganske selvfølgelig Adjunkt Bischoff fra Randers. Herimod maatte den gamle Haandværkersejhed dog nødvendigvis rejse sig. En Delegeret fra Sjælland vilde, at et Haandværkermøde skulde ledes af en Haandværker, men han sejrede ikke, Bischoff blev valgt, og nu viser der sig en Række Ikke-Haandværkere som officielle Talsmænd for Haandværkernes Interesser. Paa Indbydernes Vegne forelægger Redaktionssekretær H. C. Knauer fra Horsens det almindelige Spørgsmaal, om Forsamlingen ikke med Indbyderne ere stemte for, at der tilstræbes en Sammenslutning af Landets samtlige Industri- og Haandværkerforeninger. Herpaa svaredes enstemmigt Ja, og saa møder Sagfører Buch-Mølgaard fra Viborg med Indbydernes nærmere Forslag angaaende Dannelsen af »en almindelig dansk Industri- og Haandværkerforening«, hvorefter endelig det sejrende Mæglingsforslag forelægges af Kjøbmand, nu Kancelliraad Calundann fra Skive.

Derfor maa man dog ikke tro, at Haandværkerne vare uvirksomme. Bagermester Stilling fra Randers understøtter Redaktionssekretær Knauer af al Kraft, og foruden Indbydernes

Forslag, der gik ud paa Dannelsen af en virkelig Forening med fire Underafdelinger, en for Kjøbenhavn, en for Sjælland, Lolland og Falster, en for Fyn og en for Jylland, forelaa der et Forslag fra Fyn, der ønskede Dannelsen af fem Forenings-Grupper, saaledes som de alt kjendtes paa Lolland-Falster og Fyn, en for Kjøbenhavn, en for Sjælland, en for Lolland-Falster, en for Fyn og en for Jylland, disse »Grupper« skulde, uden at der dannedes nogen Forening, »samles ved Delegerede skiftevis i de forskjellige Landsdele, i Regelen hvert femte Aar«. Herfor talte Litograf Grönvald fra Svendborg, idet dog her endnu skal tilføjes, at hans Forslag desuden omfattede Oprettelsen af en »Dansk Industri- og Haandværkertidende«. Selvfølgelig var Kobbersmed Haagensen fra Nykjøbing p. F. ogsaa virksom. Da Rustmester Christensen fremlagde et Forslag, som han kaldte »Industriforeningens«, og som i taaget Almindelighed gik ud paa, at der »med visse Mellemlum skulde afholdes stadig tilbagevendende Møder af Repræsentanter for de i Danmark eksisterende Industri- og Haandværkerforeninger«, til hvis Ledelse »Industriforeningen i Kjøbenhavn« skulde anmodes at træffe de fornødne Foranstaltninger, talte Haagensen imod at overgive sig til Kjøbenhavns Formynderskab.

Efter Pressens Referater fandt der dog ingen indgaaende Diskussion Sted. Forinden Mødet havde der nemlig fundet en Drøftelse Sted. Christensen havde ved sin Ankomst til Horsens Aftenen för stillet et Slags Ultimatum, som havde øvet stor Virkning. Man vilde nødigt, at han skulde rejse igjen uden at vise sig paa Mødet, og saa fremkom det ovenfor nævnte Mæglingsforslag, der gik ud paa, at der skulde oprettes en Centralrepræsentation, at et Udkast til Love for den skulde udarbejdes af et Udvalg paa 23 Medlemmer (7 fra Jylland, 2 fra Fyn, 2 fra Lolland-Falster og 3 fra Sjælland

sammen med 2 valgte af Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn og 7 af Industriforeningen i Kjøbenhavn), at Lovudkastet skulde forelægges et Centralmøde i Kjøbenhavn i Sommeren 1879, og at Industriforeningen dér skulde »anmodes« om at paatage sig Forberedelsen af dette Møde. Christensen førte Sejren hjem, og det var sikkert med stor Sindsro, at han derefter overværede Mødets Slutning, der bestod i to Foredrag, det ene om den unge Haandværkers Uddannelse af Forstanderen for det tekniske Selskabs Skole i Kjøbenhavn, Premierløjtnant V. A. Thalbitzer, det andet af Borgemesteren i Horsens, Kammerherre J. C. von Jessen, om nogle af de Resultater, den i 1875 nedsatte saa kaldte Arbejderkommission var kommen til; Kammerherren havde været Medlem af den, og den havde kort forinden afgivet sin Betænkning.

To Dage efter udsendte Adjunkt Bischoff en kort Beretning om Mødet, trykt nedenfor som Bilag 2, og nu gik Alt let. Som Sagen var lagt tilrette fik Christensen uden Vanskelighed Industriforeningens Repræsentantskab, som nu først fik Noget at vide om det Hele, til at bevilge et lille Beløb i Anledning af de forestaaende Møder, Lovudvalgsmødet og Centralmødet. Der blev udsendt et Spørgeskema til alle Landets herhen hørende Foreninger, og paa Grundlag af de herved fremskaffede Oplysninger udarbejdede Industriforeningens Sekretær Cand. jur. C. Nyrop et lille Skrift »Danmarks Industri- og Haandværkerforeninger«. Og hvad endelig Lovforslaget angaar, da indsendte et af de for Fyn valgte Udvalgsmedlemmer, Kancelliraad Bogtrykkeriejer J. C. Dreyer fra Odense, et Udkast, som »efter Samraad med Adjunkt Bischoff og Krigsraad Christensen« fik en i flere Retninger forandret Skikkelse, men saa ogsaa blev Grundlaget for Arbejdet i Lovudvalgets Møde den 9 og 10 April 1879 i Kjøbenhavn. Efter hvad der her vedtoges, bestemtes det, at de Foreninger, der

indmeldte sig i »Fællesrepræsentationen for dansk Industri- og Haandværk«, skulde ordnes i fem Afdelinger, der tilsammen skulde vælge 27 Repræsentanter, den kjøbenhavnske Afdeling 9, den sjællandske 3, den lolland-falsterske 3, den fynske 3 og den jyske 9; dette Repræsentantskab skulde vælge en Bestyrelse paa 5 Medlemmer, et Medlem fra hver Afdeling, og Formand for denne Bestyrelse og dermed for hele Fællesrepræsentationen skulde det for den kjøbenhavnske Afdeling valgt Medlem være. Af Hensyn til Kjøbenhavn eller vel rettere til Industriforeningen i Kjøbenhavn og dens Formand blev Formandsvalget ikke frit. Bestemmelsen herom fandtes ikke i Kancelliraad Dreyers oprindelige Lovforslag, men først i det, der bærer Overskriften »efter Samraad med Dhrr. Adjunkt Bischoff og Krigsraad Christensen, konciperet af J. C. Dreyer«.

Nu stod kun det afsluttende Centralmøde tilbage. Det fandt Sted i Dagene fra den 16 til den 18 Juli og afholdtes i Kjøbenhavns Haandværkerforening. Industriforeningens store Ejendom, Udstillingsbygningen paa Vesterbrogade, som den ved Krigsraad Christensens Energi kort forinden havde faaet Skjøde paa, optoges af en betydende kunstindustrial Udstilling, som den afholdt sammen med Foreningen »Fremtiden«, og i hvis højtidelige Aabning Mødets Medlemmer deltog den 17 Juli. Mødet var anseligt. 65 Foreninger vare repræsenterede ved 89 Delegerede, nemlig 10 fra Kjøbenhavn, 20 fra Sjælland, 9 fra Lolland-Falster, 8 fra Fyn og 42 fra Jylland. Her var ikke Tale om noget kjøbenhavnsk Flertal, og til nærmere Karakterisering af Forsamlingen skal det yderligere oplyses, at medens her selvfølgelig var Ikke-Haandværkere tilstede, var disses Tal dog kun 19, hele Resten var mindre eller større Haandværkere, 11 af dem kaldte sig Fabrikanter (2 fra Kjøbenhavn og 9 fra Provinserne), men nærmere beset

vare ogsaa disse dog Haandværkere og nogle af dem ikke en Gang større Haandværkere. For denne altsaa virkelige Haandværkerforsamling forelagdes Lovudkastet, og trods et ikke ringe Antal Ændringsforslag — 56 — forblev det i alt Væsentligt uforandret. Lovene, der vedtoges, ere trykte nedenfor som Bilag 3.

Den første Sag var selvfølgelig Valg af en Dirigent. Hertil foreslog Adjunkt Bischoff at vælge Rustmester Christensen ved Akklamation, men efter den trykte Beretning om Mødet bemærkede denne umiddelbart herefter, at han »ansaa Valget for at være af saa stor Betydning navnlig paa Grund af hans særlige Stilling til Sagen, at han maatte ønske det konstateret ved Afstemning«, og saa skete det, at hele Forsamlingen rejste sig for ham. Det var en efter Forholdene ganske ejendommelig Begyndelse.

Saa kom Spørgsmaalet om Fællesrepræsentationens Navn, om den skulde hedde »for Industri og Haandværk«, som Lovudkastet foreslog, eller »for Haandværk og Industri«. Haandværkerforeningen i Horsens havde stillet et Ændringsforslag, der gik ud paa det Sidste, og Bagermester Stilling fra Randers vilde yderligere have det ændret til »for Haandværkere og Industridrivende«. Denne Underændring blev forkastet med stort Flertal, men i Hovedspørgsmaalet stod 30 Stemmer mod 35; »for Industri og Haandværk« blev bevaret med kun 5 Stemmers Overvægt. Og endnu tættere kom Stemmerne hinanden, da man kom til Ændringsforslaget, der gik ud paa, at Bestyrelsen ikke skulde have en født Formand, men frit skulde kunne vælge sin Formand. Der var fire Foreninger om at stille Ændringsforslaget, der gik ud herpaa, Foreningerne i Randers, Rougsø-Sønderhald Herreder, Rudkjøbing og Svendborg. Litograf Grønvald, Garver Björn og Bager Stilling m. Fl. anbefalede Ændringsforslaget, medens

Adjunkt Bischoff og Redaktionssekretær Knauer holdt paa Lovudkastet, og dette sejrede, men kun med 38 Stemmer mod 35. Og Sagen toges op igjen ved Lovudkastets anden Behandling. Der blev paany talt ivrigt fra begge Sider, nu var det Kobbersmed Haagensen, der forsvarede det bundne Valg, og Resultatet blev da ogsaa staaende, men nu kun med 39 Stemmer mod 38, en eneste Stemme gjorde Udslaget.

Herefter har det kun Lidt af sige, at der ogsaa kæmpedes paa andre Punkter, f. Ex. om hvorledes Foreningerne skulde deltage i Dækningen af Fællesrepræsentationens Udgifter, ved bestemte Bidrag efter deres Størrelse eller forholdsvis efter deres Medlemsantal, om der skulde paalægges Fællesrepræsentationen bestemte Pligter overfor Udgivelsen af et Blad, Afholdelsen af Udstillinger o. s. v. Alt dette havde kun underordnet Betydning overfor Mødets væsentlige Resultat, som var naaet, Fællesrepræsentationens Stiftelse under bunden kjøbenhavnsk Ledelse. Men med Vedtagelsen heraf var Mødet endnu ikke sluttet. Der var endnu knyttet tre Foredrag til det, af Arkitekt V. Klein om den tekniske Undervisning, af Bankbogholder V. S. V. Faber om vore Haandværker- og Arbejderforhold samt af Kammerassessor J. T. Bayer om vore Toldforhold; efter dem diskuteredes der og vedtoges Resolutioner, og til allersidst kom en Meddelelse om, hvem der var blevet valgt til Medlemmer af den nystiftede Fællesrepræsentations Repræsentantskab og Bestyrelse. Det havde en særlig aktuel Betydning.

Til Repræsentantskabet var valgt, for Kjøbenhavn: Snedkermester J. Cortsen og Murmester Carl R. Ette som repræsenterende Haandværkerforeningen, Rustmester G. Christensen, Tapetfabrikant S. Fraenckel, Arkitekt V. Klein, Malermester E. Schmiegelow og Bankbogholder V. S. V. Faber som repræsenterende Industriforeningen, Hof-Møbelfabrikant, Kaptajn L.

Larsen og Journalist A. Bauer som repræsenterende Lærlingeforeningen; — for Sjælland: Malermester Henrik Bischoff (Næstved), Fabrikant L. Møller (Roskilde) og Fabrikant C. v. Mehren (Helsingør); — for Lolland-Falster: Fabrikant L. S. Carstensen (Nakskov), Tømmermester C. P. Jörgensen (Mariebo) og Kobbersmed Chr. Haagensen (Nykjøbing p. F.); — for Fyn: Litograf S. J. Grönvald (Svendborg), Kancelliraad J. C. Dreyer (Odense) og Tømmermester, Major Rasmus Petersen (Odense); — for Jylland: Distriktsdyrlæge W. F. Welsch (Holstebro), Skomager J. P. Mörck (Aalborg), Gørtler N. Hald (Aarhus), Bagermester H. Stilling (Randers), Bogtrykker Arnold Jörgensen (Horsens), Adjunkt Bischoff (Randers), Garvermester J. C. Björn (Randers), Sagfører Buch Mølgaard (Viborg) og Snedkermester S. Ørum (Aarhus); Formand i Repræsæntantskabet blev derpaa Adjunkt Bischoff og Næstformand Kancelliraad J. C. Dreyer. Derefter kom det nok saa betydningsfulde Bestyrelsesvalg og valgte bleve for Jylland Bogtrykker Arnold Jörgensen, for Fyn Tømmermester Rasmus Petersen, for Lolland-Falster Kobbersmed Chr. Haagensen, for Sjælland Fabrikant L. Møller og for Kjøbenhavn Rustmester G. Christensen. Den Sidstnævnte var dermed Bestyrelsens og Fællesrepræsentationens Formand.

Det kunde herefter se ud, som om der nu var sket en stor Strömkæntring. I 1840 var »Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn« bleven stiftet for at dæmme op imod Industrieforeningens for frie Anskuelse, talrige Haandværkerforeninger i Provinserne havde senere stillet sig paa samme Maade, og nu stod Industrieforeningen ved sin Formand som Fører for alle disse Foreninger. Men Strömkæntringen her er dog næppe stor. Ikke en eneste Forening vilde vist have indrømmet, at den havde skiftet Standpunkt, saa lidt som Kobbersmed Haagensen vilde mene, at han var bleven en anden,

fordi han nu havde troet det rigtigst at stemme og tale for det til Kjøbenhavn bundne Formandskab. Sagen var simpelthen, at der siden 1840 var gaaet 39 Aar og siden 1857 snart 22. Haandværket havde lært, at det gjaldt at følge med i Udviklingen. Betegnende er det saaledes, at der mellem de paa Mødet repræsenterede Foreninger var ikke mindre end ni Landhaandværkerforeninger, Kjøbstadforeningerne saa ikke længer kun Fjender i Kollegerne paa Landet, og ganske interessant er det, at den ene af Landhaandværkerforeningerne, Rougsø-Sønderhald Herreders Haandværkerforening, var den ivrigste for, at Haandværkerstanden strax skulde have et særligt Organ, »i hvad det saa end kostede«.

Sagen var endvidere den, at Alle havde en Følelse af, at nu maatte der ikke ventes længere med en samlet Optræden. I politisk Henseende var den forunderlige provisoriske Tid begyndt. Det var ikke godt at vide, hvorledes Alt vilde udvikle sig. Man burde af den Grund staa samlet, og det burde man ogsaa overfor Öjeblikkets uheldige økonomiske Forhold. De nedadgaaende Konjunkturer vakte mange gamle Ønsker, f. Ex. om en ordnet faglig Oplærelse, om Beskyttelse mod Mindre-aariges Fuskeri, om Afskaffelsen af Retten til at have flere Udsalg, hvad der kun gavnede de Kapitalstærke, og om Sikkerhed for, at Handlende ikke fik Ret til at drive Haandværk, det var en af de Maader, Kapitalen holdt af at true Haandværket paa. Man ønskede kort sagt Næringsloven revideret paa en betryggende Maade. Da Bagermester Herman Stilling ved Centralmødets Begyndelse gjorde sig til Talsmand for, at Fællesrepræsentationen skulde kaldes »Fællesrepræsentationen for danske Haandværkere og Industridrivende«, motiverede han det ved at sige, at den skulde varetage Haandværkernes og de Industridrivendes personlige Interesser. I hans og Garver Björns ovenfor omtalte Artikel i Jyllandsposten stilles

Sammenslutningens Maal da ogsaa i, at den skal »mildne det Tryk, der uimodsigelig hviler over den danske Haandværkerstand«, og saa akcentuere de endnu — en saadan Reminiscens fra 1835 og 1846 kunde ikke tænkes udeladt — det Tryk, der hviler paa »de mindre Haandværkere, der daglig under uheldige, for ikke at sige sørgelige Vilkaar arbejde og kæmpe for at forsørge en som oftest talrig Familie«. Men Fællesrepræsentationen skulde dog ogsaa efter dem mere end tilfredsstillende de personlige Interesser, de Enkeltes Interesser. Den skulde væsentlig søge at skaffe Haandværkerstanden Indflydelse, og derfor begynder Dhrr's Artikel med at lægge stor Vægt paa, at Haandværkerne bør have Repræsentanter i Rigsdagen og Organer i Pressen.

Der var Opgaver nok for den nystiftede Fællesrepræsentation; men overfor dem og deres Rækkevidde skal det dog her endnu erindres, at Redaktionssekretær Knauers Artikel i »Horsens Avis« for den 26 Juni 1878, der saa væsentlig havde bidraget til det afholdte Centralmødes Virkeliggjørelse, stærkt havde pointeret, at det vilde være »aldeles forgjæves at søge Næringsloven forandret navnlig i reaktionær Aand, og at ethvert Forsøg paa at bringe den gamle Lavsordning tilbage turde være lige saa forgjæves«. Herefter er det interessant at se, hvad Tiden bragte.

25 AAR I KORT OMRIDS.

»Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk« er et langt og noget tungt Navn. Men det er en i og for sig ligegyldig Ting. Ved Institutionen, der kom til at bære det, blev der gjort et Skridt frem. Det kan bl. A. ses deraf, at der efter dens Oprettelse er dannet en Række andre Fællesrepræsentationer: Den danske Handelsstands Fællesrepræsentation (1884), de kjøbenhavnske Handelsforeningers Fællesrepræsentation (1892), Fællesrepræsentationen for dansk Skibsfart (1897), Fællesrepræsentationen for danske Andelsforetagender (1898) o. s. v. Men desuagtet tog det Tid, inden Fællesrepræsentationernes Førstefødte naede at staa som noget Betydende. Af omstaaende Fortegnelse over dens Medlemsantal vil det ses, at den i de første ti Aar kun voxede beskedent. Først derefter tog den Fart. De 69 Foreninger med i Alt 20,111 Medlemmer, som den begyndte med, vare ti Aar efter kun blevne til 95 Foreninger med 23,347 Medlemmer, men nu tæller Fællesrepræsentationen ikke mindre end 234 Foreninger med i Alt 43,691 Medlemmer. Foreningerne ere blevne over tre Gange saa mange, og deres Medlemmers Antal har godt og vel fordoblet sig. I den omstaaende Fortegnelses tre Kolonner for henholdsvis Kjøbenhavn, Østifterne

og Jylland betyder det første Tal Foreningernes Antal, det andet deres Medlemsantal.

	Kjøbenhavn	Østifterne	Jylland	I Alt
1879—80	3 7186	32 4782	34 8143	69 20,111
1880—81	4 7260	33 4836	33 7124	70 19,220
1881—82	4 8169	34 5053	33 7147	71 20,369
1882—83	3 7804	34 5086	33 7430	70 20,320
1883—84	3 7760	35 4939	35 7678	73 20,377
1884—85	3 7812	35 5153	34 7698	72 20,663
1885—86	3 7829	36 5241	34 7803	73 20,873
1886—87	3 7741	36 5272	39 8243	78 21,256
1887—88	3 7819	37 5547	40 8171	80 21,537
1888—89	4 8120	45 6265	46 8962	95 23,347
1890	10 8443	51 7565	51 9568	112 25,576
1891	13 9100	53 7937	54 9933	120 26,970
1892	15 9334	54 8455	57 10,453	126 28,242
1893	19 9760	57 9250	57 10,517	133 29,527
1894	22 10,732	59 10,296	58 10,922	139 31,950
1895	25 11,298	58 10,211	60 11,461	143 32,970
1896	34 12,158	72 11,287	71 12,417	177 35,862
1897	34 12,000	76 11,681	74 13,196	184 36,877
1898	37 12,033	80 12,631	77 13,517	194 38,181
1899	37 12,891	85 13,148	79 14,014	201 40,053
1900	36 13,065	84 13,684	85 14,782	205 41,531
1901	36 12,926	85 13,809	85 14,887	206 41,622
1902	36 12,858	86 13,874	85 14,879	207 41,611
1903	36 13,018	90 14,182	102 15,906	228 43,106
1904	40 13,427	90 14,186	104 16,078	234 43,691

Her maa imidlertid strax bemærkes, at det ikke er ganske korrekt i de første ni Aar at tale om Østifterne som en Afdeling i Fællesrepræsentationen. Efter dennes stiftende Love udgjorde Sjælland, Lolland-Falster og Fyn hver for sig en Afdeling ved Siden af Kjøbenhavn og Jylland. Først ved nogle i 1888 vedtagne nye Love bleve disse smaa Øafdelinger forenede til een, hvis samlede Medlemsantal endda ikke helt naaede hverken den kjøbenhavnske eller den jyske Afdelings. Lovene af 1888 gjorde imidlertid Andet og Mere end at forandre de tidligere fem Afdelinger til tre. De lod ogsaa det

af 27 Medlemmer bestaaende Repræsentantskab med den af det valgte Bestyrelse paa fem Medlemmer forsvinde, idet de til Gjengjæld bestemte, at de aarlige Afdelings- eller Delegeretmøder, som uforandret vedblev, hvert fjerde Aar skulde sammentræde til et Fællesmøde med Bestyrelsen, der istedenfor fem fik fjorten Medlemmer, af hvilke enhver af de tre Afdelinger valgte fire, medens Fællesmødet hvert fjerde Aar valgte dens Formand og Næstformand. Fjernelsen af Repræsentantskabet, der stod som et unødigt Mellemed, gjorde, at Administrationen blev simplere og Sammenknytningen Landet over inderligere, og saa indførte de nye Love desuden forskellige Smaaforbedringer f. Ex. i Henseende til Udbetaling af Rejsegodtgjørelser og Dagpenge, i Henseende til Regnskabsaaret, der oprindeligt havde gaaet fra 1 August til 31 Juli, men nu blev gjort lige med Kalenderaaret, o. s. v.

Efter den saaledes skete Lovforandring var Formandsvalget ikke længer bundet til Kjøbenhavn. Bestemmelsen herom, som Rustmester Christensen havde lagt saa stor Vægt paa, faldt med de gamle Love ligesom det Repræsentantskab, for hvilket Adjunkt Bischoff, Fællesrepræsentationens væsentlige Stifter, strax var bleven Formand. Men ingen af disse Mænd fandtes heller mere indenfor Fællesrepræsentationens Rækker. Christensen var allerede den 2 Februar 1883 afgaaet ved Døden, og Bischoff havde i Juli 1885 trukket sig tilbage paa Grund af Svaghed. I hans Sted var Farver og Fabrikant C. Edv. Gesner (Silkeborg) traadt til, og i Spidsen for Fællesrepræsentationen stod den Mand, der ogsaa som Formand for den kjøbenhavnske Industriforening var bleven Christensens Efterfølger, Direktør Philip Schou. Det var ved hans Initiativ, at Fællesrepræsentationen havde faaet de nye, friere Love, der dog ikke kom ham, men hans Eftermand til Gavn, ti ikke længe efter at de vare vedtagne, trak Schou sig tilbage. Alle-

rede i Juli 1889 blev den Mand Formand, som endnu belæder Formandsposten i Fællesrepræsentationen, Fabrikant Axel Meyer.

Der er herefter kun tre Formandsperioder at nævne i de forløbne 25 Aar, Rustmester Georg Christensens paa ikke fuldt fire Aar (1879—83), Direktør (Etatsraad) Philip Schous paa noget over sex Aar (1883—89) og derefter Fabrikant Axel Meyers (fra 1889), der just i Aar har strakt sig over et halvanden Gang saa langt Tidsrum som de to tidligere tilsammen. Det er en stor Forskjel, og Forskjellen gaar dybere, saaledes som det bl. A. kan ses af de aflagte Aarsregnskaber. Efter dem falde de tilbagelagte 25 Aar i to ganske skarpt adskilte Perioder, mellem hvilke 1889 danner Skjellet. I den første Perodes Regnskaber har Fællesrepræsentationen som eneste Indtægt kun Foreningernes tarvelige Kontingent, 15 Øre pr. Medlem, i Aaret 1879-80 i Alt 2991 Kr., der i 1888-89 kun er steget til 3669 Kr. Men allerede Regnskabet for 1891 har foruden et Medlemskontingent paa 4061 Kr. et Statstilskud paa 4000 Kr., hvorefter Indtægterne stadigt ere i Stigen, saaledes at Budgettet for indeværende Aar (1904) balancerer paa ikke mindre end 34,665 Kr. Ved Siden af 6,600 Kr. i Medlemskontingent er der paa det opført 15,700 Kr. som Statstilskud, hvoraf 7,500 Kr. som Bidrag til Afholdelsen af en Udstilling i Kjøbenhavn i Forbindelse med Aarets Jubilæumsfest.

Der er en synlig Forskjel mellem Regnskaberne. Efter dem staa Christensens og Philip Schous Formandsaar ganske paa samme Maade overfor Axel Meyers. De smaa Indtægter gaa fuldstændigt med til de Dagpenge og Rejsegodtgjørelser, der efter Lovene udbetales Bestyrelsens og Repræsentantskabets Medlemmer, samt til en saare billig Administration. Fællesrepræsentationen havde intet eget Lokale. Den laante sig

frem hos Industriforeningen, men desuagtet blev der Intet tilovers til at arbejde med for nogetsomhelst særligt Formaal. Begge de første Formandsperioder bære i saa Henseende det samme beskedne Præg, men derfor vare de dog, som vi nedenfor skulle se, langt fra ens. De vare lige saa forskjellige som de to Formænd vare det i hele deres Optræden. Til nærmere Forklaring af den her skildrede almindelige Situation vil det imidlertid ikke være unødvendigt at gjøre opmærksom paa, at den Byrde, som de nævnte Dagpenge og Rejsegodtgjørelser afgjort vare, maa ses som et nødvendigt Middel til at faa Fællesrepræsentationens Sag i Gang. Uden dem vilde det ikke have været muligt at faa de forskjellige Landsdeles Haandværkere samlede til nogenlunde hyppige Møder.

Christensens Formandsaar vare en absolut Indledningstid, i hvilken det sikkert har været, ikke mindst ham, en Tilfredsstillelse, at der ud fra Fællesrepræsentationen kunde tales paa den samlede danske Industris Vegne. Fællesrepræsentationen suplerede væsentlig hans Stilling som Formand i Kjøbenhavns Industriforening. Han var det myndige Samlingsmærke, men han naaede ikke at skaffe sin udvortes set, ganske store Myndighed et blot nogenlunde tilsvarende Indhold. Alle de store Ting, der skulde udrettes ved Sammenslutningen, skrumpede forunderligt ind, da man praktisk tog fat paa dem. Selv formaede man nemlig saa saare Lidt. Det var Staten, man atter og atter maatte henvende sig til med de store Ønsker om saavel Næringslovens som Toldlovens Revision. Og de politiske Forhold gjorde, at Staten Intetsomhelst kunde udrette, hvortil endnu kom, at Fællesrepræsentationen ikke var helt enig. Var det saaledes tvungne eller frivillige Lærekontrakter, tvungne eller frivillige Svendepøver, man skulde ønske? Det var ogsaa nærmest Slag i Luften, naar man i den ene Resolution efter den anden udtalte sig for, at Staten burde gaa i

Spidsen med altid at bruge kun dansk Arbejde, og at Staten burde sørge for, at Arbejdet i Straffeanstalterne ikke paa nogen Maade kom til at konkurrere med den private Industri. Og dog vilde det være fejlagtigt at tro, at Fællesrepræsentationens begyndende Virksomhed stod helt uden praktiske Resultater. Dens Henvendelser om en Forøgelse af Statens Understøttelse til de tekniske Skoler bar Frugt, og der blev lagt Grund i to Retninger. Fællesrepræsentationen optog et Arbejde for en ensartet Aflæggelse af frivillige Svendepøver Landet over ligesom for i Kjøbstæderne at faa oprettet ensartet virkende Foreninger til Understøttelse af rejsende Svende. Fællesrepræsentationen udsendte i 1881 Fællesregler for saadanne Foreninger, der hos den kunde blive forsynede med de nødvendige, ens indrettede Protokoller og Rejsebøger.

Saa kom Direktør Philip Schou. Han havde ikke paa nogen Maade søgt at blive Fællesrepræsentationens Formand. Det var hans Stilling i Kjøbenhavns Industriforening, der efter den Christensenske Tvangsbestemmelse gjorde ham til det. Han saa tydeligt, at der ikke kunde være Meget at udrette. Der kunde efter al Sandsynlighed ikke i lang Tid ventes Resultater i de Sager, der fordrede Lovgivningsmagtens Hjælp. Men det var et Forsøg værd, om ikke det Program, han repræsenterede som Kunstindustriens ivrige Talsmand, kunde vinde Tilslutning i de vide Kredse, han her kom i Forbindelse med; det gik jo ud paa at fremkalde og støtte det bedst mulige Arbejde, en Eliteproduktion, som kunde og skulde finde Kjøbere baade i og udenfor Landet. Herfor talte og virkede han da, og ved given Lejlighed undlod han ikke at fremstille et helt Program. Det skete (November 1886) i en veltalende Skrivelse, som han vandt Fællesrepræsentationens Bestyrelse for. Skrivelsen var et Svar paa en Forespørgsel fra Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn, og i den udvikledes

det med Varme og Overbevisning, at Næringslovens og Toldlovens Revision ikke var det i dybeste Forstand Afgjørende. Den lovgivende Virksomhed kunde og skulde selvfølgelig træde hjælpende og støttende til, men hvad det kom an paa, var Haandværkerne selv, den Aand, der besjælede dem. De gamle Lavstanker skulde opstaa i ny Skikkelse i frivillige Fag-sammenslutninger, der ved at optræde med Enighed og Energi skulde lede og beherske Haandværkets hele Udvikling.

Hvad han saaledes gjorde gjældende, trængte dog ikke igjennem. Han mødte Velvilje og Imødekommenhed, men en voxende Understrøm lagde i stadig stærkere Grad Vægten paa — Næringslovens Revision. Det Industrimøde, han i Henhold til Fællesrepræsentationens Love 1885 forestod i Odense, fik kun ringe Tilslutning, og hans ganske betydelige Arbejde for at vinde Sympati for en forberedende Behandling af Spørgsmaalet om Arbejdernes Alderdomsforsørgelse førte ikke til noget Resultat. Paa den anden Side var det ham ikke nok, at der f. Ex. gennem Indenrigsministeriet i Oktober 1884 udfærdigedes nye Regulativer for Aflæggelsen af frivillige Svendeprøver væsentlig saaledes, som Fællesrepræsentationen havde ønsket dem, og at Justitsministeriet i December 1886 for de rejsende Svende, der vare Medlemmer af Fællesrepræsentationens Rejseforeninger, hævdede en gammel Bestemmelse, der havde indført Vandrebøger og disses Visering af Politiet. Saa trak han sig da i 1889 tilbage fra Fællesrepræsentationen efter dog først at have fremkaldt de ovenfor nævnte nye, friere Love, hvis Gjennemførelse under hans Efterfølger, Fabrikant Axel Meyer, er med til at danne Skjel i Fællesrepræsentationens Udvikling.

I de oprindelige fem Afdelinger havde Formændene skiftet ret hyppigt. I den københavnske Afdeling havde der været tre, Rustmester G. Christensen, † 1883, Tapetfabrikant S. Fraen-

ckel, † 1886, og Maskinfabrikant Th. Hüttemeier 1886—88; i den sjællandske undtagelsesvis kun een, Malermester, Kammerraad Chr. Petersen (Næstved); i den lolland-falsterske fire, Inspektør H. H. Hansen (Saxkjøbing) 1880—81, Fabrikant J. Røssel (Nakskov) 1881—82, Overlærer Wiggers (Saxkjøbing) 1882—83 og Forstander L. S. Carstensen (Nakskov) 1885—88; i den fynske tre, Tømmermester, Brandmajor R. Petersen (Odense) 1880—81, Kobbetsmed B. M. Wivel (Svendborg) 1881—84 og Malermester, Brandinspektør Aug. Hundt (Faaborg) 1884—88, samt i den jyske to, Sagfører O. Poulsen (Frederikshavn) 1880—83 og Skomagermester Jørgen E. Kjær (Randers) 1883—88. En saadan Skiften betød imidlertid saare lidt, de smaa Delegeretmøder havde ringe Betydning, og de vare alle smaa, endog meget smaa, undtagen det jyske. I Repræsentantskabet og Bestyrelsen var der større Ro.

Vende vi os først til Repræsentantskabet, da er det sikkert, at der i Tiden fra 1879 til 1888 kan paavises følgende Forandringer: i 1880 afløses Malermester Henr. Bischoff (Næstved), der afgaar ved Døden, af Malermester Chr. Petersen (sst.) og Garver C. Björn (Randers) af Farver C. Edv. Gesner (Silkeborg); i 1881 Arkitekt V. Klein (Kbhvn.) af Maskinfabrikant P. Hansen (sst.), Fabrikant L. S. Carstensen (Nakskov) af Maskinfabrikant J. Røssel (sst.) og Snedkermester S. Ørum (Aarhus) af Garver C. Björn (Randers); i 1883 Rustmester G. Christensen (Kbhvn.), der afgaar ved Døden, af Direktør Philip Schou (sst.), Kjøbmand og Fabrikant C. v. Mehren (Helsingør) af Skomagermester Dreyer (Roskilde) og Sagfører Buch-Mølgaard (Viborg) af Urmager W. Nørholm (sst.); i 1884 Justitsraad J. C. Dreyer (Odense) af Redaktør C. Pagh (Bogense) og Garver C. Björn (Randers) af Snedkermester N. Christiansen (Aarhus); i 1886 Tapetfabrikant S. Fraenckel (Kbhvn.), der afgaar ved Døden, af Maskinfabrikant Th. Hüttemeier,

Skomagemester Dreyer (Roskilde) af Farver N. Trautner (Sorø) og Adjunkt Bischoff af Skomagemester Jørgen E. Kjær, og i 1887 Dyrslæge W. F. Welsch (Holstebro) af Snedkermester A. L. Johansen (Kolding). Men desuagtet var der i hele Perioden et uforandret, blivende Flertal. Af Repræsentantskabets 27 i 1879 valgte Medlemmer indtog følgende femten endnu deres Plads, da Forsamlingen i 1888 ophævedes, nemlig: Redaktør A. Bauer, Snedkermester J. Cortsen, Murmester Carl R. Ette, Bogholder (Sparekasseinspektør) V. S. V. Faber, Hof-Møbelfabrikant L. Larsen og Malermester E. Schmiegelow, alle af Kjøbenhavn, samt Malermester, Fabrikant L. Møller (Roskilde), Kobbersmed Chr. Haagensen (Nykjøbing p. F.), Tømmermester C. P. Jørgensen (Maribo), Litograf S. J. Grönvald (Svendborg), Tømmermester, Major R. Petersen (Odense), Gørtler N. Hald (Aarhus), Bogtrykker Arnold Jørgensen (Horsens), Skomagemester J. P. Mörch (Aalborg) og Bagermester H. Stilling (Randers).

Hvad Repræsentantskabets Formandspost angaar, da beklædtes den kun af to; Adjunkt Bischoff afløstes i 1886 af Farver og Fabrikant C. Edv. Gesner. Og vende vi os herefter til Bestyrelsen, da vare Forholdene endnu konstantere. Dens Formand skiftede een Gang. Efter Rustmester Christensens Død i 1883 fulgte Direktør Philip Schou. Og Bestyrelsens øvrige Medlemmer vare uforandret de samme i de ni Aar fra 1879 til 1888, nemlig: Malermester, Fabrikant L. Møller (Roskilde), han var Næstformand, Kobbersmed Chr. Haagensen (Nykjøbing p. F.), Tømmermester, Major R. Petersen (Odense) og Bogtrykker Arnold Jørgensen (Horsens).

Saa kom de nye Love. De vedtoges paa Repræsentantmødet den 27 Juni 1888. Samtidig med deres Vedtagelse vilde Direktør Schou være aftraadt, men ved talrige Opfordringer lod han sig bevæge til at blive. Han blev imidlertid

kun eet Aar. Den 23 Juli 1889 valgtes Fabrikant Axel Meyer til hans Efterfølger, og nu var den Mand funden, der blev Fællesrepræsentationens Fremtid, ti lige siden den nævnte Dag har han med udholdende Trofasthed varetaget dens Tarv i baade Stort og Smaat. Han har staaet urokkelig, medens Kredsen omkring ham langtfra har bevaret en lignende Uforanderlighed. Som Næstformænd har han ved sin Side haft først Fabrikant L. Møller (Roskilde), der døde i 1890, saa Kammerraad Chr. Petersen (Næstved), der bortkaldtes i 1893, og derefter, fra 1893, Kancelliraad C. Pagh (Bogense). Mellem Formændene for de, i de nye Love fastslaaede tre Afdelinger, har der fundet lignende Skifter Sted. Den kjøbenhavnske Formand Maskinfabrikant Th. Hüttemeier, der afgik ved Døden i 1893, blev fulgt af Hof-Juveler C. Michelsen, der traadte tilbage i 1898 og fik som Efterfølger Farver og Fabrikant Joh. Goldschmidt. I Østifternes Afdeling blev Kammerraad Chr. Petersen (Næstved) Formand i 1888, men som nævnt døde han allerede i 1893, hvorefter den nuværende Formand, Kancelliraad C. Pagh (Bogense) tiltraadte. Og hvad endelig den jyske Afdeling angaar, da har der ogsaa i dens Formandsplads sket et Skifte. Den i 1888 valgte Formand Skomagermester Jörgen E. Kjær (Randers) blev ved sin Død i 1902 efterfulgt af Bagermester, Landstingsmand Hermann Stilling.

De forskjellige Spidser have skiftet, og saaledes er det ogsaa sket med Indehaverne af de menige Pladser i Bestyrelsen. Hver af de tre Afdelinger skulde efter Lovene af 1888 vælge fire af dens Medlemmer, et Antal, der ved en Lovforandring i 1896 blev udvidet til fem, og se vi efter i nedenstaaende Fortegnelse over Bestyrelsens Medlemmer, vil det af den fremgaa, at kun tre Pladser — een for hver Afdeling — nu indehaves af de Samme, som bleve valgte i 1888.

Kjøbenhavn: 1. Skomagermester A. Hansen (fra 1888);

— 2. Maskinfabrikant Th. Hüttemeier († 15 Jan. 1893); Professor C. Nyrop (1893—98); Tømmermester Carl Cortsen (fra 1898); — 3. Bagermester C. Lichtenberg (1888—97); Bagermester, Direktør V. Gætje (fra 1897); — 4. Fabrikant Axel Meyer (1888—89); Hof-Juveler C. Michelsen (1890—98); Farver og Fabrikant Joh. Goldschmidt (fra 1898); — 5. Snedkermester Kaspar Rostrup (fra 1896).

Østifterne: 6. Kobbersmed Chr. Haagensen, Nykjøbing p. F. († 1 Juni 1893); Maskinfabrikant J. Røssel (fra 1893); — 7. Redaktør, Kancelliraad C. Pagh (1888—93); Guldsmed Emil Christiansen, Odense († 26 Novbr. 1897); Tømmermester P. Poulsen, Odense; — 8. Malermester, Kammerraad Chr. Petersen, Næstved (1888—90); Skomagermester H. C. Rasmussen, Slagelse (fra 1890); — 9. Garver N. Trautner, Sorø (fra 1888); — 10. Snedkermester R. Andersen, Aarup (fra 1896).

Jylland: 11. Fabrikant, Skoleforstander C. Edv. Gesner, Silkeborg († 2 Maj 1902); Kunstsmed J. M. Chr. Larsen, Aarhus (fra 1902); — 12. Gørtler N. Hald, Aarhus († 24 Juli 1894); Smedemester H. Chr. Møller, Horsens (fra 1894); — 13. Skomagermester J. P. Mörch, Aalborg († 8 Septbr. 1896); Sadelmagermester J. P. Lund, Aalborg († 4 Oktbr. 1903); — 14. Bagermester, Landstingsmand Herm. Stilling (fra 1888); — 15. Bødkermester A. Staack, Kjellerup (1896—99); Skrædermester P. Jensen, Odder (fra 1899).

De Tre, der herefter have staaet som Medarbejdere ved Formandens Side i hele det her omhandlede Tidsrum, ere: for Kjøbenhavns Vedkommende Skomagermester A. Hansen, for Østifternes Vedkommende Garver Trautner og for Jyllands Vedkommende Landstingsmand Stilling. Til disse tre maa dog endnu føjes Kancelliraad, Landstingsmand Pagh, ti det er kun den Omstændighed, at han i 1893 bliver Bestyrelsens

Næstformand, der gjør, at hans Plads som menigt Bestyrelsesmedlem bliver ledig.

Forøvrigt maa det siges, at den ovenfor givne Fortegnelse viser, at der ikke i Henseende til Personer fandt noget Brud Sted ved de nye Loves Ikrafttræden. Mellem de Navne, der høre til i 1888, er der, navnlig for Provinsernes Vedkommende, ikke faa med god Klang fra Fællesrepræsentationens første Tid. Nyt er væsentlig kun Formandens Navn, og forsaavidt kan der da med nogen Forundring spørges, hvad det var, der gjorde, at Fabrikant Meyer endog enstemmigt blev valgt til at beklæde den ved Direktør Schous Tilbage træden ledige Formandsplads. De oprindelige Loves Bestemmelse om at Formanden skulde være fra Kjøbenhavn, var jo hævet, og Meyers Navn findes først fra 1885 mellem de Delegerede i den lidet fremtrædende kjøbenhavnske Afdeling. Men selvfølgelig er der en Forklaring, og Forklaringen ligger deri, at Meyer som Formand for den i 1882 stiftede Rejsestipendieforening havde spillet en fremtrædende Rolle ved de under Udstillingen i Kjøbenhavn 1888 væsentlig af denne Forening organiserede Fagmøder, som sluttede sig nær til Fællesrepræsentationens Virksomhed. Ved dem var han bleven en kjendt Mand i vide Kredse, og man havde set, at han tilsyneladende uden stor Kraftudfoldelse, i Sindighed og Ro heldigt kunde forme og lede en Bevægelse med praktiske Maal for Öje, Noget, han senere i Fællesrepræsentationen har givet saa mange Beviser paa. Karakteristisk for hans hele Maade at virke paa er det, at da han i 1895 fremsætter et Program for Fællesrepræsentationen, støttes det ikke til nogen teoretisk Udvikling, det bestaar simpelhen i en Række Punkter, som Fællesrepræsentationen kan og skal arbejde for. I Tidens Løb vil Rækken selvfølgelig kunne baade ændres og øges, men forsaavidt er den bestemt nok, som den tydeligt viser, at Fællesrepræ-

sentationen efter Fabrikant Meyers Mening ikke maa staa fremmed overfor nogensomhelst Bevægelse, der kan faa Indflydelse paa Haandværket eller Industrien.

Som ny Formand søgte han strax at vinde Styrke ved Alliancer. I Marts 1890 er han i Avdiens hos Finansminister Estrup sammen med Formændene for henholdsvis Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn Bagermester C. Lichtenberg og for »Det nationale Arbejde« Grosserer og Fabrikant Holger Petersen, det gjælder om at bekæmpe et af Frihandelens Toldreformforening foretaget Skridt, og i Marts 1891 er han i Avdiens hos Indenrigsminister Ingerslev sammen med Repræsentanter for de samme Foreninger, hvortil endnu kom Formanden for Industriforeningen i Kjøbenhavn, Hof-Juveler C. Michelsen; denne Gang gjaldt det Regeringens Lovforslag om Oprettelsen af en Frihavn. Men interessantest er det, at han allerede den 30 November 1889 sammen med Formanden for Handelsstandens Fællesrepræsentation Gehejmeetatsraad Tietgen er i Avdiens hos Indenrigsministeren angaaende Næringslovens Revision, et Skridt, der førte til, at Regeringen i Maj 1890 nedsatte den saa kaldte Næringslovskommission, af hvis 25 Medlemmer ikke mindre end 12 kom til at repræsentere Haandværk og Industri, de 8 efter Forslag fra Fællesrepræsentationen.

Paa dette saa ofte debatterede, vanskelige Omraade blev der med andre Ord ved en klog og resolut Optræden næsten øjeblikkelig naaet Alt, hvad der fornuftigvis kunde naas. Da Regeringen i 1893 fremsatte et Forslag til Lov om Næringsdrift, var det væsentlig imødekommende overfor Haandværkets Ønsker, og da derpaa Folketinget stadig udskød dets Behandling, blev Uviljen over, at der paa dette Punkt kun vanskeligt kan opnaas Noget, et overfor Fællesrepræsentationen og dens Virksomhed absolut samlende Moment. Fællesrepræsentationen og dens Formand steg i Betydning, og Alliancen med Han-

delens Verden blev efterhaanden videre udviklet. Kampen i 1893 mod de saa kaldte »Stores« var en forbigaaende Begivenhed, og i 1903 er »Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk« et virksomt Led i »De samvirkende Byerhvervs-Organisationer«, der desuden bestaa af »Den danske Handelsstands Fællesrepræsentation« og »De kjøbenhavnske Handelsforeningers Fællesrepræsentation«.

Denne Sammenslutning, der er optraadt i Spørgsmaalet om Skattereformen, der har fremsat Forslag til en Reform i Avktionsvæsenet og har virket for Opstilling af dygtige Rigsdagskandidater, staar med afgjort Front mod alle yderligt gaaende Agrartendenser. Og interessant er det nu overfor den af Agrarforeningens nyeste Præsident Godsejer Westenholz til Matrup repræsenterede Toldpolitik at se, at der under Fællesrepræsentationens Auspicier er fremvoxt et stort Industriparti paa Landet. Der har været Landhaandværkerforeninger i Fællesrepræsentationen fra dens første Dage. Der var ni med ved dens Stiftelse, men af dem indmeldte kun fem sig, og i 1889 vare de fem kun voxede til tretten. Det er først derefter, at Bevægelsen har taget Væxt, og nu er Forholdet det, at af de 234 Foreninger, som Fællesrepræsentationen for Tiden tæller, ere 83 Landhaandværkerforeninger med rigtignok kun 5,932 Medlemmer; disse Foreninger ere gennemgaaende smaa, men ville sikkert efterhaanden voxe stærkt i Antal. Og af lignende Interesse er det at være opmærksom paa, at Fællesrepræsentationen samtidig har faaet Tilgang af en Række faglige Foreninger, baade lokale og almindelige, baade Lav og Centralforeninger.

Det er Fagsammenslutningen, som Direktør Schou forventningsfuld pegede paa, og som Fabrikant Meyer praktisk arbejdede for ved Fagmøderne i 1888, der herved banker paa. Ved Formandsskiftet i 1889 talte Fællesrepræsentationen 95

Foreninger, af hvilke kun 8 vare faglige (1 i Kjøbenhavn, 3 i Østifterne, 4 i Jylland), men allerede Aaret efter var Forholdet væsentlig forandret. Af de 112 Foreninger, Fællesrepræsentationen talte i 1890, vare 21 faglige, der var 7 i hver af de tre Afdelinger, og af de 234, som den nu bestaar af, ere ikke mindre end 63 faglige (36 med Sæde i Kjøbenhavn, 15 i Østifterne, 12 i Jylland), og disse 63 Foreninger have tilsammen 9,664 Medlemmer.

Der er i Fællesrepræsentationen arbejdet stærkt for at faa de faglige Foreninger med, og med hvilket Resultat kan maaske tydeligst ses ved at kaste et Blik paa den kjøbenhavnske Afdeling. 1889 talte den 4 Foreninger, af hvilke kun een var faglig, nemlig Skomagerlavet i Kjøbenhavn, men nu bestaar den af 40 Foreninger, af hvilke kun de tre oprindelige, Industriforeningen, Haandværkerforeningen og Lærlingeforeningen samt Valby Haandværker- og Industriforening ikke ere faglige, 17 ere Lav, 9 Fagforeninger og 10 Centralforeninger. Det vil herefter kunne forstaas, at Oprettelsen af »Arbejdsgiverforeningen af 1896«, der navnlig omfattede de kjøbenhavnske Bygningsfag og Jernindustrien, vakte et vist Rörelse, skjönt den selvfølgelig var kaldt tillive udelukkende som et Værn i Kampen mod de socialdemokratiske Svendeforhold. Alle Uoverensstemmelser udjævnedes da ogsaa, og paa Grundlag af et af et Udvalg i Fællesrepræsentationen udarbejdet Lovudkast stiftedes den 22 November 1898 »Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening«. Umiddelbart forinden havde forøvrigt Fællesrepræsentationen og »Arbejdsgiverforeningen af 1896« sluttet en anden Overenskomst. Et af Regeringen fremsat Lovforslag om Arbejdernes Forsikring som Følge af Ulykketilfælde, der væsentlig kastede Byrden ved denne Forsikring paa Industrien, var trods energisk Modstand paa dette Omraade fra Fællesrepræsentationens Side bleven Lov i den af

Regeringen foreslaaede Form. Loven kom den 7 Januar 1898 og skulde træde i Kraft den 15 Januar Aaret efter. I den Anledning vare begge Foreningerne hver for sig betænkte paa at danne et Ulykkesforsikrings-Selskab, Arbejdsgiverforeningen et gjensidigt Selskab og Fællesrepræsentationen et Selskab med begrænset Hæftelse, til hvilket den med Udfoldelse af stor Energi af Foreningerne, der sorterede under den, hurtigt fik tegnet en Garanti paa c. 215,000 Kr. Heldigst vilde det dog være, om der kun oprettedes eet Selskab, og den 25 Avgust 1898 konstitueredes da et saadant fælles Selskab, foreløbigt paa Gjensidighedsprincippet, under Navnet »Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring«.

Udviklingen gik gennem Brydninger, hvis Udjævning kostede Arbejde. Men til Udførelsen af et saadant Arbejde sad Fabrikant Axel Meyer til Fordel for Fællesrepræsentationen inde med ikke ringe Evner, saaledes som det ogsaa viste sig i Forholdet til en i 1891 oprettet »Teknisk Provinsskoleforening«. Fællesrepræsentationen vilde vedblive i det Forhold, den lige fra sin Stiftelse havde staaet i til de tekniske Skoler, nemlig som Mellemed mellem dem og Lovgivningsmagten, og efter at Sagen særlig i Aarene 1900 og 1901 havde sat stærke Bølger, er der i December 1903 sluttet en Overenskomst mellem de to Parter som Grundlag for et forhaabentlig godt Samarbejde i Fremtiden.

Fællesrepræsentationens Formand besidder ganske sikkert gode mæglende Gaver. Han har da ogsaa to Gange med Held mæglet i Arbejdskonflikter, 1895 i en Konflikt vedrørende Jernstøberierne og Maskinfabrikerne i Aarhus og 1898 i en Bagerkusk-Konflikt i Kjøbenhavn. Men han besidder desuden en mærkelig uopslidelig Arbejdssiver og Arbejdsevne. Han sparer sig aldrig i nogen Sag. Da Lovene i 1888 havde forandret de tidligere fem Afdelinger til tre og derved

foruden ved Repræsentantskabets Ophævelse givet de aarlige Afdelingsmøder større Vægt, gik Fabrikant Meyer strax videre i det herved givne Spor. Han tog sig over at rejse ud til disse Møder, hvor de end afholdtes, for at deltage i deres Forhandlinger, hvorved deres Betydning væsentlig voxede. Og saa vidste han desuden i fuld Forstaaelse med sin Bestyrelse at kaste Glans over de hvert fjerde Aar paabudte Fællesmøder, der samlede hele Fællesrepræsentationen. Det første Fællesmøde 1892 i Kjøbenhavn blev afholdt sammen med et Industrimøde, det sjette danske. En af Fællesrepræsentationen i Samraad med Industriforeningen og Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn valgt stor, hele Landet repræsenterende Kreds med Borgemesteren for Kjøbenhavns Næringsvæsen, Etatsraad H. N. Hansen, i Spidsen udsendte Indbydelsen, men saa havde den ogsaa det Resultat, at dette Industrimøde blev det største og bedste, der indtil da var afholdt her i Landet. I 1896 fulgtes Fællesmødet af en Udflugt til den samtidig i Malmø stedfindende nordiske Udstilling, og da Fællesrepræsentationen i 1897 officielt deltog i et i Stokholm afholdt skandinavisk Haandværks- og Kunstindustrimøde, er det kun naturligt, at Fællesmødet 1900 i Kjøbenhavn blev sat i Forbindelse med et nordisk Haandværks- og Industrimøde, der lykkedes godt; i Spidsen for det stod Overpræsidenten i Kjøbenhavn V. Oldenburg. Og at Fællesmødet i Aar vil faa en særlig storartet Ramme, er næsten en Selvfølge, 1904 er jo Fællesrepræsentationens Jubilæumsaar.

Trin for Trin har Fællesrepræsentationen arbejdet sig frem. Og som tidligere antydet har den da ogsaa i et stadigt stigende Tilskud fra Statens Side kunnet se en voxende Anerkjendelse af dens Virksomhed. Paa Finansloven for 1891-92 fik den for første Gang 4000 Kr. til Afholdelse af Foredrag i Provinserne samt til Tilvejebringelse og Offentliggjø-

relse af Oplysninger om industrielle Forhold i Udlandet, et Beløb, der Aaret efter blev til 6000 Kr. og paa Finansloven for 1896-97 endnu steg til 7000 Kr. for rigtignok to Aar efter at dale til 3000 Kr., idet Finansloven samtidig fik en ny, selvstændig Post paa 8000 Kr. til Foredragsforeninger af Næringsdrivende eller Arbejdere i Provinserne. Men de 3000 Kr. ere stadig senere blevne bevilgede og ved Siden af dem fra 1893 desuden 5000 Kr. til Fællesrepræsentationens Virksomhed i Almindelighed. Siden 1897 er der endnu efter dens Ansøgning bleven bevilget først 12,000 Kr. og derefter fra 1899 16,000 Kr. aarligt til Vandreudstillinger og stedlige Udstillinger af Haandværks- og Industrigjenstande m. m. Dette Beløb staar dog ikke direkte til Fællesrepræsentationens Raadighed, men det uddeles efter Ansøgninger, som skulle indgives til den, og om hvilke den gjør Indstilling til Indenrigsministeriet. Den kan da ogsaa indstille en eller flere Ansøgninger fra sig selv, ti Fællesrepræsentationen har i de senere Aar livligt interesseret sig for i Ovensstemmelse med det saakaldte »østerrigske System« at støtte den lille Industri ved at udbrede Kjendskab til Maskiner, ligesom den fra 1901 ved Industribankens, Haandværkerbankens og det Skrikeske Legats Hjælp har uddelt Laan til Anskaffelse af Smaamaskiner.

Forholdet vil herefter let forstaas, naar det af Fællesrepræsentationens Regnskab for 1903 ses, at den som Statstilskud i dette Aar har oppebaaret foruden de 5000 Kr. til dens Virksomhed i Almindelighed og de 3000 Kr. til Tilvejebringelse og Offentliggjørelse af Oplysninger om industrielle Forhold i Udlandet endnu 200 Kr. for Tilsyn med Præmiering paa Udstillinger, 790 Kr. til en Vandreudstilling af elektriske Maskiner samt 7127 Kr. til en Vandreudstilling af Svendeprøver, i Alt 16,117 Kr.

Det er et efter Omstændighederne ganske betydeligt Be-

løb, og dog er det kun en helt utilstrækkelig Sum overfor den Virksomhed, som Fællesrepræsentationen gjerne vilde udfolde senest overfor Tanken om Oprettelsen af et teknisk Museum eller vel rettere Laboratorium til Fordel for den lille Industris Forsyning med den hensigtsmæssigste Maskinhjælp. Lige siden sin Stiftelse har Fællesrepræsentationen kæmpet med Vanskeligheder paa det økonomiske Omraade. Nu som den Gang er det Kontingent, Foreningerne aarligt yde den, kun 15 Øre pr. Medlem, og det er kun et ringe Tillæg, der vandtes, da det ved Lovændringen i 1896 blev paabudt, at 10 Kr. var det mindste Aarskontingent, en Forening kunde yde. Saa vandtes der muligvis noget mere ved den samme Lovforandrings Fortsættelse af den i 1888 begyndte Begrænsning af Udbetalingen af Dagpenge og Rejsegodtgjørelser til de Delegerede. For disses Vedkommende kom denne Udgift nu til helt at paahvile Foreningerne. Fællesrepræsentationen har mange Gange ønsket, at den kunde raade over en Kapital, og dens forestaaende Jubilæum synes i saa Henseende at skulle lægge en Grund til, at Ønsket kan blive opfyldt. En udstædt Opfordring om at yde Bidrag til en saakaldet Jubilæumsfond er bleven efterkommet af de i Fællesrepræsentationen optagne Foreninger paa en saa velvillig Maade, at Fonden sikkert vil komme til at udgjøre 30 à 40,000 Kr. og saaledes vil kunne blive en god Begyndelse.

Den tilbagelagte Del af Fabrikant Meyers Formandsperiode har trods store Vanskeligheder bragt Fremgang og voxende Liv. De mange forskellige Sager, som ovenfor ere nævnte, kunne med den störste Lethed supleres. Der har været Tider, da Fællesrepræsentationen arbejdede ivrigt for Licitationers bedre Indretning og for Kolportagens Begrænsning, for Tilvejebringelsen af en omfattende Industristatistik

og for Indførelsen af industrielle Konsulenter, for Udviklingen af et Haandværkerbank-System og for Oprettelsen af en industriel Kreditforening, for Helligdagslovens bedste Affattelse som for Opnaaelsen af en Meterlov, en Mønsterbeskyttelseslov, og saaledes næsten i det Uendelige.

I en kort Oversigt kan Alt umuligt blive nævnt. Men hvad her til Slutning absolut skal nævnes, er, at hvad der saaledes er udrettet og arbejdet, selvfølgelig er udrettet af en Række Forskjellige. Formanden har haft Medarbejdere, som Ingen kan bringe en oprigtigere Tak end just han. Og flere af disse Medarbejdere ere ligesom sammenvoxede med bestemte Sager. Som Snedkermester Kaspar Rostrup har været Fagorganisationens til enhver Tid ivrige Talsmand, har Tømmermester Carl Cortsen været de afholdte Udstillingers dygtige Ordner, og som Garver N. Trautner er den, der med Kraft har rejst Haandværkerbanksagen, har Fabrikant Johan Goldschmidt, den kjøbenhavnske Afdelings nuværende Formand, stærkt støttet de nyttige Laan til Smaamaskiners Anskaffelse. Saa har endvidere Justitsraad A. Bauer, der uden at være i Bestyrelsen staar Fællesrepræsentationen nær, bl. A. som Haandværkerbladets mangeaarige Redaktør, været en god Talsmand for den lille Industri, og Direktør V. Gætje har ivrigt arbejdet for Tanken om et teknisk Museum. Og se vi sluttelig paa de to Landstingsmænd, der have Sæde i Bestyrelsen, da har Næstformanden, der tillige er Formand for Østifternes Afdeling, Redaktør C. Pagh stærkt tilskyndet til Sammenslutningen i De samvirkende Byerhvervs-Organisationer, og Ingen har gladere og ivrigere staaet Vagt om Fællesrepræsentationens hele Sag lige fra dens første Begyndelse end Bagermester Herm. Stilling, der nu tillige er Formand for dens jyske Afdeling.

Til sidst skal kun endnu tilføjes, at Professor C. Nyrop har været Fællesrepræsentationens Sekretær fra 1879 til 1893, i hvilket Aar dens nuværende Sekretær, Redaktør Julius Wulff tiltraadte, og at Kassererforretningerne have været udførte af Professor C. Nyrop fra 1879 til 1898, af Drejermester J. H. Lindhard fra 1899 til hans Død den 8 Februar 1901 og derefter af Arkitekt og Direktør K. Arne-Petersen.

SOM LED I TIDEN.

Var der Noget, der trykkede Haandværkerne, da de begyndte at arbejde sig op, var det deres fra Fortiden arvede Mangel paa Kundskaber, deres Mangel paa Almendannelse. Der er mange Exempler paa, at man følte det saaledes, endog langt ned i Tiden. Undervisning stod som et Maal, der stadig senere er holdt i Ære, og det var i priselig Overensstemmelse hermed, at Indbyderne til Mødet i Horsens den 3 November 1878 ikke alene indbød Repræsentanter for Landets forskjellige Industri- og Haandværkerforeninger, men ogsaa Forstanderen for det tekniske Selskabs Skole i Kjøbenhavn, daværende Premierløjtnant V. A. Thalbitzer; han skulde tale om »Den unge Haandværkers Uddannelse«. Det kan her yderligere erindres, at det var Landets Industri- og Haandværkerforeninger, hvem Oprettelsen af de da bestaaende tekniske Skoler særlig skyldtes.

Arbejdet for disse Skoler var en væsentlig Del af deres Gjerning. Det var derfor kun naturligt, at de, nu da en Sammenslutning stod for Dören, mødtes i en Forhandling om dette nyttige Arbejde. Og at de for at faa en Indledning til Forhandlingen rettede en Henvendelse til det tekniske Selskabs Skole, var selvfølgelig, ti denne store Skole, Landets

største, som i 1876 var fremgaaet af en Sammensmeltning af det i 1843 oprettede »Tekniske Institut« og den i 1868 oprettede »Kjøbenhavns nye Haandværkerskole«, indtog en absolut ledende Stilling. Statens Bidrag til de tekniske Skoler i Provinserne bleve fra 1877 fordelte efter Indstilling fra det tekniske Selskab, og de fra 1878 oprettede Kursus til Uddannelse af Tegnelærere for Provinsskolerne bleve afholdte paa Selskabets Skole. Intet kunde derfor være naturligere, end at dennes Forstander holdt det indledende Foredrag, og at det blev udtalt i de Love, som Aaret efter vedtoges i Kjøbenhavn for den da oprettede Fællesrepræsentation, at der til enhver Forhandling angaaende Haandværkernes teoretiske Uddannelse skulde tilkaldes en Repræsentant fra det tekniske Selskab.

I den Virksomhed, som herefter begyndte, har Fællesrepræsentationen atter og atter paa Delegeretmøder, Repræsentantskabsmøder og Bestyrelsesmøder ivrigt beskæftiget sig med den saaledes indledede Undervisningssag. Man har forhandlet om det Ønskelige i en Udvidelse af Tegneundervisningen i de almindelige Skoler, fra hvilke de tekniske Skoler fik deres Elever, og man har udtalt Ønsker om, at de tekniske Skoler paa en eller anden Maade kunde blive en Slags Haandværkerhøjskoler. Ved Siden af Regning, Skrivning og Læsning skulde de endnu give Undervisning i Sprog saa vel som i Bogføring, ja de skulde kunne skaffe Haandværkerne en hel merkantil Uddannelse, foruden at de endnu skulde aabne Lejlighed for dem til at høre etisk-opdragende Foredrag. Flere af disse Ønsker, der delvis skrive sig fra de allersidste Aar, skyde væsentlig over Maalet, men de vise afgjort, at Skolerne omfattes med levende Interesse. Fællesrepræsentationen har da ogsaa skrevet mange Skrivelser om dem og heriblandt særlig en Række Henvendelser til Indenrigsministeriet, hvori den med Tak for, hvad Staten alt ydede, indtrængende gjorde

sig til Talsmand for, at Skolebevægelsen, der var i stadig Væxt, burde understøttes ved voxende Bevillinger. Det aarlige Tilskud til Provinsskolerne, der i 1879 var 35,000 Kr., steg da ogsaa i 1882 til 40,000 Kr., i 1886 til 50,000 Kr. og i 1890 til 70,000 Kr., samtidigt med at der fra 1882 blev ydet betydelige Tilskud til Opførelsen af en Række egne Skolebygninger ligesom fra 1888 et Beløb til uformuende Elevers videre Uddannelse. Dette sidste Beløb, der oprindeligt var 4000 Kr., voxede i 1896 til 6000 Kr. og i 1899 til 10,000 Kr., og det skal understreges, at særlig den sidste Forhøjelse afgjort udvirkedes ved en Ansøgning fra Fællesrepræsentationen.

Skolesagen var og er i stadig stærk Udvikling. De tekniske Provinsskolars Antal — 64 i 1879 — var i 1890 voxet til 84, og er nu 110. I god Overensstemmelse hermed er da ogsaa Statens aarlige Tilskud i vedblivende Væxt, fra 140,000 Kr. i 1899 er det i Aar (1904) sat op til 175,000 Kr. Det oprindeligt beskedne Beløb er ved at voxe til en Sum, Staten er ved at blive den væsentligste Bidragyder til de tekniske Skoler. I og for sig er det derfor forstaaeligt, at man i Rigsdagen har ønsket at faa et eget Tilsyn med dem, faa en af Staten ansat særlig Tilsynsmand ved dem, og i Overensstemmelse hermed maatte det da komme, at det tekniske Selskabs Skole, der selv nyder et betydeligt Statstilskud, maatte ophøre at staa som den tilsynshavende Leder. Kirke- og Undervisningsministeriet lod fra 1889 de Kursus, der uddannede Tegnelærere, afholde andensteds, og i 1890 ophørte Skolens raadgivende Stilling overfor Indenrigsministeriets Fordeling af Statstilskudene, medens samtidig Tegneinspektøren ved Kjøbenhavns Skolevæsen, Carl F. Andersen blev ansat som Inspektør for de tekniske Skoler i Provinserne. Forholdene forandredes stærkt, og i Overensstemmelse hermed kan det

endnu noteres, at der i September 1891 paa et Møde i Kolding blev dannet en »Teknisk Provinsskoleforening«, i hvilken foruden Forstandere og Ledere endnu kun Medlemmer af disse Skolers Bestyrelser kunde optages.

For Fællesrepræsentationens Vedkommende medførte den indtraadte Forandring, at den i dens Love nævnte Repræsentant for det tekniske Selskab bortfaldt. Han nævnes sidste Gang i Lovene fra 1888. Men derfor ophørte Fællesrepræsentationen selvfølgelig ikke at virke for de tekniske Skoler. En Række af de i den optagne Foreninger stod jo stadig i den nøjeste Forbindelse med dem. Som ovenfor antydet optraadte den derfor vedblivende som et naturligt Mellemed mellem dem og Bevillingsmyndighederne, og da det herved kom til et Sammenstød med »Teknisk Provinsskoleforening«, har det, som tidligere nævnt, kun ført til en i December 1903 truffen Overenskomst, der forhaabentlig vil medføre et godt Samarbejde paa det her omhandlede Omraade mellem de to Institutioner. Forøvrigt har Fællesrepræsentationen sidst i 1902 til Indenrigsministeriet indgivet et Forslag til en Centralisation af det tekniske Skolevæsen, saaledes at de tekniske Skoler uden at blive rene Statsskoler, i Overensstemmelse med deres historiske Opstaaen og Udvikling i og ved Haandværkerstanden, under en Fællesledelse, der stadig er i Kontakt med Industri og Haandværk, kunne komme til at danne et sammenhængende System, hvad de nu langt fra gjør.

Det er en stor Sag, Fællesrepræsentationen herved har rejst, og forhaabentlig vil den för eller senere faa en i Forhold til sin store Betydning lykkelig Udgang. Men det er ikke blot ved sin Virksomhed i Skolesagen, at Fællesrepræsentationen har vist sin Interesse for Haandværkernes Uddannelse. Allerede i 1884 dæmrer der Ønsker i den om Foredragsturneer. Som Forholdene vare, kunde disse Ønsker dog ikke

opfyldes. Det kunde først ske, da Fællesrepræsentationen havde naaet at faa en hertil sigtende Bevilling paa Finansloven (se ovfr. S. 66). Men saa blev der ogsaa taget fat med Kraft. De enkelte Foreninger, der ønskede Foredrag, maatte i Forhold til deres Medlemsantal pr. Foredrag tilskyde, først 5, 10, 15 eller 20 Kr., senere 10, 15, 20 eller 25 Kr., Resten toges fra Bevillingen, og saa blev der afholdt

18 ⁹¹ / ₉₂	95	Foredrag i	61	Foreninger af	10	Foredragsholdere
18 ⁹² / ₉₃	148	»	-	71	»	- 16 »
18 ⁹³ / ₉₄	154	»	-	84	»	- 12 »
18 ⁹⁴ / ₉₅	145	»	-	85	»	- 12 »
18 ⁹⁵ / ₉₆	201	»	-	100	»	- 16 »
18 ⁹⁶ / ₉₇	200	»	-	114	»	- 14 »
18 ⁹⁷ / ₉₈	182	»	-	111	»	- 11 »

Der blev spredt Oplysning og Kundskab i vide Kredse; til saavel store som smaa Foreninger kom der nye, bevægende Tanker. Og naar det sidste Aar viser en Nedgang i Foredragenes Antal, er det ikke, fordi Fællesrepræsentationen blev træet, men fordi der maatte handles med Forsigtighed overfor en Strømning i Rigsdagen, der syntes ugunstig overfor en fortsat Bevilling. Paa Finansloven for 18⁹⁸/₉₉ blev den da ogsaa negtet. Men derfor opgav Fællesrepræsentationen ikke den godt begyndte Virksomhed. Den søgte og fik Bidrag fra den Reiersenske Fond, det Classenske Fideikommis og den Raben-Lewetzauske Fond, saaledes at den i Vinteren 18⁹⁸/₉₉ drev det til, at der blev holdt 112 Foredrag i 95 Foreninger af 13 Foredragsholdere. Det viste sig imidlertid nu, at det Beløb, der istedenfor Bevillingen til Fællesrepræsentationen var indsat paa Finansloven til Foredragsforeninger af Næringsdrivende eller Arbejdere i Provinserne, godt kunde komme de under Fællesrepræsentationen hørende Foreninger tilgode,

blot de søgte direkte. Herefter kunde Fællesrepræsentationen da vedblive med at skaffe Foredragsholdere og planlægge Turneer, og fra 1902 er Forholdet endda blevet ordnet saaledes, at Ansøgningerne om Bidrag til Afholdelsen af Foredrag indsendes til Ministeriet gennem Fællesrepræsentationen, der gjør den fornødne Indstilling. Der er herefter igjen en rig Foredragsvirksomhed i Gang imellem disse Foreninger; i Vinteren 1903-04 blev der afholdt 253 Foredrag i 126 til den hørende Foreninger af 15 Foredragsholdere.

Det var imidlertid ikke alene Foredrag, Ønskerne i 1884 gik ud paa, de omfattede ogsaa Forevisninger. Industriforeningen i Næstved fik ved Henvendelse til Industriforeningen i Kjøbenhavn en Forevisning i Stand i April 1885, og saa gik Fællesrepræsentationen i Foraaret 1886 i Gang med en Vandreforevisning af Industrigjenstande, der førtes rundt til 10 jyske Byer. Den forestodes af Forklareren ved den kjøbenhavnske Industriforenings Forevisninger Cand. polyt. P. Svendsen, men vandt ikke Bifald i Forhold til, hvad den kostede, og saa var der stille om Forevisninger til 1893. Ved dette Aars Delegeretmøder i Hjørring og Helsingør blev der ved Professor C. Nyrop forevist en Række gamle og nye kunstindustrielle Gjenstande, der vakte Opmærksomhed, og i September s. A. afholdt Fællesrepræsentationen en elektrisk Forsøgsudstilling i Kjøbenhavn, som blev besøgt langt over Forventning; den er nærmere beskrevet af Cand. polyt. V. Bögh. Ved Delegeretmøderne Aaret efter i Odense og Fredericia foranstaltedes yderligere Forevisninger af nyere Haandværktøj. Men det var dog først, efter at Kunstindustrimuseet i 1896 havde foranstaltet en vellykket kunstindustriell Vandreforevisning med tilhørende Foredrag, Alt ved dets Direktør Professor P. Krohn, at Fællesrepræsentationen for Alvor ka-stede sig over at etablere Forevisninger.

Ved et Andragende fra den blev der 1897 paa Finansloven bevilget et Beløb, som efter Ansøgninger, der igjennem den indsendes til Indenrigsministeriet, skal anvendes til industrielle Vandreudstillinger og stedlige Udstillinger, ved hvilke der, hvad der ikke skal lades uomtalt, nu ogsaa kan udbetales Pengepræmier, saaledes som det i en Aarrække har fundet Sted ved Landbrugets Dyrskuer. Herefter har Fællesrepræsentationen ved Delegeretmøderne 1898 i Nykjøbing paa Falster og Esbjerg foranstaltet en Udstilling af Motorer og Værktøjsmaskiner, i 1899 en Vandreudstilling af Motorer, Værktøjer og tidssvarende Arbejdsmaskiner i Vordingborg, Slagelse, Fredericia, Aarhus, Randers og Hobro, og i 1900 en lignende Vandreudstilling, der forevistes i Skjelskør, Horsens, Hjørring, Skive og Svendborg. I 1901 foranledigede den, at de af Kunstindustrimuseet paa Verdensudstillingen i Paris Aaret før indkøbte Gjenstande bleve udstillede i Randers, Viborg, Silkeborg, Horsens, Kolding, Odense og Nakskov, og samme Aar forestod den endnu en Vandreudstilling af elektriske Maskiner og Belysningsapparater i Ringsted, Næstved og Nexø. Endelig har den i 1902 udsendt en Samling præmierede eller præmieverdige Svendeprøver, der med Interesse bleve sete i Odense, Skanderborg, Lemvig, Randers, Aalborg, Sorø, Holbæk og Maribo. Den, der med Dygtighed har ledet alle disse Udstillinger, selvfølgelig med Undtagelse af de kunstindustrielle, er som tidligere nævnt Tømmermester Carl Cortsen.

Endelig hører det endnu herhen at nævne, at Fællesrepræsentationen i de sidste Aar har medvirket ved Uddelingen af Statens Rejseunderstøttelser. I 1897 gjorde »Teknisk Provinsskoleforening« den opmærksom paa, at det Beløb paa 5000 Kr., der paa Finansloven var bevilget til Rejser i Udlandet for ubemidlede Haandværkere og Ligestillede, maatte siges at være meget knapt i Forhold til de Mange, der gjerne

vilde komme i Betragtning. Fællesrepræsentationen satte sig da strax i Bevægelse, og en til Indenrigsministeriet indsendt Ansøgning førte til, at Beløbet fra 1898 forøgedes til 8000 Kr. Finansloven havde imidlertid endnu et herhen hørende Beløb, nemlig 5000 Kr. til Studierejser i Udlandet for Haandværksmestere, Industridrivende og andre Ligestillede, og ogsaa overfor det var der Trang til en Forøgelse. Ved en Ansøgning i 1899 udvirkede da Fællesrepræsentationen, at det i 1900 blev forhøjet til 10,000 Kr., og det saaledes, at det fremtidig ogsaa kunde søges til Studierejser i Indlandet. Ved samme Lejlighed blev det yderligere bestemt, at Ansøgningerne om disse Rejsestipendier skulde indsendes til Ministeriet gennem Fællesrepræsentationen. Og der er stadigt saa mange, der ønske at komme i Betragtning, at der maa siges at være Trang til en yderligere Forhøjelse, men de herom indgivne Andragender, der pege paa 15,000 Kr., have endnu ikke ført til et Resultat.

Den Del af Fællesrepræsentationens Virksomhed, som her er omtalt, har væsentlig Adresse til Haandværksstanden i det Hele, men der er ogsaa arbejdet med særligt Sigte paa saavel Lærlinge som Svende, og vi skulle nu først vende os til Lærlingene.

Allerede ved det stiftende Møde i Kjøbenhavn 1879 kom Lærlingesagen for. Efter Bogholder Fabers Foredrag om »Vore Haandværker- og Arbejderforhold« blev det i en Resolution udtalt, »at dygtige Lærlinge danne Grundlaget for en god Haandværksstand«, hvorfor det ønskedes, at det af Arbejderkommissionen udarbejdede Forslag til en Lov om Lærekontrakter snarest maatte blive forelagt Rigsdagen. De helt løse Lærlingeforhold ønskedes fæstnede, og Fællesrepræsentationens nyvalgte Bestyrelse tog trøstigt fat paa Sagen. Ordningen burde være saaledes, at Lærlingene kunde stole paa, at de i Læretiden bleve virke-

ligt oplærte, de skulde sikres mod Udbytning, og paa den anden Side skulde Mesterne kunne regne med, at Lærlingene blev hos dem Læretiden ud, saaledes at de i de sidste Aar kunde faa Godtgjørelse for, hvad Lærlingen i den første Tid havde kostet. Og saa blev der endnu lagt Vægt paa en Bestemmelse om, at ingen Mester, der ikke var faglært, d. v. s. ikke selv havde aflagt Svendeprove, maatte antage Lærlinge til Oplærelse. I Overensstemmelse hermed tilskrev Fællesrepræsentationen Indenrigsministeriet, og i 1880 blev i Henhold hertil et Forslag til Lov om Lærlingeforholdet forelagt i Landstinget. Men den provisoriske Politiks Tid var ikke gunstig for Lovforslags hurtige Fremme. Først under 30. Marts 1889 udkom Loven, og saa endda langtfra i den Skikkelse, som Fællesrepræsentationen havde ønsket, hvorfor den ikke blev modtagen med ublandet Tilfredshed. Men lidt efter lidt blev det dog erkjendt, at den var et Skridt frem. Der var ved den skabt et Grundlag, som der kunde bygges videre paa, og i 1900 blev Spørgsmaalet om en Revision af Loven for Alvor taget op, hvad der førte til et Udvalgsarbejde sammen med Handelsstandens Fællesrepræsentationer, hvorefter der i Juli 1903 til Indenrigsministeriet blev indgivet en omhyggelig affattet Udtalelse fra Fællesrepræsentationen om Loven med en Række Forslag til Ændringer, af hvilke den betydningsfuldeste var det allerede tidligere forgjæves fremsatte Forslag, om at det kun maatte blive tilladt Haandværkere eller Fabrikanter, der selv vare faglærte, at antage Lærlinge.

Vende vi os herefter til Svendene, da blev Fællesrepræsentationen meget snart gjort opmærksom paa, at deres frie Rörelse var begrænset ved en gammel Politibestemmelse. En Forordning af 10 December 1828 angaaende Foranstaltninger for at hindre rejsende Haandværkssvendes Omflakken, havde bl. A. paabudt, at rejsende Svende skulde være forsynede med

en Vandrebog til Forevisning for Politiovrigheden i enhver Kjøbstad, de kom til. Paa en Tid, da Alle, der rejste, skulde være udrustede med Pas, tyngede denne Bestemmelse næppe stærkt, men efterhaanden som der kom Frihed ogsaa i disse Forhold, følte det af den ærekyære Svend som noget Nedværdigende, at han alene skulde møde med et Rejsebevis, Vandrebogen, der i enhver By skulde viseres af Politiet. Dette Forhold kom derfor hurtigt paa Tale, og da Fællesrepræsentationen saa godt som strax besluttede at gjøre Sit til, at der rundt i Byerne blev dannet saa kaldte Rejseforeninger, ved hvis Hjælp Vagabonderne kunde udskilles fra de hæderlige rejsende Svende (s. ovfr. S. 54), tog den ogsaa Spørgsmaalet om den nævnte Visering op, og den følte det som en Tilfredsstillelse, da Justitsministeriet under 16. December 1886 gik ind paa at hæve Vandrebogs- og Viseringspligten for de Svende, der vare Medlemmer af de nævnte Foreninger, »Haandværkssvendenes Rejseforeninger«, der senere under Navn af »Haandværkssvendenes Rejse- og Sygeforeninger« væsentlig udvidede deres Virksomhed, til hvilken de fra 1890 modtog Statsunderstøttelse. Som Formænd for dem har Arkitekt F. A. Thomsen (Slagelse) fungeret fra 1883-92, efter ham Bogtrykker Henr. Rasmussen (Thisted) og efter hans Død den 17. November 1899 Rebslager H. Kriebel (Nyborg). Foreningerne synes dog ikke at spille ganske den samme Rolle nu som før, Fagforeningsbevægelsen er dem ikke gunstig, men i een Retning er Alt uforandret, Fællesrepræsentationen staar stadig som et betroet Mellemlid mellem dem og Justitsministeriet.

Da disse Foreninger dannedes, omfattede den livlige Bevægelse der bar dem frem, ogsaa Oprettelsen af Svendehjem. Snart enhver By fik sit, og Fællesrepræsentationens kjøbenhavnske Afdeling nedsatte da ogsaa, i 1881, et Udvalg, der

skulde erklære sig over Dannelsen af en Rejseforening m. m. i Kjøbenhavn. Det opløste sig imidlertid uden Resultat, hvorefter et nyt i 1883 nedsat Udvalg tog særligt Sigte paa Oprettelsen af et kjøbenhavnsk Svendehjem, men heller ikke dette Udvalg naaede det satte Maal. De socialistiske Arbejderforhold traadte paa flere Maader hindrende i Vejen, og efterat Udvalget i 1898 havde opløst sig, blev de Penge, som det med stor Ihærdighed havde indsamlet, og som ikke udgjorde mindre end 31,600 Kr., afleverede til den kjøbenhavnske Afdeling, hos hvem de stadig bero.

Hvad der imidlertid maa lægges den største Vægt paa, er Fællesrepræsentationens Arbejde for en voxende Aflæggelse af frivillige Svendepøver. Som ovenfor (S. 11) nævnt havde Indenrigsministeriet i 1862 og 1864 udstædt Regulativer for Aflæggelsen af saadanne Prøver i henholdsvis Kjøbenhavn og Kjøbstæderne. Det var imidlertid ikke nok med, at der blev givet Regulativer. Utilfredshed over de tvungne Svendepøvers Bortfalden gik Haand i Haand med en afgjort Mistillid til, at der kunde tillægges de frivillige Prøver nogen virkelig Betydning. Her gjorde »Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn« et betydningsfuldt Skridt frem ved at indstifte en Medalje for godt udførte Svendepøver. Den uddeltes første Gang i Maj 1867. Og efter at Fællesrepræsentationen var stiftet, blev den hurtigt klar over, at der her var et vigtigt Arbejdsfelt, der burde dyrkes. Den fæstede sin Opmærksomhed paa en forandret Affattelse af Regulativerne. Ved ikke at lægge Alt i Magistraternes Hænder, men ved at overdrage Valget af de fornødne Skuemestere til de stedlige Industri-, Haandværker- og Fagforeninger troede den at kunne vække Interessen og højne Tilliden, hvorfor den i Oktober 1883 til Indenrigsministeriet indsendte et Udkast til et nyt Regulativ, der gik i den her antydede Retning, og som skulde ordne

Forholdene væsentlig ens, i Kjøbenhavn saavel som i Kjøbstæderne og paa Landet.

Herefter udkom da Aaret efter de endnu gjældende Regulative, et for Kjøbenhavn og et for Kjøbstæderne, Landet blev ikke taget med. Men et Fremskridt var det alligevel. Fra den Tid har der været en væsentlig Opgang i Antallet af de frivilligt aflagte Svendeprøver, saaledes at der med Stoltthed kan peges paa de herefter aarligt offentliggjorte statistiske Meddelelser om dem. Medens der i 1885 blev aflagt 268 frivillige Svendeprøver i Kjøbenhavn og 485 i Kjøbstæderne, altsaa i Alt 753 for de efter Regulativerne indrettede officielle Kommissioner, er Antallet i 1901 henholdsvis 515 og 1597 eller i Alt 2112, og saa aflægges der endda ikke faa mere private Svendeprøver for forskjellige Lav, Centralforeninger og Haandværkerforeninger; forsaavidt de kjendes, var deres Tal i 1901 511.

Bedst vilde det dog være, om Alt i saa Henseende kunde indordnes under ensartede Regler. Det er da ogsaa Fællesrepræsentationens Ønske, at det en Gang maa komme hertil, og i de sidste Aar har den med dette for Öje særlig haft sin Opmærksomhed henvendt paa Landet, der ikke blev taget med i 1884, endskjönt Landhaandværkerne spille en saa væsentlig Rolle i at forsyne de forskjellige Fag med godt uddannede unge Svende. At der her har været følt en Trang, kan bl. A. ses deraf, at en Række Handelspladse — Silkeborg, Odder, Marstal, Kjellerup, Esbjerg og Herning kan nævnes — fra 1886 har erhvervet ministeriel Tilladelse til hver at ordne sig under en Kommission, væsentlig i Overensstemmelse med de officielle. For et Par af disse Handelspladse, Esbjerg og Silkeborg, blev denne Tilladelse overflødig, da de ved Lovene af henholdsvis 19 Marts 1898 og 7 April 1899 bleve gjorte til Kjøbstæder, men for de andre ligesom for det øvrige Land

har det sikkert sin ikke ringe Betydning, at Fællesrepræsentationen under 11 December 1902 har vedtaget et Regulativ for Svendeprovers Aflæggelse paa Landet; for de herefter dannede Svendeprovekommissioner med Professor C. Nyrop som Formand er der i Foraaret 1904 for første Gang aflagt Prøver, ikke mindre end 118 Prøver paa 23 forskellige Steder, hvad der maa betragtes som en god Begyndelse.

Den saaledes iværksatte Ordning blev foreslaet af et allerede i Aaret 1900 nedsat Udvalg, der vedblivende beskæftiger sig med Spørgsmaalet om en Revision af Svendeprove-regulativet. Som ovenfor nævnt er det nemlig Fællesrepræsentationens Ønske, at hele Forholdet en Gang maa blive ordnet saaledes, at der for Alvor kan blive Tale om en ensartet Aflæggelse af Svendepøver overalt i vort lille Land. Herpaa er Udvalgets Opmærksomhed henvendt, og forhaabentlig vil det ogsaa nok blive naaet. Her skal endnu kun tilføjes, at Fællesrepræsentationen i 1886 er traadt i den kjøbenhavnske Haandværkerforenings Spor ved at tilbyde sin Hjælp med Hensyn til Uddeling af en Medalje for godt aflagte Svendepøver.

Det gjælder imidlertid ikke alene om at faa Haandværkets og Industriens unge Mænd godt oplærte. Haandværkerne og de Industridrivende maa ogsaa søges stillede saaledes, at de efter at være udlærte kunne fortjene deres Ophold. Og Fællesrepræsentationen har da ikke undladt efter Evne at arbejde ogsaa med dette Maal for Öje. En fra »Haandværkerbladet« under Redaktør Bauers Ledelse udgaaet Bevægelse »Kjøb dansk Arbejde« har den støttet og udvidet i 1890 og de nærmest følgende Aar, ligesom den sammen med Handels Fællesrepræsentationer i 1899 ved Avertissementer og udsendte Cirkulærer har virket i en ganske lignende Bevægelse »Støt dansk Erhvervsvirksomhed«. Og Fællesrepræsentationen

er ikke bleven staaende ved denne Sag i sin store Almindelighed. Den er ogsaa traadt op i flere specielle Tilfælde. Den har saaledes i 1880 paatalt, at Staten med Forbigaaelse af Fabriken Skandia tog sine Jernbanevogne fra Udlandet, og i 1902 har den ført Anke over, at Seletöjsbespændingen, der skulde bruges ved nogle særligt bevilgede nye Feltkanoner, bestiltes i Udlandet. Det er den Myndighederne paahvilende Pligt overfor saavel Landets samlede Industri som overfor den stedlige Industri, den gjentagende og næppe helt uden Held har gjort sig til Talsmand for.

Ja selv i det vanskelige Spørgsmaal om Straffe- og Tvangsarbejdsanstalters Forhold til den private Industri har den formentlig udrettet, hvad der paa nogen Maade kunde udrettes; i alt Fald har den bidraget Sit til, at faa dette Spørgsmaal fornuftigt belyst (se dens Meddelelser, III, S. 127—36; IV, S. 338—48). Størst Arbejde har den paa det her omhandlede Omraade dog ubetinget haft i den evindelige Toldsag, lige fra den i 1882 indsendte en med en Række Bilag fulgt lang Henvendelse til Landstingets Toldudvalg, indtil Sagen i Marts 1900, i alt Fald for en Tid, maa siges at være bortfalden ved den Erklæring fra Landstinget, der konstaterede en principiel Uoverensstemmelse i Henseende til Sagens Gjennemførelse mellem Rigsdagens to Ting. Sagen blev lagt Fællesrepræsentationen paa Sinde allerede ved det stiftende Møde i 1879, og senere have de stadig tilbagevendende Toldforhandlinger i Rigsdagen Aar efter Aar holdt den i Aande, foruroliget den og tvunget den til Arbejde. Her har den dog, hvad den altid med Paaskjønnelse har erkjendt, ikke staaet ene. I den 1888 til Bevarelse og Fremme af dansk Haandværk og Industri stiftede Forening »Det nationale Arbejde« har den stadig haft en god Medhjælp. Allerede 1890 stod de to Foreninger sammen i at virke for Dannelsen af et saa kaldet Toldraad, og

i 1895 oprettede de, for til enhver Tid at kunne staa rustede med al nødvendig Kundskab overfor den af Regeringen nedsatte parlamentariske Toldkommission, et »Haandværkets og Industriens Toldvudvalg«, der under Fabrikejer Björn Stephensens Ledelse udførte et stort Arbejde.

For saa vidt er imidlertid alt det Arbejde, der atter og atter her er blevet fordret, gjort omsonst, som Toldloven af 1863 trods dens ærværdige Alder endnu den Dag idag staaer væsentlig uforandret; og til en Revision af den i den af Fællesrepræsentationen ønskede Retning er der kun sparsom Udsigt. Men derfor har det selvfølgelig ikke været omsonst, at Fællesrepræsentationen har staaet som den stadige konservative Vogter, og i andre for det danske industrielle Erhvervslivs Bevarelse og Udvikling vigtige Sager har den afgjort arbejdet med Held.

Først skal her nævnes Oprettelsen af en industriel Kreditforening. Sagen herom kom ind for Fællesrepræsentationen ved en fra Indenrigsministeriet i 1889 modtagen Skrivelse, hvori det ønskede dens Erklæring over et i Rigsdagen privat indbragt Lovforslag, der havde en saadan Kreditforenings Oprettelse til Maal. Fællesrepræsentationen anbefalede Forslaget, bragte det derefter for paa det sjette danske Industrimøde i 1892 og arbejdede i det Hele paa forskjellig Maade for det, men saa langsom var Udviklingen, at der først under 23 April 1897 udkom en Lov om Begunstigelser for en Kreditforening af Ejere af industrielle og dermed i Klasse staaende Ejendomme. Derefter fik Sagen imidlertid fart. Allerede Aaret efter var den ønskede Kreditforening en Kjendsgjerning, og flere af Fællesrepræsentationens Mænd fik Lejlighed til at støtte den ved at tage Sæde i dens Kontrollkomite.

Det er vel nærmest den større Industri, der vil finde Støtte i denne Kreditforening, men det var udelukkende den lille

Industri, d. v. s. Haandværkets Tarv, Garver Trautner havde for Öje, da han i 1895 slog til Lyd for Oprettelsen af Haandværkerbanker, en Sag, som Fællesrepræsentationen strax sluttede sig til. I Vinteren 1895-96 berejste Forslagsstilleren derefter Landet for at lægge Haandværkerne Sagens Vigtighed paa Sinde i Nutidens stærkt konkurrerende Liv; og et af Fællesrepræsentationen nedsat Udvalg udarbejdede og udsendte, endnu i 1896, et Statutudkast, der kunde lægges til Grund for slige Bankers Oprettelse. Og den sky Tilbageholdenhed overfor eller rettere absolute Mangel paa Forstaaelse af en flydende Kapitals Nytte, der formeligt satte Præg paa Fortidens Haandværkerstand, er afgjort ved at svinde. Allerede i Aaret 1900 oprettedes en Haandværkerbank i Garver Trautners Hjemby Sorø, og senere er der kommet lignende Banker til i Herning, Nexø, Kjøge, Aakirkeby, Nykjøbing p. F., Næstved o. fl. St. Og saa er det endelig i god Overensstemmelse med denne Udvikling, at Fællesrepræsentationen paa en vis Maade selv har etableret sig som Bank ved som ovfr. S. 66 nævnt at skaffe Kapital til Laan, der skulde bruges til Anskaffelse af Smaamotorer og Smaamaskiner, hvortil der aabenbart er stor Trang. Da den i 1902 fordelte 10,000 Kr. til 26 Laantagere, udsøgte disse mellem 100 Ansøgere, og det er derfor glædeligt at kunne konstatere, at Virksomheden er stigende. I 1903 er Udlaanskapitalen ved Velvilje fra Bestyrelsens Medlem Fabrikant Joh. Goldschmidt voxet til 20,000 Kr.; dens Uddeling er dog endnu ikke afsluttet.

Der er ingen Tvivl om, at Fællesrepræsentationens Virksomhed for den lille Industri efter det saa kaldte østerrigske System (s. ovfr. S. 66) vil bære sin Frugt. Det har aabenbart betalt sig, at der i Februar 1901 — forøvrigt efter den københavnske Industriforenings Exempel — sendtes et Udvalg til Wien for paa Stedet at studere Bevægelsen. Det er derefter, at

Ønsket om Oprettelsen af et teknisk Laboratorium til Gavn for den lille Industris Forsyning med passende Maskiner er opstaaet, og det synes utvivlsomt, at Tidspunktet nu er kommet til Indførelsen af den industrielle Konsulentvirksomhed, som Fællesrepræsentationen allerede i 1892 henvendte sig til Staten om. Medens Sagen den Gang, ganske forstaaeligt, kun kunde fremstilles i noget almindelige, for ikke at sige taagede Omrids, vil der nu let kunne formes et Andragende, der i bestemte Linier udtaler et enstemmigt Ønske fra Haandværket om at kunne blive vejledet af i alt Fald een Statskonsulent, der skulde hjælpe med ved Anskaffelsen af de hensigtsmæssigste Smaamaskiner.

Ønskerne i denne Retning ville sikkert voxte i Kraft og Talrigheid. Her er nemlig en god Vej for en fremtidig Udvikling. Og det har sin store Interesse at lægge Mærke til, at dette skeer samtidig med at Udsigterne for den Sag, der i saa lang Tid ligesom bar Fællesrepræsentationen under Slagordet »Næringslovens Revision«, synligt ere blevne endog meget smaa. Med hvilken Forventning hilstes det ikke, at Indenrigsminister Ingerslev den 6 Oktober 1893 i Folketinget forelagde Resultatet af Næringslovskommissionens Arbejde, Loven om Næringsdrift, og med hvilken Skuffelse saas det ikke, at det Udvalg, Tinget henviste den til, kun naaede at afgive en saa kaldet Beretning, ikke en Gang en Betænkning. Aaret efter blev det dog til en »foreløbig« Betænkning, men derefter kom det til de fuldstændig tavse Aar 1895-96, 1896-97 og 1897-98. Saa blev Lovforslaget i Oktober 1898 forelagt i Landstinget, fra hvilket det i Marts 1900 blev sendt til Folketinget, der paany henviste det til et Udvalg, som igjen lod det henligge uden endog at afgive nogen Beretning. Her er en Modstand, som ikke synes at kunne brydes. Det er de tvungne Organisationer og de

tvungne Prøver, der volde Vanskelighed. Men saa lad dem ligge. De frivillige Organisationer og de frivillige Prøver have jo i Aarenes Løb vist sig livskraftige og stærke. Tiden vender sig afgjort fra Teorier til Praxis, og som den tilsyneladende store Sag »Næringslovens Revision« atter og atter blev rejst, var den nærmest en teoretisk Sag. De mange praktiske Spørgsmaal, den omfatter, kunne jo fremdrages hvert for sig og forhaabentlig naa en Afgjörelse i specielle Love. Paa den Maade kan Spørgsmaalet om en Forening af Haandværks- og Handelsborgerskaber løses, et Spørgsmaal, der dog næppe nu spiller den samme Rolle som tidligere. Paa den Maade maa der kunne naas til betryggende Bestemmelser overfor den usande Reklamering, de urigtige Varebetegnelser, de fordærlige Afdragshandeler, der staa i Forbindelse med en udskejende Kolportage og de saa ødelæggende Salg paa Lejekontrakter. Paa den Maade maa Licitationsvæsenet kunne ordnes, og paa den Maade maa det Avktionsvæsen, der nu gaar i Svang, kunne blive helbredet. Det er Spørgsmaal, som Fællesrepræsentationen alt i Aaringer har haft sin Opmærksomhed henvendt paa, og som det nok er værd at bryde en Lanse for.

Atter her staar Fællesrepræsentationen, som godt er, ikke alene. I Avktionsspørgsmaalet arbejder den, som tidligere nævnt, ligesom i Lærlingelovsspørgsmaalet, Haand i Haand med Handelens Fællesrepræsentationer. »De samvirkende Byerhvervs Organisationer« spille her en Rolle, der forhaabentlig vil bidrage deres til efterhaanden at bryde den Modstand, der nu fra et ensidigt Agrarsynspunkt synes at skulle og maatte rejses imod dem. Byerne have absolut den samme Ret som Landet, Industri og Handel den samme Berettigelse som Landbruget. Og det er Fællesrepræsentationens store Fortjeneste, at den atter og atter med Statistikens Tal i Haanden har paavist

Industriens stigende Betydning her i Landet. Haandværk og Industri ernærede i 1890 $24\frac{1}{2}$ pCt. af Landets samlede Befolkning, men i 1900 $28\frac{1}{5}$ pCt., medens samtidigt de tilsvarende Tal for Landbrugets Vedkommende dalede fra $40\frac{1}{2}$ pCt. til $39\frac{3}{4}$ pCt., og i Forbindelse hermed er det interessant, at den ogsaa har kunnet gjøre opmærksom paa, at der i de saa kaldte Landdistrikter langt fra udelukkende bor Folk, der leve af Landbrug. Den sidste Folketælling har vist, at næsten 24 pCt. af Befolkningen dér har sit Ophold ved saa kaldte Byerhverv, ved Haandværk og Industri samt Handel og Samfærsel, og da navnlig ved Haandværk og Industri. Landhaandværkerne ere en ikke uvæsentlig Del af Landets industrielle Befolkning.

»Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk«, der nu foruden sine oprindelige Industri- og Haandværkerforeninger omfatter saavel Landets store faglige Foreninger som dets kun smaa Landhaandværkerforeninger, har i de forløbne 25 Aar tilkæmpet sig en anseelig Stilling. Det er dens Fortjeneste, at Repræsentanter for hele Landets Industri og Haandværk nu kunne ses i sluttet Række.

SLUTNING.

Sindig og rolig har Fællesrepræsentationen banet sig Vej. Med altid udstrakt Haand har den næsten ubemærket undersøgt, hvor den kunde naa frem, for saa kraftigt at holde fast ved selv den beskedneste Mulighed. Atter og atter har den banket paa, hvor den mente at skulle ind, men den har klogt forstaaet at gaa uden om, hvor der var en Hindring, den umuligt kunde bryde. Kun udrustet med smaa Midler har den skabt Anseelse omkring sig ved at give Raad med Hensyn til Fordelingen af Statsmidler i industrielle Öjemed, og de Gange den indenfor sit eget Omraade har staaet overfor Konstellationer, der syntes at ville arbejde imod den, har den ved en vis agiterende Eftergivenhed forstaaet ikke at formindske sin Indflydelse.

Det er herefter forunderligt, at Fællesrepræsentationen er kommen til Verden ved en Akt, der endnu mindes som særlig stormfuld. Det bekræftes fra de forskjelligste Sider, at »Jyllandsposten« for den 10 November 1878 ikke sagde usandt, da den skrev, at den af Fællesrepræsentationens senere Formand ved Mødet i Horsens viste Optræden var »formelt lige saa udsøgt stødende som reelt anmassende«. Det saa efter Sammenstødet Løvedag Aften den 2 November ud til, at

Mødet den næste Dag skulde blive forgjæves, men da kom just de Egenskaber frem, som senere helt have været Fællesrepræsentationens, den udholdende Forhandlingsevne, og her var den Mand Fører, der som Formand for de jyske Lotterier havde fostret Tanken om en Centralforening. Nu bragte han den ogsaa over Skjæret, den var ved at strande paa. Skal nogen Enkelt nævnes som Fællesrepræsentationens Skaber, da maa det blive den altid takt- og anstandsfulde Adjunkt Bischoff fra Randers.

Der var vexlet skarpe Ord angaaende Fordringen om Kjøbenhavns ubetingede Førerskab. Alle Forslag og Ændringsforslag laa slaaede ned, alle Broer vare kastede af, Mødet var sprængt i lidenskabelig Uoverensstemmelse. Kjøbenhavnerne havde sagt Farvel, og i den sene Aftentime sad Jyderne og Øboerne alene i et trist Oprør. Men da rejste Forhandlingsevnen sit brede Hoved. Et Ord fra Kjøbmand Calundann i Skive gav Stødet. Det blev grebet af Adjunkt Bischoff, hos hvem Vreden var ved at vige for Sorgen over, at Samlingstanken skulde strande. Et nyt Forslag blev formet, og nu gik han trods den natlige Time over Gaden fra Raadhuset til Hotellet, hvor Rustmester Christensen blev truffen halvpaaklædt i Færd med at gaa tilsens. Uden Hensyn hertil blev der forhandlet, og Resultatet blev, at den Halvpaaklædte fulgte med til Raadhuset, hvor en Overenskomst Kl. 2 om Natten under Hurraraab blev proklameret, den Overenskomst, som i det senere Søndagsmøde efter en kort Skinforhandling blev endelig vedtagen.

Derefter blev Alt lagt tilrette for Sagens videre Gjennemførelse paa det Møde i Kjøbenhavn, som nu skulde følge, og da der saaledes fra daværende Kancelliraad Dreyer i Odense blev fremsat et Forslag til Love, der ikke faldt i Traad med de nu ledende Tanker, vandt Bischoff ham for dem. Hans For-

slag blev omarbejdet og derpaa i alt Væsentligt gennemført. Fællesrepræsentationen var lykkeligt bragt ind i det Forhandlingens Spor, der navnlig efter 1889 har bragt den Resultater.

Hvor staar ikke Fællesrepræsentationens Repræsentantmøde, der i 1880 blev afholdt i Svendborg, for Erindringen som en fuldstændig Idyl. Et straalende Sommervejr laa over den venlige By, Sungen tonede fra den lille Damper, der gled hen over det skjönnne Sund, Bagermester Stilling fra Randers førte an; hans Sang skabte Venner, som han senere ved Bordet lærte at raabe et taktfast Hurra. Ved de i god Forstaaelse paa Mødet førte Forhandlinger vakttes der bl. A. Stemning for, at den Viseringspligt, der nu tyngede den gode rejsende Svend, burde hæves. Man ønskede godt over Alle, men man holdt paa sin unge Værdighed. Man afslog at vælge to Medlemmer til et Udvalg, som et kort forud afholdt Børsmøde havde nedsat til Overvejelse af Landets økonomiske Interesser. Man følte sig ængstelig overfor den fra Handelen udstrakte Haand. Forhandlingsevnen var endnu kun i sin Vorden.

Mange af dem, der den Gang førte Ordet, ere nu gaaede bort. Men af dem skal her særlig mindes Mødets Formand, den Gang 52aarige Adjunkt Peter Jacob Julius Bischoff, Læren i Engelsk ved Skolen i Randers, der oftere havde besøgt England og maaske derfor nærede saa stor Interesse for Erhvervslivets Udvikling. Uden at være hverken Haandværker eller Industridrivende, nød han stor Anseelse i de jyske Haandværkeres Kredse, han havde ordnet de jyske Lotteriforhold og havde været Formand for den store jyske Industriudstilling i Aarhus. Nu spredtes hans Anseelse i videre Kredse. Hans klare, besindige Optræden skabte Tillid. Men desværre var han ikke stærk. Han led af Astma, og allerede i 1885 tog han sin Afsked som Adjunkt og trak sig tilbage som Formand for Fællesrepræsentationens Repræsentantskab.

Han vedblev kun som Formand for Jyllands Varelotteri, og da dette i 1886 gik over i det almindelige danske Vare- og Industrielotteri, fulgte han med ind i dettes Bestyrelse, hvor han bevarede sin Plads til sin Død den 12 December 1891. Fællesrepræsentationen vil stadig mindes ham med Tak.

Den ledende Forsamling var dog ikke Repræsentantskabet. Ledelsen laa hos Bestyrelsen, og her maatte der strax — forhandles. Fabrikant Møller (Roskilde) og Tømmermester Petersen (Odense), der særlig vare ivrige for den tekniske Undervisning, vilde til Støtte for den have gjenindført saavel tvungne Lærekontrakter som tvungne Svendeprøver, medens Kobber-smed Haagensen (Nykjøbing p. F.) kunde se væsentlig større paa Udviklingen og Bogtrykker Arnold Jörgensen (Horsens) absolut hævdede Friheden. For at faa Noget udrettet maatte man tage Hensyn til hinanden, og det gjorde man — som ogsaa i Repræsentantmøderne ved Affattelsen af de Resolutioner, man her vedtog efter en ofte livlig Diskussion, i hvilken navnlig Arnold Jörgensen og Hermann Stilling tog kraftige Livtag. Stilling stod afgjort som den mest veltalende Repræsentant.

Anderledes var det paa Delegeretmøderne. I dem synes der kun at have været ringe Liv. Saaledes var det i alt Fald absolut for den kjøbenhavnske Afdelings Vedkommende. Her var der kun en forsvindende, for ikke at sige slet ingen Interesse for Fællesrepræsentationen. De tre Foreninger, hvoraf Afdelingen bestod, Industriforeningen, Haandværkerforeningen og Lærlingeforeningen, havde andre Maal. Et Delegeretmøde lagde derfor ikke Beslag paa stor Opmærksomhed, Fællesrepræsentationens Formand var tilstede sammen med Afdelingens Formand, Fællesrepræsentationens Sekretær skrev de nødvendige Resolutioner, som de faatallige Delegerede vedtog, og saa skiltes man uden at skjænke Sagerne mange Tanker. I Provinserne var der selvfølgelig større Interesse, men Delegeretmøderne særlig

paa Lolland-Falster og Fyn led ligesom det københavnske Møde af Faatallighed. Afdelingerne her vare for smaa. Philip Schous nye Love (1888) gjorde Gavn ved at skabe en stor Østifternes Afdeling, og da de tillige ved Repræsentantskabets Afskaffelse gav Delegeretmøderne voxende Betydning, vare de et godt Grundlag for de Bestræbelser, den i 1889 tiltrædende nye Formand, Fabrikant Axel Meyer, udfoldede for at faa alle bestaaende faglige Foreninger, Lav og Centralforeninger indenfor den af Fællesrepræsentationen dannede Ramme.

Det var (se ovfr. S. 63) navnlig den københavnske Afdeling, der nød godt af disse Bestræbelser, men betegnende nok vedblev den dog at staa mere som et formelt Tilbehør end som en livligt virkende Medarbejder, indtil Organisations-sagens ivrige Talsmand, Snedkermester Kaspar Rostrup, i 1901 paatalte dette Forhold. Der er synligt herefter kommet større Liv i denne Afdeling. Men Rostrups Ord paa det københavnske Delegeretmøde i det nævnte Aar rakte videre. Han vilde have Delingen i de tre Delegeretmøder bort, Jyder skulde ikke kun samles med Jyder, Øboere kun med Øboere og Københavnerne kun med Københavnerne. Der skulde altid afholdes Fællesmøder, saa vilde Interessen voxe, og saa maatte man bl. A. kunne faa det tarvelige Aarsbidrag, 15 Øre pr. Medlem, væsentlig forhøjet; selv med Statens velvillige Støtte kunde de Midler, Fællesrepræsentationen raadede over, kun lige dække de løbende Udgifter.

Hvad der her sagdes, er Sandhed. Fællesrepræsentationen har stadig lidt under, at det ikke syntes muligt at faa Medlemsbidraget forøget. Lige fra dens første Tid har der atter og atter været grundet over, hvorledes den navnlig i Begyndelsen løse Forbindelse mellem Foreningerne kunde fæstnes og Indtægterne kunde bringes til at voxe. 1884 var Tanken ved Oprettelsen af en Understøttelsesforening for

samtlige Medlemmer i Fællesrepræsentationen samt deres Efterladte — det var navnlig Bagermester Stilling, der arbejdede for denne Sag — og i de følgende Aar gjaldt det en fælles Brandforsikring. Ved at faa alle Medlemmerne brandforsikrede i eet Selskab maatte der kunne opnaas en Rabat, der skulde komme Fællesrepræsentationen tilgode. Alle disse Bestræbelser løb dog ud i Sandet. Og det er først saa sent som 1899, at Fællesrepræsentationen opnaar et lille, dog kun for fem Aar gjældende indirekte Tillæg til Medlemsbidraget. Da Fællesrepræsentationen i 1898 trak sit Forslag til et paa Aktier grundet Ulykkesforsikringsselskab tilbage for Arbejdsgiverforeningens Forslag om et gjensidigt Selskab, overtog det derefter oprettede Selskab at forrente den af Fællesrepræsentationens Foreninger tegnede, men nu overflødige Garanti paa ca. 215,000 Kr. med een Procent aarlig i fem Aar, og da en Del af Foreningerne overlod Fællesrepræsentationen deres Andel i denne Procent, har den heraf kunnet danne en lille Extrafond.

Heller ikke dette er dog meget udover en Ubetydelighed. Ad den Vej er Fællesrepræsentationens Betydning ikke stegen. Og nu de andre Veje, ad hvilke der efter Udtalelserne ved Fællesrepræsentationens Stiftelse skulde gaas, for at den ret kunde gavne Haandværkets Sag. Ja heller ikke ad dem er der blevet udrettet stort. Der er ikke vundet frem paa ønsket Maade hverken i Rigsdagen eller i Pressen.

Hvad nu først Rigsdagen angaar, da sad der i 1879, siger og skriver, kun een Haandværker i den nemlig den kongevalgte Landstingsmand Tømmermester H. H. Kayser, om hvem det stadig blev erindret, at han i 1857 som Folketingsmand havde stemt for Næringsloven, og det var først ved den socialistiske Bevægelse, at der i 1884 kom endnu en Haandværker ind, Skræder P. Holm som Medlem af Folketinget. Det er

herefter kun naturligt, at Fællesrepræsentationen søgte at virke hvad den kunde for, hvad den kaldte gode Rigsdagsvalg. Fra 1890 udsendte den Interpellationer, som igjennem Foreningerne forelagdes Folketingskandidaterne, for at de Spørgsmaal, der laa den paa Sinde, kunde komme paa Tale, og saa medvirkede den i det nævnte Aar endnu til, at Bagermester Hermann Stilling (Randers) og Murmester H. N. Fussing (Kjøbenhavn) bleve Medlemmer af Landstinget, ligesom til at Smedemester A. Schultz (Fredericia) i 1894 blev deres Kollega. Schultz afløste forøvrigt paa en Maade Bogtrykker Konrad Jørgensen (Kolding), der havde været Medlem af Landstinget fra 1886, og i dette Ting er det efterhaanden lykkedes at faa indvalgt nogle Repræsentanter for Haandværkets Interesser. Saaledes da Murmester Fussing trak sig tilbage i 1898, Fabrikant og Grosserer Holger Petersen, og ved Valgene i 1903 Fællesrepræsentationens Næstformand, Kancelliraad, Bogtrykker C. Pagh (Bogense) samt Murmester Niels Rasmussen (Kjøbenhavn). Men i Folketinget er Situationen nærmest trøstesløs. Guldsmed Emil Christianen (Odense) sad som Folketingsmand fra 1892 til sin Død den 26 November 1897; Fællesrepræsentationen var virksom ved Direktør (nuværende Gehejmeetatsraad) L. Bramsens Valg 1892 i Aalborg, men han naaede ikke Gjenvalg i 1898, og Fællesrepræsentationens Sekretær, Redaktør Jul. Wulff, der blev valgt 1895 i Horsens, faldt ved Valgene i 1898. Nu føler Fællesrepræsentationen sig væsentlig kun repræsenteret af eet Medlem dér, den i 1903 valgte Fabrikant V. Lange (Slagelse), ved Siden af hvem her dog absolut maa nævnes den i Rigsdagens hele Væsen saa erfarne Etatsraad N. Andersen.

Der synes at være store Vanskeligheder for at faa Indflydelse ad denne Vej, og ganske paa samme Maade stiller det sig med Hensyn til Pressen. At starte et Blad er en kostbar Sag. Bogtrykker Konrad Jørgensen begyndte 1884 i Kolding

et lille Ugeblad under Navnet »Haandværkerbladet«, men allerede Aaret efter vilde det af Mangel paa Tilslutning være gaaet ind, hvis det ikke var blevet overtaget af Typograf Niels Davidsen († 27 Februar 1901), der viede det al sin Kraft. Fra 1888 forlagde han det til Kjøbenhavn, fra 1889 lod han det udkomme to Gange ugentlig, og Understøttelse fik han paa forskjellig Maade af Fællesrepræsentationen. Hans Evner svarede imidlertid ikke til hans gode Vilje. Andre vare efterhaanden blevne Ejere af Bladet; det gik over til »Brødrene Hornum«, og i 1890 fik det saa ogsaa en ny Redaktør, nuværende Justitsraad A. Bauer. Men selv herefter vilde det ikke trives. Hvad der Gang paa Gang blev betonet, ikke mindst fra Snedkermester Kaspar Rostrups Side, var, at der behøvedes et Dagblad. Der kom en Plan op, hvorefter »Haandværkerbladet« lidt efter lidt skulde blive et dagligt udkommende Industriorgan. Fra Oktober 1900 begyndte det at udkomme tre Gange ugentligt, samtidig med at Fællesrepræsentationens Sekretær Wulff blev Medredaktør ved det. Men heller ikke dette Forsøg førte til Noget, og saa ophørte Bladet. Dets sidste Numer udgik den 29 Juni 1901, hvorefter der blev sluttet en Overenskomst med et under Medvirkning af en ret talrig Kreds af Haandværkere og Industridrivende oprettet Dagblad »Samfundet«. Det fik Ret til at føre Undertitlen »Fællesorgan for Industri og Haandværk«, men heller ikke den herved skabte Forbindelse blev af Varighed. Undertitlen er falden bort, »Samfundet« staar i sin fortsatte Virksomhed for de nævnte Interesser uafhængigt, og Fællesrepræsentationen udsender nu, som fra sin første Begyndelse, kun sit eget lille Tidsskrift, der nærmest er at betragte som et Medlemsorgan.

Det er ikke alle lyse Drømme, der gaa i Opfyldelse. Det fik bl. A. ogsaa Hof-Møbelfabrikant Kaptajn L. Larsen († 28 December 1902) at fornemme paa det af ham saa stærkt øn-

skede Svendehjems Vegne. Han, den gamle vandrende Svend, der mere end een Gang har henvist til Tornysteren, han i sin Tid havde baaret, som til et Slags Adelsskjold, saa mærkeligt nok stadigt paa disse Forhold, som om Tiden endnu var Frederik den Sjettes. 1880 i Svendborg kaldte han Vandrebogen, der skulde viseres af Politiet, for Svendens bedste Værn. Herefter var det ham en Skuffelse, at det Svendehjem, han saa ivrigt havde arbejdet for i de af Fællesrepræsentationen nedsatte Udvalg — han var Medlem af dem begge — efter næsten tyve Aars Anstrengelser ikke blev til Noget. Han saa ikke, at et Svendehjem, saaledes som han ønskede det, ikke passede de efterhaanden opvoxede faglige Organisationer. Fagforbundenes og Arbejdsgivernes krydsende Interesser gjorde Grundlaget for det mere end usikkert.

Her staa vi overfor et Modsætningsforhold, som selvfølgelig Gang paa Gang er blevet overvejet i Fællesrepræsentationen; Forholdene krævede det med Nødvendighed, men dens Stilling her er ganske karakteristisk. Ved dens Stiftelse spillede som ovenfor paaapeget (se S. 30) de socialdemokratiske Bevægelser ingen Rolle, og hele dens første Tid drejede sig saa at sige udelukkende om Foranstaltninger til Arbejderstandens Bedste; »den tekniske Undervisning, Lærlingsagen, de frivillige Svendepøver, Understøttelse til rejsende Haandværkssvende og Oprettelsen af Svendeherberger høre alle til denne Kategori«. Citatet er taget af den Erklæring, som Fællesrepræsentationen under 25 September 1883 afgav til Indenrigsministeriet angaaende de socialdemokratiske Foreningers Andragende til det om Fastsættelsen af en Normalarbejdsdag. Fællesrepræsentationen udtalte sig bestemt imod det, og senere har den yderligere ved sit faglige Organisationsarbejde afgjort været ligesom Moderforeningen til »Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening«. Som udtalt i den nævnte Erklæ-

ring er dens Maal dog efter bedste Lejlighed at bidrage til den danske Industris og det danske Haandværks Udvikling uden ensidigt at tage Parti, og direkte har den aldrig deltaget i den hidsige sociale Kamp. Fra sin første Tid har den syslet med Voldgiftsspørgsmaalet, dens Formand har to Gange været Mægler ved Arbejdsnedlæggelser, og i 1894 rakte den Haanden til, at daværende Direktør L. Bramsen paa Aarets Delegeretmøder indledede en Drøftelse af hans i Rigsdagen indbragte Lovforslag om Arbejdsretter og Enighedskamre.

Fællesrepræsentationen er en konservativ Institution. Den lykønskede Kongen og Dronningen ved deres Guldbryllup i 1892, ligesom den foranstaltede en Adresse indsendt ved Kongens 40aarige Regeringsjubilæum i 1903. Men dens Konservatisme har ikke ladet den staa med lukkede Öjne, hvor der var Noget for den at se, og saaledes da ikke heller overfor den uhyre Samfundsudvikling, hvis ustanselige Arbejde daglig føles i Stort som i Smaat, og som selvfølgelig har vist sig i Fællesrepræsentationen selv. Det var for at værne om de smaa Hjem, at den i 1893 deltog i Kampen mod de da opkomne »Stores«, men Adjunkt Bischoffs Efterfølger som Formand for Repræsentantskabet C. Edv. Gesner er et Exempel paa, at de smaa Bedrifter, selv om de styres med Dygtighed, ofte maa ligge under i Konkurrencen. Da han i 1886 blev valgt til Repræsentantskabets Formand, stod han som Farver og Fabrikant i Silkeborg, men da han i 1902 afgik ved Døden, var han Forstander for Byens tekniske Skole. Det var i Mellemtiden gaaet stærkt ned ad Bakke med Kjøbstadfarverierne, de bukkede under i Kampen dels med en Række rent diminutive nye Landvirksomheder, dels med Hovedstadens storindustrielle Maskinfarverier. Der er her en Forskydning, som det er umuligt at se bort fra. Da Garver Trautner 1902 ved Delegeretmødet i Hobro talte for Oprettelsen af Haandværkerbanker, gjør han da ogsaa

opmærksom paa den: Væverne ere gaaede bort, Skomagerne ere paa Vej til at forsvinde, de tage de mindre Garverier med, og Klejnsmedfaget staar paa svage Fødder. I en god Sags Tjeneste er der dog her malet med vistnok noget for mørke Farver. Bevægelsen, der kun skrider langsomt frem, er nok saa meget omdannende som ombringende. Men sikkert er det, at der maa regnes med den. Hele Tidens Udvikling peger paa den, saaledes som det med Styrke er blevet gjort gjældende af Dr. A. Fraenkel, vistnok allerede i de 32 Foredrag, han i Slutningen af 1891 holdt i en Række af Fællesrepræsentationens Foreninger, men bestemt i det store Foredrag om Industriens Organisation, som han holdt ved Industrimødet 1892 i Kjøbenhavn.

Udviklingen kræver, at gamle Driftsformer blive afløste af nye. Overalt, hvor Teknikens Fremskridt paa nogen Maade tillader det, vil Storindustriens Masseproduktion, hvor meget man end maa sige desværre dertil, lidt efter lidt trænge frem. Ingen Toldskranker eller Næringslovbestemmelser ville i Længden kunne staa imod. Der er afgjort noget af en Sorg heri. Men, Gud ske Lov, hvorledes det end gaar, Haandværket som saadant vil ikke helt kunne forsvinde. Der er en Række Haandværk, som stadigt ville blive staaende ja ville kunne voxe, og Meget vil her bero paa, med hvilken Dygtighed Haandværkerne forstaa at tilegne sig det efterhaanden opdukkende Nye. Det oprindelige Haandværk, der kun kunde arbejde med helt simpelt, usammensat Værktøj, er i alt Væsentligt ikke mere. Der er ikke den dygtige Haandværker i Nutiden, uden at han er fortrolig med Tanken om den mest mulige Maskinhjælp. Verdensmarkedet, der för stod ham saa fjærnt, øver nu sin Indflydelse ogsaa paa hans Virksomhed. Her er derfor nye, betydelige Opgaver ogsaa for Fællesrepræsentationen, der øjensynligt allerede er opmærksom paa dem,

og det falder da naturligt her at slutte med et godt Ønske om, at den til Gavn for dem maa kunne ikke alene bevare, men styrke og videre udvikle den store Organisation, som den i de svundne 25 Aar har bragt tilveje paa en saa forunderlig stille og sindig Maade.

Er der Noget, der er sandt, saa er det de Ord, som Fabrikant Axel Meyer for nogle Aar siden sagde paa et Fællesmøde: »Vort Maal er Fremgang med Maadehold og Kraft uden Udæskning.« Heri ligger der en Styrke, som forhaabentlig ikke vil svigte i Fremtiden, i den Udvikling, hvis gode Forløb i en saa væsentlig Grad vil afhænge af, at vore Haandværkere staa godt rustede, dygtige, kundskabsrige og fuldt orienterede.

Sindene ere stadig i Bevægelse, nu som da Fællesrepræsentationen blev stiftet, men nu haves som et godt, styrende Tillæg de i 25 Aar indhøstede Erfaringer.

BILAG

BILAG I.

Indbydelse til Mødet i Horsens Søndag den 3. November 1878.

Paa et Møde i Aalborg den 15de Juli d. A. af den samlede Bestyrelse for Jyllands Varelotteri i Forbindelse med Delegerede fra de forskjellige i Lotteriet interesserede Industri- og Haandværkerforeninger, hvorved samtlige Jyllands Kjøbstæder vare repræsenterede, fremkom Forslag til Dannelsen af *en almindelig dansk Industri- og Haandværkerforening.*

Under den derved fremkaldte Forhandling blev det fra alle Sider anerkjendt som gavnligt og ønskeligt, at der dannedes et Centralpunkt for, hvad der til enhver Tid maatte røre sig paa Industriens og Haandværkets Omraade, ligesom det ogsaa udtaltes, at der efter Næringsloven af 29de December 1857 havde udviklet sig Forhold, der i flere Retninger virke trykkende, og som en saadan Centralforening maaske bedst maatte kunne anvise Midler til at afhjælpe.

Resultatet af denne Forhandling blev, at det enstemmig vedtoges at forsøge den foreslaaede Forening oprettet for hele Landet, og et Udvalg bestaaende af undertegnede Medlemmer nedsattes til at træffe de dertil fornødne forberedende Skridt.

Idet vi nu i Henhold til det os saaledes overdragne Hverv herved tillade os at indbyde samtlige Industri- og Haandværkerforeninger i Danmark til med os at enes om Oprettelsen af en almindelig dansk Industri- og Haandværkerforening, undlade vi ikke at antyde nogle almindelige Grundtræk for Organisationen af en saadan, der mulig turde danne Grundlaget for Forhandlingerne paa en eventuel Sammenkomst i dette Øjemed.

Almindelig dansk Industri- og Haandværkerforening.

1. Foreningens Formaal er i enhver Henseende at fremme Industri og Haandværk i Danmark, samt værne om Standens Tarv og Interesser.
2. Foreningen deler sig i fire Afdelinger: en for Kjøbenhavn, en for Sjælland og Lolland-Falsters Stift, en for Fyns Stift og en for Jylland.

3. Hver Afdeling bestaar af alle de Industri- og Haandværkerforeninger, der indenfor Afdelingens Omraade ønske at være Medlemmer; den samles mindst én Gang om Aaret ved Delegerede fra de enkelte Foreninger og vælger sin Bestyrelse, bestaaende af 7 Medlemmer.
4. De enkelte Afdelingers Bestyrere danne derefter Bestyrelsen for den almindelige danske Industri- og Haandværkerforening, der samles mindst én Gang om Aaret, foretager de til sin Virksomhed fornødne Valg og bliver enig om, hvad der paa Grundlag af de enkelte Afdelingers Forhandlinger skal i Aarets Løb iværksættes til Fremme af Foreningens Formaal.
5. Omkostningerne ved Foreningens Virksomhed fordeles efter nærmere Bestemmelse paa de forskjellige Afdelinger.
6. Nærværende Bestemmelser betragtes som foreløbige, indtil Foreningen er traadt sammen og fuldstændiggjør eller forandrer samme.

Vi bede derefter de ærede Bestyrelser for de nævnte Foreninger om at bringe Sagen under Omtale i disse og, saafremt Stemningen — hvad vi ikke betvivle — viser sig gunstig, da at sende Delegerede med fornøden Bemyndigelse til et Møde, som vi herved tillade os at beramme til *Søndagen den 3die November d. A., Formiddag Kl. 10, paa Raadhuset i Horsens*, paa hvilket Møde vi ville fremlægge vort Forslag til Forhandling, eventuel Ændring og Vedtagelse. Meddelelser om Foreningernes Stilling til Forslaget og Deltagelse i Mødet, samt om Ændringsforslag, der ønskes behandlede paa dette, bedes *inden 20de Oktober d. A.* tilstillede medunder tegnede Adjunkt Bischoff.

Forsaavidt Foreningen paa det berammede Møde maatte ønske Forhandling herom, unnlade vi ikke sluttelig at vedføje nogle af de vigtigste Punkter, som dels Forsamlingen i Aalborg antog, dels vi forudsætte, at en fremtidig Centralforening mulig først vil henvende særlig Opmærksomhed paa:

- 1) hvorledes skal en fyldigere almindelig og teknisk Uddannelse for Haandværkeren søges tilvejebragt;
- 2) hvorledes kan og bør der virkes hen til Svendeprovers Gjenindførelse;
- 3) hvorvidt bør 25 Aars Alderen søges sat som Grænse for Udøvelsen af selvstændig Næringsdrift;
- 4) hvorvidt afgiver den nuværende Toldlovgivning tilstrækkelig Beskyttelse for indenlandsk Haandværk og Industri;
- 5) hvorvidt bør jævnlige Provinsudstillinger af Industri- og Haandværksfrembringelser og dermed i Forbindelse staaende Industri- og Haandværkermøder foranstaltes, samt
- 6) hvorvidt vil Udgivelsen af et særligt Uge- eller Maanedsskrift være hensigtsmæssig.

Og hermed ville vi anbefale Sagen til de ærede Bestyrelsens og Foreningers alvorlige og velvillige Overvejelse og bringe Dem vor venlige og broderlige Hilsen.

Randers, den 18de August 1878.

<i>Bischoff,</i> Randers.	<i>C. Bjørn,</i> Randers.	<i>S. Ørum,</i> Aarhus.	<i>Buch-Mølgaard,</i> Viborg.
------------------------------	------------------------------	----------------------------	----------------------------------

<i>W. F. Welsch,</i> Holstebro.	<i>J. P. Mørch,</i> Aalborg.	<i>H. C. Knauer,</i> Horsens.	<i>N. Hald,</i> Aarhus.
------------------------------------	---------------------------------	----------------------------------	----------------------------

<i>Arnold Jørgensen,</i> Horsens.	<i>H. P. Møller,</i> Skanderborg.	<i>Hermann Stilling,</i> Randers.
--------------------------------------	--------------------------------------	--------------------------------------

BILAG II.

Industri- og Haandværker mødet i Horsens den 3. November 1878.

Paa dette Møde vedtoges:

- 1) at der dannes en Centralrepræsentation for de danske Industri- og Haandværkerforeninger;
- 2) at der nedsættes et Udvalg, bestaaende af 23 Medlemmer, nemlig
 - 7 Medlemmer, valgte af Bestyrelsen for Industriforeningen i København,
 - 2 Medlemmer, valgte af Bestyrelsen for Haandværkerforeningen i København, samt
 - 3 Medlemmer for Sjælland,
 - 2 Medlemmer for Lolland-Falster,
 - 2 Medlemmer for Fyn, og
 - 7 Medlemmer for Jylland,
 som vælges paa dette Møde;
- 3) at det paalægges dette Udvalg senest inden 1ste April 1879 at udarbejde et udførligt Lovudkast for Centralrepræsentationens Virksomhed, med tilbørligt Hensyn til de paa dette Møde faldne Udtalelser, samt at omsende Lovudkastet til de enkelte Foreninger senest inden 1ste Maj s. A.;
- 4) at dette Lovudkast forelægges til endelig Forhandling og Vedtagelse paa det første Centralmøde i København i Sommeren 1879;
- 5) at der til dette Møde sendes en Delegeret fra enhver Haandværker- eller Industriforening i Landet, der tæller under 200 Medlemmer, og 2 af hver større;

- 6) at Omkostningerne ved Udarbejdelsen af Lovudkastet fordeles paa de repræsenterede Foreninger efter nærmere Bestemmelse;
- 7) at Industriforeningen i Kjøbenhavn anmodes om at paatage sig Forberedelsen til ovennævnte Møde;
- 8) at det Udvalg, der i Dag nedsættes til at udarbejde et Lovudkast, tillige faar Myndighed til, hvis der forinden det bestemte Møde i Kjøbenhavn skulde fremkomme Ting af almindelig og indgribende Betydning for den danske Haandværksstand, da at fremme og varetage dennes Interesser og handle efter bedste Overbevisning som Repræsentation for de danske Haandværkere og Industridrivende.

Følgende Foreninger vare repræsenterede:

Sjælland.

- Kjøbenhavns Industriforening ved sin Formand Hr. Krigsraad Christensen.
 Kjøbenhavns Haandværkerforening ved sin Formand Hr. Snedkermester Cortsen.
 Helsingør, Industriforeningen for Helsingør og Omegn ved Hr. Fabrikant v. Mehren.
 Hillerød Industriforening ved Hr. Malermester Poulsen.
 Holbæk Haandværkerforening ved Hr. Malermester A. Holm.
 Kallundborg Haandværkerforening ved Hr. Økonom Petersen.
 Kjøge Borger- og Haandværkerforening ved Hr. Drejermester Olsen.
 Næstved Industriforening ved Hr. Malermester Bischoff og
 - - - - - Kaptain Petersen.
 Storehedinge Haandværkerforening ved Hr. Garvermester Thorup.
 Ringsted, Industriforeningen for Ringsted og Omegn ved Hr. Tømmermester Steffensen.
 Skjelskør Haandværker- og Industriforening ved Hr. Snedkermester Hovland.
 Frederikssund Borger- og Haandværkerforening ved Hr. Fabrikant Schröder.

Lolland-Falster.

Nykjøbing
Maribo
Nakskov
Nysted | } | Industri- og Haandværkerforening ved Hr. Kobbensmed
Haagensen. |
|--|---|---|
- Saxkjøbing Industriforening ved Hr. Bagermester Siedenburg og
 - Inspektør Hansen.

Fyn-Langeland.

- Faaborg Industri- og Haandværkerforening ved Hr. Malermester Hundt.
 Odense Industri- og Haandværkerforening ved Hr. Kancelliraad Dreyer og
 - Adjunkt Johnsen.

- Svendborg Industriforening ved Hr. Lithograf Grønvald.
 Rudkjøbing Haandværker- og Industriforening ved Hr. Malermester Bendixen.
 Børgense Haandværkerforening ved Hr. Malermester Blangsted og
 - Væver Nielsen.
 Assens Haandværker- og Industriforening ved
 Hr. Redaktør Engsig-Karup og
 - Hattefabrikant N. P. Nielsen.
 Svendborg Amts Landhaandværkerforening ved
 Hr. Bagermester Adolph og
 - Skomagermester Hansen.

Jylland.

- Kolding, Foreningen af Haandværkere og Industridrivende, ved
 Hr. Handskefabrikant Jørgensen og
 - Snedkermester Johansen.
 Grenaa Haandværkerforening ved Hr. Skomagermester Ostermann.
 Hjørring Haandværkerforening ved Hr. Fabrikant Heidemann og
 - Smedemester Jørgensen.
 — Industri- og Arbejderforening ved Hr. Redaktør Winther og
 - Snedkermester Jensen.
 Fanø Industriforening ved Hr. Lærer H. Poulsen og
 - Snedkermester Nielsen.
 Aalborg Haandværkerforening ved Hr. Sadelmager Lund.
 Hobro Borgerforening ved Hr. Skomagermester Dyrhberg.
 Randers Haandværkerforening ved Hr. Skrædermester Sommer og
 - Murmester Nathansen.
 Aarhus Haandværkerforening ved Hr. Murmester Nielsen og
 - Snedkermester Petersen.
 Viborg Borger- og Haandværkerforening ved Hr. Uhrmager Nørholmi og
 - Skomagermester Bendix.
 Nykjøbing, Morsø, Haandværkerforening ved Hr. Malermester Broge.
 Vejle Haandværkerforening ved Hr. Rebslagermester J. C. Neuhaus og
 - Garvermester Bjerregaard.
 Skive Industriforening ved Hr. Kjøbmand Calundann.
 — Borger- og Haandværkerforening ved Hr. Skomagermester Vedøe og
 - Typograf Pedersen.
 Skanderborg Haandværkerforening ved Hr. Bødkermester Hass.
 — Industri- og Haandværkerforening ved
 Hr. Snedkermester Behr og
 - Uhrmager Hekscher.
 Ringkjøbing Haandværkerforening ved Hr. Bødkermester Lyhne.
 Frederikshavn Borgerforening ved Hr. Prokurator Poulsen.
 Lemvig Industriforening ved Hr. Prokurator Raunholdt.
 Herning Haandværkerforening ved Hr. Apotheker Bagger.

- Fredericia Haandværkerforening ved Hr. Murmester Erbs,
 - Snedkermester Nielsen og
 - Skoleinspektør Johansen.
- Silkeborg Haandværkerforening ved Hr. Bagermester Stilling og
 - Redaktør Sørensen.
- Thisted Haandværkerforening ved Hr. Malermester J. Gjørup.
- Horsens Haandværkerforening ved Hr. Farver Olsen og
 - Sadelmager Christensen.
- Arbejderforening ved Hr. Ingeniør Clausen,
 - Snedkermester Schou og
 - Malermester Pødenphant.
- Hammel By og Omegns Haandværkerforening ved
 Hr. Murmester Christensen og
 - Sognefoged Enghusen.
- Hinnerup-Brobj Haandværkerforening ved Hr. Tømmermester Nielsen og
 - Uhrmager Christensen.
- Hadsteen Haandværkerforening ved Hr. Kjøbmand Balle og
 - Maskinfabrikant Christensen.
- Odder Haandværkerforening ved Hr. Farver Galle og
 - Snedkermester Hansen.
- Rougsø og Sønderhald Herreders Haandværkerforening ved
 Hr. Lærer Christensen og
 - Murmester Petersen.
- Centralforeningen for Skomagere i Jylland ved
 Hr. Skomagermester Rasmussen og
 - — Christensen.
- Garverforeningen for Danmark ved Hr. Garvermester Bjørn.
- Nørrejylland's Bagerforening ved Hr. Bagermester H. Stilling.

Endvidere vare tilstede Indbyderne:

Adjunkt Bischoff, Randers.	Redaktionssekretær Knauer, Horsens.
Garvermester C. Bjørn, Randers.	Gjørtler N. Hald, Aarhus.
Snedkermester Ørum, Aarhus.	Bogtrykker A. Jørgensen, Horsens.
Sagfører Buch-Mølgaard, Viborg.	Skrædermester H. P. Møller, Silkeborg.
Distriktsdyrlæge Welsch, Holstebro.	Bagermester H. Stilling, Randers.
Skomagermester J. P. Mørch, Aalborg.	

- Indbudne vare: Hr. Kammerherre, Borgmester v. Jessen, Horsens.
 - Premierlieutenant Thalbitzer, Kjøbenhavn.

Efter Anmodning: Hr. Harald Olsen fra Haandværkernes Formandsforening i Kjøbenhavn.

Følgende Foreninger vare ikke repræsenterede, men havde stillet deres Tilslutning i Udsigt:

Roeskilde	Borger- og Haandværkerforening.
Korsør	Haandværker- og Industriforening.

Vordingborg	Haandværkerforening.
Stubbekjøbing	do.
Løgstør	do.
Varde	do.
Nibe	Borgerforening.
Sæby	do.
Ribe	Industriforening.

De ifølge § 2 valgte Medlemmer bleve:

For Sjælland: Hr. Malermester Bischoff, Næstved,
 - Fabrikant Møller, Roeskilde.
 - — v. Mehren, Helsingør.

Til Suppleanter:

Hr. Malermester Holm, Holbæk.
 - Tapetserer Becker, Slagelse.

For Fyn: Hr. Kancelliraad Dreyer, Odense.
 - Lithograf Grønvald, Svendborg.

Til Suppleanter:

Hr. Major R, Petersen, Odense.
 - Malermester Hundt, Faaborg.

For Jylland. Hr. Adjunkt Bischoff, Randers.
 - Bagermester Stilling, Randers.
 - Skomagermester J. P. Mørch, Aalborg.
 - Sagfører Buch-Mølgaard, Viborg.
 - Gjørtler N. Hald, Aarhus.
 - Snedkermester Ørum, Aarhus.
 - Redaktionssekretær Knauer, Horsens.

Til Suppleanter:

Hr. Garvermester Bjørn, Randers.
 - Bogtrykker A. Jørgensen, Horsens.
 - Distriktsdyrlæge Welsch, Holstebro.

For Lolland-Falsters Vedkommende valgtes Hr. Kobbersmed Haagensen til at foranstalte de for dette Stift bestemte Valg. [Valgte bleve: Kobbersmed Chr. Haagensen, Nykjøbing paa Falster, og Fabrikant L. S. Carstensen, Nakskov.]

Industriforeningen og Haandværkerforeningen i *Kjøbenhavn* foretage senere de for disse bestemte Valg. [Valgte bleve af Industriforeningen: Rustmester G. Christensen; Fabrikant S. Fraenckel; Grosserer Th. Green; Arkitekt V. Klein; Cand. jur. C. Nyrop; Malermester E. Schmiegelow og Kommandør J. C. Tuxen; — af Haandværkerforeningen: Snedkermester J. Cortsen og Murmester Carl R. Ette.]

Ovenstaaende meddeles herved i Overensstemmelse med den paa Mødet førte Protokol.

Randers, den 5te November 1878.

Bischoff,
Mødets Dirigent.

Hertz,
Mødets Sekretær.

BILAG III.

Love for Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk.

(Vedtagne paa de danske Industri- og Haandværkerforeningers Centralmøde i Kjøbenhavn den 16de og 17de Juli 1879.)¹

§ 1.

For Foreninger i alle Egne af Danmark, hvis Hovedformaal er at virke for Industri og Haandværk, dannes en Fællesrepræsentation, der har som Maal at fremme dansk Industri og Haandværk og at værne om de dertil knyttede Interesser.

§ 2.

Fællesrepræsentationen bestaar af et Repræsentantskab og en Bestyrelse.

§ 3.

Repræsentantskabet bestaar af 27 Repræsentanter og Bestyrelsen af 5 af disses Midte valgte Bestyrelsesmedlemmer,

§ 4.

Til Valg af disse Repræsentanter danne de under Repræsentationen hørende Foreninger 5 Afdelinger:

Kjøbenhavn,
Sjælland (udenfor Kjøbenhavn) med Bornholm og Møen,
Lolland-Falster,
Fyn med omliggende Øer,
Jylland,

saaledes, at der vælges 9 Repræsentanter for den kjøbenhavnske, 3 for den sjællandske, 3 for den lolland-falsterske, 3 for den fynske og 9 for den jydsk Afdeling.

¹ Bortset fra enkelte lejlighedsvis foretagne Smaaændringer, have disse Love faaet en delvis forandret Skikkelse først den 27 Juni 1888 og derpaa den 26 Juni 1896. En paany forandret Redaktion er for Tiden under Overvejelse.

§ 5.

Afdelingerne dannes af Delegerede fra de i hver Afdelingskreds under Repræsentationen hørende Foreninger, der hver vælger 1 Delegeret for et Medlemsantal af indtil 400, 2 Delegerede for et Medlemsantal mellem 400 og 1000 og derhos 1 Delegeret for hver Gang, en Forening har indtil 500 Medlemmer over 1000.

De Delegerede vælges blandt de vedkommende Foreningers Medlemmer. Valget sker senest i den første Halvdel af hvert Aars Januar Maaned og foranstalles af Foreningernes Bestyrelser efter hver Forenings egne almindelige Lov.

§ 6.

I hvert Aars April Maaned afholdes Delegeretmøde for hver Afdeling for sig i en af de i Afdelingen repræsenterede Byer — efter det foregaaende Aars Delegeretmødes Bestemmelse — for at vælge Afdelingens Repræsentanter. Mødet berammes af de Delegerede i den By, hvor det skal afholdes. Hver Delegeretforsamling vælger sin Formand og sin Sekretær.

Valgbar til Repræsentant er ethvert Medlem af en af de i vedkommende Kreds under Repræsentationen hørende Foreninger. Valgene foretages ved Stemmesedler med simpelt Flertal. Første Gang vælges alle Repræsentanter, men senere fratræder kun $\frac{1}{3}$ af dem efter Valgaldersorden, saaledes at der medgaaar 3 Aar til en fuldstændig Fornyelse af Repræsentantskabet. Gjønvalg kunne finde Sted. Forsaavidt en Repræsentant ved Død eller Bortflytning fra Afdelingskredsen eller ved Udtredelse af en af de under Repræsentationen hørende Foreninger ophører at være Medlem af Repræsentantskabet, foretages der samtidigt med de almindelige Valg et Suppleringsvalg; dette gjælder kun for den Udraadtes Funktionstid.

Om Valgets Udfald meddeler Afdelingsformanden Repræsentantskabets Formand Underretning inden 8 Dage efter Mødet.

Paa Delegeretmøderne, hvor Afdelingernes Repræsentanter bør være tilstede, behandles Æmner vedrørende Haandværk og Industri, ligesom Forslag fra Repræsentantskabet og Bestyrelsen forelægges til Behandling og mulig Vedtagelse. Beretning herom meddele Afdelingsformændene Repræsentantskabets og Bestyrelsens Formand senest inden hvert Aars 15de Maj.

§ 7.

Bestyrelsen bestaar af 5 Medlemmer, 1 fra hver Afdelingskreds. De vælges af Repræsentantskabet og ud af dettes Midte. De fungere ordenligvis i 3 Aar. Gjønvalg kunne finde Sted. I Tilfælde af, at et Bestyrelsesmedlem ophører at være Repræsentant eller paa anden Maade afgaar, beskikker Repræsentantskabets Formand en Repræsentant fra vedkommende Afdelingskreds til midlertidigt at fungere som Bestyrelsesmedlem, indtil Suppleringsvalg paa næste Repræsentantskabsmøde kan finde Sted.

§ 8.

Bestyrelsens Formand er det fra Kjøbenhavn valgte Medlem. Bestyrelsen vælger sin Næstformand og antager en lønnet Sekretær, der tillige er Kasserer.

Bestyrelsen holder Møde 1 Gang hvert Aar og ellers saa ofte, Formanden finder det fornødent eller 3 Bestyrelsesmedlemmer forlange det. Formanden berammer Møderne, der holdes i Kjøbenhavn, og leder Forhandlingerne paa disse. Beslutningerne tages ved simpel Stemme flerhed; til en gyldig Beslutning udfordres, at mindst 3 Medlemmer deltage i samme. Over Forhandlingerne fører Sekretæren en Protokol, der underskrives af de Medlemmer, som have deltaget i det paagjældende Møde. Ethvert Medlem kan fordre sit fra en tagen Beslutning afvigende Votum korteligt tilført Protokollen og optaget i den eventuelle Expedition. Protokollen fremlægges paa Repræsentantskabets Møde til Gjennemsyn.

§ 9.

Bestyrelsen forestaar alle løbende Forretninger og varetager alle Fællesinteresser, ligesom den udfører Repræsentantskabets Beslutninger og repræsenterer Fællesrepræsentationen udadtil. Den forbereder Sager, der skulle forhandles paa Repræsentantskabsmøderne, afgiver paa disse Beretning om sin Ledelse af Forretningerne i det hver Gang forløbne Aar og gjør iøvrigt Repræsentantskabet Meddelelser om Fællesanliggender samt fremsætter Forslag til Drøftelse. Til enhver Forhandling, der direkte vedrører Haandværkernes theoretiske Uddannelse, skal Bestyrelsen tilkalde en Repræsentant fra det tekniske Selskab i Kjøbenhavn.

Bestyrelsens Medlemmer deltage lige med de andre Repræsentanter i Forhandlingerne og Afstemningerne paa Repræsentantskabets Møder; i Sager, der gaa ud paa at gjøre Ansvar gjældende mod hele Bestyrelsen eller et eller flere af dens Medlemmer, have de dog ikke Stemme.

Bestyrelsen affatter det aarlige Overslag over Indtægter og Udgifter for det kommende Regnskabsaar (§ 12) og forelægger det paa Repræsentantskabets Aarsmøde (§ 10) til Vedtagelse.

Endvidere aflægger den hvert Aar inden den 1ste Oktober Regnskabet over Indtægter og Udgifter i det forløbne Regnskabsaar og oversender det til Repræsentantskabets Formand, som atter sender det, ledsaget af en Udskrift af Repræsentantskabets Beslutninger i det forløbne Regnskabsaar, til Revisorerne (§ 10). Efterat Regnskabet er revideret, forelægges det med Revisorerens Bemærkninger og mulige Antegnelser og Bestyrelsens Besvarelse for Repræsentantskabet paa dettes Aarsmøde til Godkjendelse. Om andre Sager, som Bestyrelsen maatte ønske forelagte paa Repræsentantskabets Aarsmøde, meddeler den dettes Formand Underretning senest inden hvert Aars 1ste Maj.

§ 10.

I hvert Aars Juli Maanedes sidste Halvdel afholdes Repræsentantskabets Aarsmøde paa det Sted, hvorom Repræsentantskabet Aaret forud tager Bestemmelse. Dog skal, naar et almindeligt Industrimøde afholdes (§ 14), Repræsentantskabets Aarsmøde afholdes samtidigt med og paa samme Sted som dette.

Repræsentantskabet vælger aarligt selv sin Formand og sin Næstformand, der ikke maa høre til samme Afgangsklasse (se § 6) som Formanden. Efter Samraad med Bestyrelsens Formand berammer Repræsentantskabets Formand Mødet, fastsætter Dagsordenen, der af ham tilstilles enhver Repræsentant senest 14 Dage før Mødet, og leder Forhandlingerne paa det. Møderne ere offentlige; dog kan Repræsentantskabet undtagelsesvis for et enkelt Møde vedtage en Sags Forhandling for lukkede Døre. Repræsentantskabet er beslutningsdygtigt, naar 14 Medlemmer ere tilstede og deltage i Afstemningen. Alle Beslutninger tages ved simpel Stemme flerhed (se dog § 16), og alle Valg foretages ved Stemmesedler og simpelt Flertal; i Tilfælde af Stemmelighed gjør Formandens Stemme Udslaget. Repræsentantskabet kan nedsætte Udvalg til Behandling af vigtigere Sager. Iøvrigt vedtager det selv sin Forretningsorden.

Paa Repræsentantskabets Aarsmøde aflægger Bestyrelsens Formand først Beretning om Forretningernes Gang i det forløbne Aar og gjør Meddelelse om de af Bestyrelsen i samme tagne Beslutninger og trufne Foranstaltninger m. v. Dernæst forelægger Bestyrelsen Aarsoverslaget for det kommende og Regnskabet for det foregaaende Regnskabsaar til Behandling og henholdsvis til Vedtagelse og Godkendelse.

Derpaa forhandles og afgjøres de fra Afdelingerne eller Udvalg eller enkelte Repræsentanter eller Andre fremkomne Forslag, og der vedtages eventuelt Indstillinger derom til Regjeringen eller Rigsdagen eller begge i Forening.

Ved Repræsentantskabets Aarsmødes Slutning foretages Valg af dens Formand og Næstformand for det følgende Aar og af et eller flere Bestyrelsesmedlemmer i de afgaaedes Sted. Endvidere vælger Repræsentantskabet blandt samtlige Delegerede udenfor Repræsentantskabet 2 Revisorer for det løbende Aars Regnskab. Gjenvælg kunne finde Sted.

Overordentlige Repræsentantskabsmøder afholdes, naar Formanden og Næstformanden i Forening anse det fornødent, eller Bestyrelsen eller 14 Repræsentanter forlange det. Begjæringen om et Repræsentantskabsmødes Afholdelse maa indeholde Oplysning om, hvilke Sager der ønskes forhandlede. Formanden berammer Tiden med 14 Dages Varsel og underretter samtidigt Repræsentanterne om de Sager, der ville komme til Forhandling.

§ 11.

Senest 8 Uger efter Repræsentantskabsmødet sender Formanden i det fornødne Antal Exemplarer en Beretning om Mødet til Afdelingsformændene, som derpaa fordele disse Exemplarer mellem de til Afdelingen hørende Foreninger.

§ 12.

I Aarsoverslaget anføres paa Udgiftssiden alle de Udgifter, som agtes fornødne i det kommende Aar, navnlig til Mødets Afholdelse, Repræsentanternes Rejser og Ophold ved Møderne, Beretningens Udgivelse, Sekretærens Løn, Rejse- og Kontorholdsgodtgørelse, Formændenes Kontorholdsgodtgørelse m. m., medens Indtægtssiden dannes af et tilsvarende Beløb som samtlige under Repræsentationen hørende Foreningers Bidrag, hvilket Beløb paalignes de enkelte Foreninger i Forhold til deres Medlemsantal.

Regnskabsaaret gaar fra hvert Aars 1ste August til 31te Juli.

Alle Indtægts- og Udgiftsordrer udstædes af Bestyrelsens Formand; hvert Aar inden den 1ste Marts lader han de enkelte Foreningers Bidrag indkassere.

Paa Rejser i Fællesrepræsentationens Anliggender erhver ethvert Medlem af Bestyrelsen og Repræsentantskabet sine Rejseudgifter godtgjorte efter Regning, anden Klasse Jernbane og første Klasse Dampskib, samt 6 Kr. i Dagpenge for hvert Døgn, han i saadan Anledning er fraværende fra sit Hjem. Medlemmer paa det Sted, hvor Mødet holdes, erholde ligeledes 6 Kr. i Dagpenge.

§ 13.

I hver Beretning om Repræsentantskabets Aarsmøde skal der optages en Fortegnelse over samtlige under Repræsentationen hørende Foreninger, ordnede afdelingsvis. I dette Øjemed tilstiller hver Afdelingsformand senest inden hvert Aars 1ste Maj Bestyrelsen en Fortegnelse over de til Afdelingskredsen hørende Foreninger med Angivelse af hvers Medlemsantal.

§ 14.

Naar Bestyrelsen og Repræsentantskabet finder Anledning dertil, afholdes — skiftevis i hver Afdelingskreds — et almindeligt dansk Industrimøde, hvor samtlige Delegerede og Repræsentanter bør være tilstede. Repræsentantskabet tager Aaret forud Bestemmelse om Stedet, hvor, og Tiden, naar Mødet skal afholdes, og Bestyrelsen foranstalter, i Forening med et af vedkommende Delegeretmøde ligeledes Aaret forud valgt Udvalg af 5 Medlemmer, det Fornødne med Hensyn til Mødets Afholdelse. De vedkommende Foreninger afholde hver for sig Udgifterne ved deres Delegeredes Deltagelse i Mødet.

Bestyrelsens Sekretær fungerer ogsaa som Industrimødets Sekretær og oppebærer Rejse- og Dagpenge, naar Mødet holdes udenfor København.

§ 15.

Indmeldelse af en Forening i Fællesrepræsentationen sker fra Foreningens Bestyrelse til vedkommende Afdelingsformand med Angivelse af Foreningens Formaal og Medlemsantal, og maa Angivelsen være bilagt med et Exemplar af Foreningens Love. Fra Afdelingsformanden sker Indberetning til Bestyrelsen, der afgjør, om Foreningens Formaal er saaledes, at den kan optages i Fællesrepræsentationen.

Udmeldelse af Fællesrepræsentationen skal ske skriftligt til Bestyrelsen mindst 3 Maaneder forinden Regnskabsaarets Udløb; vedkommende Forening er pligtig til at deltage i Fællesrepræsentationens Udgifter for det løbende Regnskabsaar.

Udelukkelse af Fællesrepræsentationen kan finde Sted, naar en Forening ikke længere opfylder de i Lovene fastsatte Betingelser eller har optaget Formaal, som ere stridende mod Fællesrepræsentationens Grundsætninger. Vedkommende Afdelingsformand skal derfor underrette om saadanne Forandringer i de enkelte Foreningers særlige Love, der virke indgribende i deres Formaal og Virksomhed. Afdelingsformanden sender Meddelelsen til Fællesbestyrelsen og denne forelægger Sagen for Fællesrepræsentationen eventuelt med Forslag om Foreningens Udelukkelse, naar Bestyrelsen og Repræsentantskabet derom ere enige.

§ 16.

Forandringer i disse Love kunne kun foretages af Repræsentantskabet, og der udfordres hertil et Flertal af mindst 18 Stemmer.

§ 17.

Disse Love skulle trykkes og fordeles i passende Antal til samtlige under Repræsentationen hørende Foreninger.

BILAG IV.

De i Fællesrepræsentationen optagne Foreninger.

Det første Tal efter Foreningens Navn er dens Medlemsantal ved Optagelsen, det sidste dens Medlemsantal i 1904; de med Kursiv trykte Foreninger ere siden opløste eller udtraadte. — Bogstaverne *k.*, *s.*, *l-f.*, *f.*, *a.* og *j.* efter Løbenummeret angive Afdelingen, som Foreningen tilhører, Kjøbenhavns, Sjællands, Lolland-Falsters, Fyns, Østifternes eller Jyllands.

1879.

1. *k.* Industriforeningen i Kjøbenhavn (5245; 5024).
2. *k.* Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn (941; 1533).
3. *k.* Foreningen til Lærlinges Uddannelse (1000; 1000).
4. *s.* Frederikssunds Borger- og Hdvkrkforen. (95; 110).

5. s. Helsingørs Industriforen. (314; 487)
6. s. Hillerød Industriforen. (69; 230).
7. s. Holbæk Hdvkrforen. (93; 180).
8. s. Kallundborg Hdvkrforen. (177; 171).
9. s. Korsør Hdvkr- og Indforen. (72; 162).
10. s. Nykjøbing Hdvkr- og Indforen. (47; 89).
11. s. Næstved Indforen. (381; 280).
12. s. Præstø Hdvkrforen. (131; 135).
13. s. Ringsted Indforen. (163; 190).
14. s. Roskilde Borger- og Hdvkrforen. (177; 297)
15. s. Roskilde Hdvkrforen. (130; 151).
16. s. Rønne Hdvkr- og Indforen. (66; 264).
17. s. Skjelskør Hdvkr- og Indforen. (81; 112).
18. s. Slagelse Hdvkr- og Indforen. (212, 350).
19. s. Sorø Hdvkrforen. (17; 125).
20. s. Stege Hdvkrforen. (128; 200).
21. s. Storehedinge Hdvkrforen. (173; 230).
22. s. Vordingborg Hdvkrforen. (70; 92).
23. *lf.* Maribo Industriforen. (100; 210).
24. *lf.* Nakskov Hdvkr- og Indforen. (309; 446).
25. *lf.* Nykjøbing Ind- og Hdvkrforen. (260; 556).
26. *lf.* Nysted Ind- og Hdvkrforen. (112; 102).
27. *lf.* Rødby Hdvkr- og Indforen. (116; 130).
28. *lf.* Saxkjøbing Indforen. (131; 186).
29. *lf.* Stubbekjøbing Hdvkrforen. (115; 135).
30. *f.* Assens Hdvkr- og Indforen. (80; 303).
31. *f.* Bogense Hdvkrforen. (123; 210).
32. *f.* Faaborg Indforen. (50; *jfr.* Nr. 101; 102).
- I. *f.* Odense Ind- og Hdvkrforen. (415; 1894 *gaaet op i Foren. af 1889*
for Hdvkrk og Ind. i Odense, Nr. 90.
33. *f.* Rudkjøbing Hdvkr- og Indforen. (75; 109).
34. *f.* Svendborg Indforen. (300; 150).
35. *j.* Aalborg Hdvkrforen. (708; 1236).
36. *j.* Aarhus Hdvkrforen. (820; 1435).
37. *j.* Den nørrejske Bagerforening (180; 300).
38. *j.* Ebeltoft Hdvkr- og Indforen. (37; 115).
39. *j.* Fanø Industriforen. (65; 200).
40. *j.* Fredericia Hdvkrforen. (195; 430).
41. *j.* Frederikshavn Borgerforen. (125; 215).
42. *j.* Grenaa Hdvkrforen. (137; 311).
- II. *j.* Hammel Hdvkrforen. (106; *ophævet 1893, jfr. Nr. 119.*
43. *j.* Herning Hdvkrforen. (163; 197).
44. *j.* Hjørring Arbejderforen. (145; 127).
45. *j.* Hjørring Hdvkr- og Borgerforen. (107; 282).
46. *j.* Hobro Hdvkrforen. (117; 190).

47. j. Holstebro Indforen. (95; 240).
 III. j. *Horsens Arbejderforen.* (815; udtraadt 1880).
 48. j. Horsens Hdvkr- og Sangforen. (688; 840).
 49. j. Kolding Foren. af Hdvkr- og Industridriv. (404; jfr. Nr. 129; 530).
 50. j. Lemvig Indforen. (50; 200).
 IV. j. *Løgstør Hdvkr- og Sangforen.* (129; ophævet 1883, jfr. Nr. 108).
 51. j. Nykjøbing Hdvkr- og Indforen. (170; 250).
 52. j. Odder Hdvkr- og Sangforen. (106; 195).
 53. j. Randers Hdvkrforen. (772; 900).
 54. j. Ribe Industriforen. (226; jfr. Nr. XVIII; 133).
 55. j. Ringkjøbing Hdvkrforen. (76; 88).
 56. j. Ringkjøbing Indforen. (50; 60).
 V. j. *Rougsø-Sønderhald Herreders Hdvkrforen.* (210; ophævet 1896).
 57. j. Silkeborg Hdvkrforen. (243; 270).
 58. j. Skanderborg Hdvkrforen. (124; 150).
 59. j. Skanderborg Ind- og Hdvkrforen. (70; 85).
 60. j. Skive Borger- og Hdvkrforen. (130; jfr. Nr. VIII og Nr. 80; 300).
 61. j. Skive Indforen. (80; jfr. Nr. 80; 200).
 62. j. Varde Hdvkrforen. (170; 171).
 63. j. Vejle Hdvkrforen. (135; 327).
 64. j. Viborg Borger- og Hdvkrforen. (495; 453).

1880.

- VI. k. *Industriselskabet af 1877* (120; ophævet 1881).
 65. s. Kjøge Borger- og Hdvkrforen. (218; jfr. Nr. 172; 228).
 66. s. Garverforeningen i Danmark (142; udmeldt sig 1884; gjenindtraadt 1887; 170).

1882.

67. s. Nexø Indforen. (60; 140).

1883.

68. s. Næstved Hdvkrforen. (105; 97).

1884.

69. j. Nibe Hdvkrforen. (95; 100).
 70. j. Frederikshavn Hdvkrforen. (50; 53).

1885.

71. f. Ærøskjøbing Indforen. (58; 60).
 72. j. Thisted Hdvkrforen. (90; jfr. Nr. XXIII; 244).
 VII. j. *Esbjerg Hdvkrforen.* (95; 1902 opgaaet i *Esbjerg Hdvkr- og Indforen.* Nr. 202).
 VIII. j. *Skive Hdvkrforen.* (50; gik 1886 op i *Skive Borger- og Hdvkrforen.* Nr. 60).
 73. j. Vestervig Hdvkrforen. (15; 94).

1886.

74. j. Hadsund Hdvrkrforen. (35; 67).
 75. j. Centralforen. f. Grov- og Klejnsmedemestere i Jylland (50; 127).
 IX. j. Dronninglund Herreds Hdvrkrforen. (60; udtraadt 1895).

1887.

76. f. Middelfart Indforen. (44; 254).
 77. s. Svaneke Hdvrkr- og Indforen. (70; 90).

1888.

78. j. Struer Hdvrkrforen. (70; 120).
 X. j. *Allingaabro Hdvrkrforen.* (38; udtraadt 1897).
 79. j. Centralforen. f. Skrædermestere i Jylland og Fyn (85; 103).
 80. j. Skive nye Borger- og Hdvrkrforen. (180; jfr. 60 og 61; 310).
 81. j. Sæby Hdvrkrforen. (56; 60).
 82. s. Hillerød Hdvrkrforen. (60; 100).
 83. k. Københavns Skomagerlav (475; 450).
 84. f. Marstal Hdvrkr- og Indforen. (60; 145).
 XI. f. *Centralforen. for Grov- og Klejnsmedemestere samt Jernvarefabrikanter i Fyns Stift* (51; udtraadt 1893).
 85. ø. Frederiksværk Hdvrkr- og Indforen. (54; 48).

1889.

86. ø. Hatte- og Buntmagrforen. i Danmark (58; 77).
 87. ø. Kjertemind Hdvrkr- og Indforen. (167; 223).
 88. j. Centralforen. f. Malermestere i Jylland (70; 182).
 89. ø. Centralforen. f. Skomagrmestere i Østift. (275; 135).
 90. ø. Foren. af 1889 for Hdv. og Ind. i Odense (525; jfr. Nr. I; 740).
 91. ø. Centralforen. f. Malere i Østift. (90; 180).
 92. j. Kjellerup Borger- og Hdvrkrforen. (50; 90).
 93. k. Dansk Møllerforening (325; 1209).
 94. ø. Centralforen. f. Snedkere i Østift. (60; 230).
 XII. j. *Den jyske Snedkerforening* (81; 1895 forandret til Centralforen. af Snedkermestere i Jylland, Nr. 130).
 95. ø. Dansk Farverforening (68; 186).
 96. j. Jysk Guldsmedeforening (38; 50).

1890.

- XIII. k. *Foreningen af danske Bogtrykkere* (58; 1903 forandret til *Kbhvns Bogtrykkerforen.*, Nr. 226).
 97. k. Københavns Rebslagerlav (13; 8).
 98. ø. Guldsmedeforeningen for de danske Østifter (30; 38).
 99. j. Thylands Landhdvrkr-Foren. (40; 24).
 100. j. Centralforen. f. jyske Skomagere (321; 84).
 101. ø. Faaborg Borger- og Hdvrkrforen. (210; jfr. Nr. 32; 250).

102. *k.* Københavns Drejerlav (37; 51).
 103. *k.* Kunstdrejerforen. i Kbhvn (47; 42).
 XIV. *j.* *Ulstrupbro med Omegns Landbo-Hdvrkrforen.* (170; udtraadt 1893).
 104. *k.* Københavns Slagterlav (155; 140).
 XV. *j.* *Centralforen. f. de danske Glarmestere* (65; jfr. Nr. 168; ophævet 1904).
 XVI. *k.* *Centralforen. f. Kobbersm. og Blikkensl. i Danm.* (120; udtraadt 1894).
 105. *ø.* Faxe Hdvrkr- og Indforen. (51; 90).

1891.

106. *ø.* Aarup Hdvrkr- og Indforen. (56; 62).
 107. *k.* Københavns Malerlav (161; 371).
 XVII. *k.* *Kjøbenhavns Kurvemagermesterforen.* (21; udtraadt 1903).
 108. *j.* Løgstør Hdvrkrforen. (60; jfr. Nr. IV; 135).
 XVIII. *j.* *Ribe Hdvrkrforen.* (82; jfr. Nr. 54; ophævet 1903).

1892.

- XIX. *j.* *Centralforen. f. jyske Barberer og Frisører* (63; 1901 opgaaet i Danmarks Barber- og Frisørforen., Nr. XXII).
 109. *j.* Gjedsted Landbo-Hdvrkrforen. (39; 32).
 110. *ø.* Centralforen. f. Murer- og Tømmermestere i Østift. (75; 572).
 111. *ø.* Skrædernes Centralforen. i Østift. (35; 75).
 112. *k.* Københavns Urmagerlav (30; 94).
 113. *k.* Urmagerforen. af 7 April 1875 (140; 129).
 XX. *k.* *Bagermesterforen. f. Kbhvn og Omegn* (80; 1900 gaaet op i Sjællands og Lolland-Falsters Bagermesterforen., Nr. 194).
 XXI. *k.* *Centralforen. f. Sadelm. og Tapetserer i Danm.* (186; udtraadt 1900).
 114. *j.* Brønderslev Industri- og Hdvrkrforen. (31; 70).

1893.

115. *ø.* Aakirkeby Hdvrkr- og Indforen. (62; 106).
 116. *ø.* De danske Rebslagermesteres Centralforen. (82; 40).
 117. *ø.* Birkerød og Omegns Hdvrkrforen. (32; 72).
 118. *ø.* Helsingø og Omegns Hdvrkrforen. (146; 134).
 119. *j.* Hammel Hdvrkr- og Indforen. (52; jfr. Nr. II; 160).
 120. *j.* Vamdrup Hdvrkrforen. (25; udtraadt 1895, gjenindtraadt 1899; 33).
 121. *ø.* Fuglebjerg Hdvrkrforen. (40; 34).
 122. *ø.* Nyborg Borger- og Hdvrkrforen. (415; 420).
 123. *k.* Københavns Snedkerlav (257; 400).

1894.

- XXII. *k.* *Danmarks Barber- og Frisørforen.* (220; jfr. Nr. XIX; 1903 udtraadt, men 4 Underafdelinger af den indtraadt, Nr. 206—209).
 124. *k.* Dansk fotografisk Foren. (252; 237).
 XXIII. *j.* *Thisted nye Hdvrkrforen.* (52; jfr. Nr. 72; udtraadt 1901).

- XXIV. *k.* Foren. t. *Opfindelsers Fremme i Kbhvn* (55; udtraadt 1898).
 125. *k.* Københavns Bagerlav (148; 260).
 126. *j.* Skagens Hdvkrforen. (30; 25).
 127. *k.* Urmager Centralforeningen (165; 169).
 128. *k.* Cigar- og Tobaksfabrikanternes Foren. (35; 63).

1895.

129. *j.* Kolding, Forening af Hdvkrsmestere (50; jfr. Nr. 49; 82).
 130. *j.* Centralforen. af Snedkermestere i Jylland (170; jfr. Nr. XII; 298).
 XXV. *k.* *Kjøbenhavns Barber- og Frisørforen. af 25 Febr. 1861* (153; 1901
opgaaet i Danm.'s Barber- og Frisørforen. Nr. XXII).
 131. *k.* Københavns Bødkerlav (35; 30).
 132. *k.* Københavns Murer- og Stenhuggerlav (136; 191).
 133. *k.* Københavns Garverlav (30; 23).
 134. *ø.* Foreningen af danske Textilfabrikanter (20; 34).
 135. *ø.* Gudhjems og Østerlars Hdvkr- og Indforen. (45; 50).
 136. *k.* Københavns Blikkenslagerlav (111; 189).
 137. *k.* Københavns Billedskjærerforen. af 8 Septbr. (20; 26).
 138. *k.* Københavns Tømmerlav (104; 147).
 XXVI. *ø.* *Foren. f. organiserede Bødkermestere i Danm.* (200; ophævet 1903).
 139. *ø.* Ballerup Hdvkrforen. (44; 72).
 140. *ø.* Ringe Hdvkr- og Indforen. (55; 87).
 141. *ø.* Foren. f. Ldsbysmede i Fyns Stift (65; 250).
 142. *ø.* Farum og Omegns Hdvkrforen. (45; 44).
 143. *ø.* Vestlollands Landhdvkr-Foren. (45; 200).
 144. *ø.* Eskildstrup og Omegns Hdvkrforen. (50; 65).
 145. *ø.* Frederikssunds Hdvkrforen. (54; 42).
 146. *ø.* Græsted og Omegns Hdvkrforen. (79; 76).
 XXVII. *ø.* *Jebjerg og Omegns Hdvkr- og Indforen.* (31; udtraadt 1902).
 147. *j.* Thyholms Hdvkrforen. (37; 19).
 148. *j.* Hadsten Hdvkrforen. (112; 120).
 149. *j.* Bjerre Herreds Hdvkrforen. (106; udtraadt 1899; gjenindtraadt
 1902; 140).
 150. *j.* Hatting Herreds Hdvkrforen. (84; 65).
 151. *j.* Nørre-Sundby Hdvkrforen. (94; 139).

1896.

152. *k.* Dansk Pianofortefabrikant-Foren. (11; 5).
 153. *k.* Københavns Bogbinderlav (63; 90).
 154. *ø.* Allinge-Sandvig Hdvkr- og Indforen. (96; 93).
 155. *ø.* Hasle Hdvkr- og Indforen. (43; 102).
 156. *ø.* Kvislemark-Fiurendal Hdvkr- og Sygeforen. (90; 100).
 157. *j.* Aars Borger- og Hdvkrforen. (60; udtraadt 1898; gjenindtraadt
 1903; 75).
 158. *j.* Brødstrup Borgerforen. (57; 72).

- XXVIII. j. Hinnerup og Omegns Hdvkrk- og Indforen. (56; ophævet 1904).
 159. j. Mariager Hdvkrkforen. (96; udtraadt 1898; gjenindtraadt 1899; 85).
 160. j. Spørring og Omegns Hdvkrkforen. (44; 50).
 161. j. Tørring Hdvkrkforen. (50; 42).
 162. j. Vejen Hdvkrkforen. (105; udslettet 1901; gjenindtraadt 1903; 119).

1897.

163. j. Dansk Provinsbogtrykker-Foren. (60; 53).
 164. j. Vester Brønderslev Hdvkrkforen. (75; 115).
 165. ø. Løve Herreds Hdvkrk- og Indforen. (73; 20).
 XXIX. ø. Marvede-Hyllinge Sogns Hdvkrkforen. (40; udtraadt 1899).
 166. ø. Svendborg Amts Ldhdvkrkforen. (102; 90).
 167. j. Aalestrup og Omegns Hdvkrkforen. (25; 32).
 XXX. j. Esbjerg Indforen. (122; 1902 opgaaet i Esbjerg Hdvkrk- og Indforen. Nr. 202).
 XXXI. ø. Centralforen. f. Blikkensl., Kobbersm. og Gørtlere i Fyn (23; jfr. Nr. 178; udtraadt 1901).
 XXXII. ø. Nordfyns Landhdvkrkforen. (50; udtraadt 1900).

1898.

168. k. Københavns Glarmesterlav, nu: Glarmesterlavet i Danm. (43; jfr. Nr. XV; 194).
 169. k. Foren. af kbhvske Skotøjsfabrikanter (14; 22).
 170. ø. Faxe Ladeplads' Hdvkrkforen. (35; 33).
 171. ø. Haslev og Omegns Hdvkrkforen. (96; 202).
 172. ø. Kjøge Hdvkrklub (70; jfr. Nr. 65; 69).
 173. ø. Samsø Hdvkrkforen. (110; 142).
 174. j. Hdvkrkforen. »Fremtids Haab« (50; 101).
 175. j. Give Hdvkrkforen. (88; 65).
 176. j. Jelling Hdvkrkforen. (48; 150).
 177. j. Nørager og Omegns Hdvkrkforen. (24; 22).

1899.

178. ø. Foren. af Blikkenslagermestere i Loll.-Falsters Stift, nu: Centralforen. f. Blikkensl. og Kobbersmedemestere i Østifterne (25; jfr. Nr. XVI og XXXI; 98).
 179. ø. Valby Hdvkrk- og Indforen. (67; 72).
 180. ø. Vordingborg og Omegns Borger- og Indforen. (210; 186).
 181. k. Drejermesternes Centralforen. (105; 110).
 XXXIII. ø. Lyng-Brøby Hdvkrkforen. (25; udtraadt 1900).
 182. ø. Hindsholms Hdvkrkforen. (53; 30).
 183. j. Brabrand Hdvkrkforen. (38; 91).
 184. j. Bredsten og Omegns Hdvkrkforen. (68; 72).
 185. j. Voldum og Omegns Hdvkrkforen. (51; 42).
 186. j. Fjerritslev Hdvkrkforen. (60; 76).

187. ø. Hörsholm og Omegns Hdvkrforen. (34; 90).
 188. ø. Hvalsø og Omegns Hdvkr- og Indforen. (50; 59).

1900.

189. j. Bramminge Hdvkrforen. (42; 41).
 190. j. Børkop Hdvkrforen. (30; 45).
 191. j. Rønde Ind- og Hdvkrforen. (37; 35).
 192. j. Vedsted og Omegns Hdvkr- og Borgerforen. (18; 17).
 193. j. Elsted-Lystrup og Omegns Hdvkrforen. (55; 50).
 XXXIV. k. *Kjøbenhavns Skrædermesterforening af 1896 (46; ophævet 1902).*
 194. ø. Sjællands og Lollands-Falsters Bagermesterforen. (370; jfr. Nr. XX;
 365).

1901.

195. k. Kjøbenhavns Stenhuggermesterforen. (19; 18).
 196. ø. Vig-Asmindrup Sognes Hdvkrforen. (28; 30).
 197. j. Hurup Hdvkrforen. (34; 43).
 198. j. Lemvig Hdvkrforen. (90; 113).

1902.

199. k. Kjøbenhavns Skræderlav (144; 137).
 200. ø. Midt- og Østlollands Landhdvkrforen. (50; 43).
 201. j. Pandrup Borger- og Hdvkrforen. (40; 40).
 202. j. Esbjerg Hdvkr- og Indforen. (160; jfr. Nr. VII og XXX; 130).
 203. j. Brande Hdvkrforen. (45; 50).
 204. j. Holsted Station og Omegns Borger- og Hdvkrforen. (22; 36).
 205. j. Uldum Hdvkrforen. (41; 45).

1903.

206. k. Kjøbenhavns Barber- og Frisørforen. af 25 Febr. 1861 (160; jfr.
 Nr. XXV; 175).
 207. ø. Centralforen. af Barberer og Frisører f. Sjælland, Bornh. og Loll-
 Falster (89; jfr. Nr. XXII; 85).
 208. ø. Fyns Stifts Frisør- og Barberforen. (44; jfr. Nr. XXII; 50).
 209. j. Centralforen. af jyske Barberer og Frisører (63; jfr. Nr. XIX og
 XXII; 137).
 210. k. Kjøbenhavns Sadelm.- og Tapetservantlav (165; 150).
 211. ø. Jægerspris og Omegns Hdvkrforen. (77; 84).
 212. ø. Bygningshdvkrforen. paa Landet i Holbæk Amt (62; 69).
 213. ø. Grovsmedeforen. i Holbæk Amt (84; 83).
 214. j. Aagaard og Omegns Hdvkrforen. (34; 33).
 215. j. Egtved Hdvkrforen. (22; 26).
 216. j. Havndal Hdvkr- og Indforen. (20; 32).
 217. j. Holsted Hdvkrforen. (38; 34).
 218. j. Hornslet og Omegns Hdvkrforen. (35; 35).
 219. j. Lavrberg og Omegns Hdvkrforen. (?; 22).

220. *j.* Malling og Omegns Hdvkrforen. (36; 34).
 221. *j.* Mørke Hdvkr- og Indforen. (30; 32).
 222. *j.* Thyregod-Vester Hdvkrforen. (37; 32).
 223. *j.* Vraa Borger- og Hdvkrforen. (27; jfr. Nr. 234; 32).
 224. *j.* Centralforen. af Blikkensl. og Kobbersm. i Jylland (135; 125).
 225. *j.* Foren. af Savværker og Høvlerier i Jylland (30; 27).
 226. *k.* Københavns Bogtrykkerforen. (54; se ovfr. Nr. XIII; 86).

1904.

227. *k.* Københavns Handskemagerforen. (55).
 228. *k.* Københavns Konditorforen. (65).
 229. *k.* Foren. f. Mekanikere i Cykleindustrien i Kbhvn. (72).
 230. *ø.* Ejby Hdvkr- og Indforen. (43).
 231. *j.* Foren. af Landsbysmede i Horsens og Omegn (33).
 232. *j.* Arden Hdvkr- og Borgerforen. (34).
 233. *j.* Ejstrup og Omegns Hdvkrforen. (15).
 234. *j.* Vraa og Omegns Hdvkrforen. (22; jfr. Nr. 223).

BILAG V.

Nogen herhen hørende Litteratur.

Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk.

C. Nyrop: Danmarks Industri- og Haandværkerforeninger. Nogle Oplysninger til Brug ved Dannelsen af en Fællesrepræsentation for dansk Industri og Haandværk. Industriforeningen i København. 1879, 52 S. 8°.

Beretning om Forhandlingerne paa Danmarks Industri- og Haandværkerforeningers Centralmøde i København 16—19 Juli 1879. Udgivet paa Foranstaltning af Fællesrepræsentationens Bestyrelse. Kbhvn. 1879. 165 S. 8°.

C. Nyrop: Fællesrepræsent. f. dsk Ind. og Hdv. 1879—1893. Et Foredrag ved Delegeretmøderne i Hjørring og Helsingør d. 18 og 25 Juni 1893. Særtr. af »For Ind. og Hdv.« Kbhvn. 1893, 20 S. 8°.

N. Davidsen: Johan Christian Björn. Et Bidrag til Randers Haandværkerforenings og Fællesrepræsentationens Historie. Særtr. af Haandværkerbladet. Kolding. 1886, 80 S. 8°.

N. Davidsen: Haandværkerbladet under Redaktør N. Davidsens Ledelse. En historisk Redegjørelse. Kbhvn. 1890, 16 S. 8°.

Jørgen E. Kjær: Nogle Oplysninger om Rejsestipendier for Haandværkere. Samlede til Brug for den jyske Afdeling af Fællesrepr. f. dsk Ind. og Hdvkr ved Afdelingens Formand. Kolding, 1888, 16 S. 8°.

C. Nyrop: Beretning om det femte dske Industrimøde i Odense. Fra den 18 til den 21 Juni 1885. Kbhvn. 1885, IV + 228 S. 8°.

C. Nyrop: Beretning om det sjette dske Industrimøde i Kjøbenhavn fra den 1 til den 4 August 1892. Kbhvn. 1892, VIII + 417 S. 8°.

Katalog over det sjette dske Industrimødes Udstilling af Motorer, Arbejdsmaskiner og særlige Værktøjer tjenlige for Haandværkere og den lille Industri. Kbhvn. 1892, 35 S. 8°.

Jul. Wulff: Det nord. Haandværks- og Industrimøde i Kjøbenhavn 1900, afholdt i Dagene 31 Juli til 3 August. Kbhvn. 1901, 294 S., 8°.

Fortegnelse over Udstillingen af Svendeprøver, Lavssager, Forsamlingsbygninger m. m. ved det nord. Hdværks- og Industrimøde i Kbhvn. 1900. Kbhvn., 1900, 34 S., 8°.

C. Nyrop: Lavsgjenstande fra Udstillingen paa Charlottenborg. Særlig tryk af »Tidsskr. f. Industri« 1901. Kbhvn. 1901, 21 S. 8°.

Meddelelser fra Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk. Redigeret af C. Nyrop, I, 1879—1882, Nr. 1—16 (1882, 360 S.); II, 1882—1885, Nr. 17—32 (1885, 402 S.); III, 1885—1888, Nr. 33—47 (1888, 590 S.); IV, 1888—1891, Nr. 48—63 (1891, 549 S.).

For Industri og Haandværk. Meddelelser udg. af Fællesrepræsent. f. dsk Ind. og Hdv., I—IX, 1892—1900 (I. red. af C. Nyrop, II—IX af Jul. Wulff), 8°; — Ny Række, I, 1901 o. flg. Aar (red. af Jul. Wulff), 4°; forts.

Artikler under Navn eller Mærke i Fællesrepræsentationens ovennævnte Tidsskrifter.

Baes, L. M. V.: Nyt dansk Haandværker-Bogholderi (1898, S. 1—112).

Bauer, Adolf: Fremtidsopgaver for Haandværk og Industri (1892, S. 303—332); De nyeste Begivenheder i den tyske Haandværkerbevægelse (1895, S. 347—371); Virksomhed til den lille Industris Fremme herhjemme og i Udlandet (1897, S. 354—358).

Bramsen, Ludvig: Socialreformen i de nordiske Lande. I. Sverige; II. Norge (1892, S. 51—57, 95—101, 196—203); Normalarbejdsdagen (1892, S. 337—344).

Bætzmann, F.: Schweizisk Arbejde og Arbejdsskole (Medd. III, S. 345—380).

Bøgh, V.: Fællesrepræsentationens Udstilling af Arbejdsmaskiner, drevne ved Elektricitet (1893, S. 330—341).

Christensen, N. C.: Oversigter til Belysning af den danske Industris Ind- og Udførselsstatistik i Aarene 1901 og 1902 (1903, S. 313, 329, 338, 345, 353, 362); jfr. Reck, Fr.

Ette, Carl R.: Oplysninger om den af Haandværkerforeningen i Kbhvn oprettede Undetstøttelses- og Laanekasse samt om Stiftelsen Alderstøst (Medd. II, S. 301—306).

Faber, V. S. V.: Vejen til Alderdomsforsørgelse (Medd. IV, S. 353—360).

Fraenkel, A.: Nutiden (1892, S. 204—220); Det tyske Agrarspørgsmaal (1895, S. 20—37).

- Gesner, C. Edv.: Haandværkerundervisningen i Tyskland og Schweiz. Optegnelser fra en Rejse i 1891 (1892, S. 65—81).
- Goldschmidt, Joh.: Er dansk Industriexport til Østasien mulig. Foreløbig Meddelelse fra den danske Industris Repræsentant paa Korvetten Valkyriens Togt (1900, S. 75—80); Danmark og Østasien. Afsluttende Beretning (1900, S. 341—416).
- Hannover, H. I.: Nyere amerikansk Værktøj til Brug ved Metaller og Træs Bearbejdning (1893, S. 406—430).
- Hansen, Oscar: Tegneundervisning som Skolefag (1896, S. 345—353).
- Hansted, Birger: Om Haandværkets og den »lille Industris« nuværende Stilling og Fremtidsudsigter i Tyskland (1892, S. 109—142); Almindelig tysk Spareforening (1892, S. 361—366); Arbejdsgiverne og Fagforeningerne (1893, S. 86—110); Den tyske Haandværkerbevægelse og Regeringens nye Organisationsforslag (1893, S. 353—405); Om tyske Arbejdsgiverforeninger (1894, S. 65—100); Om Haandværkets Organisationsforsøg i Schweiz (1895, S. 57—98); Det schweiziske Arbejdersekretariat samt Forsikring imod Arbejdsløshed i Schweiz (1896, S. 1—23); Smaatræk fra Frankrigs Erhvervsliv (1896, S. 289—320); Tyske Haandværkerbanker med Statsstøtte (1899, S. 1—22); Kampen imod Fagforeningernes Terrorisme i Tyskland (1899, S. 267—280); Haandværkets Existenskamp i Østerrig (1900, S. 1—42; 1901, S. 129—134, 137—142, 145—150, 153—156); Østerrigsk Lavstatistik (1902, S. 2—6); Den preussiske Stats »Centralgenossenschaftskasse« (1902, S. 26—29, 42—46); Tyske Haandværkerbanker med Statskredit (1902, S. 49—54, 60—62, 68—70, 76—78); Tyske Foranstaltninger til Fremme af Haandværket og den lille Industri (1902, S. 295—298, 303—305, 310—313, 318—322); Om gifte Kvinders Arbejde i tyske Fabrikker (1903, S. 133—134, 140—142, 148—150); Sex Aar under Haandværkerbeskyttelsesloven i Tyskland (1903, S. 162—166, 170—173, 177—182, 189—190); Tyske Foranstaltninger til Fremme af Haandværket og den lille Industri (1903, S. 222—224, 237—238); De sidste Aar Brydninger og Spaltninger indenfor det tyske Socialdemokrati (1904, S. 6—8, 18—21, 32—34, 37—39, 43—48, 50—52, 57—59, 70—71, 74—76, 81—83, 86—88, 92—95, 97—99, 104—107, 118—120, 127—131, 139—144, 154—160).
- Holck, Axel: Det østerrigske Haandværk og dets legale Vilkaar (1892, S. 1—50); Industrielle Arbejderforhold i Østerrig (1892, S. 221—246).
- I. S.: Det tyske Rigspatentbureau (1896, S. 31—40).
- Jakobsen, A.: Maskinprøverne og Finansloven (1903, S. 57—58).
- Jensen, Adolph: Om Kontorer for Arbejdsanvisning, navnlig i Tyskland (1894, S. 113—132); By- og Landvælgeres Repræsentationsmuligheder ved Valg til Folketinget (1902, S. 29—30); Arbejdsløshed og Udvandring (1903, S. 121—123).
- Jensen, Chr.: »Samfundet« (1902, S. 57—58).
- K.: Næringslovens § 34 (1902, S. 107—8).

- Krebs, F. C.: Teknisk og Fagskoleundervisning i Udlandet, en Indberetning (1902, S. 189—193, 202, 271—274, 279—282, 285—290).
- Landhaandværker, en jysk: Ligningen paa Formue og Lejlighed i Landkommunerne, dens Mangler, og hvorledes den bør reformeres (1897, S. 361—368).
- Larsen, Louis: Svendehjem i Tyskland. Indtryk samlede paa en Rejse i Juli 1893 (1893, S. 290—310).
- Leigh-Smith, A.: Organisationer af Arbejdsgivere i England (1894, S. 1—39); Arbejderforsikringsspørgsmaalet i Sverige (1894, S. 429—437).
- Leuning-Borch, C.: Om kunstindustriel Undervisning i Frankrig og Tyskland (1892, S. 143—151).
- Linderberg, Fernando: Det sociale Sekretariat og Bibliotek (1903, S. 108—109).
- Madsen, Otto: Tegneundervisningen i Württemberg (Medd. IV, 361—367); Frankrigs tekniske Fagskoler af laveste og mellemste Orden (1892, S. 82—94); Undervisningsmetoder ved Haandværkerskolen i Hannover (1892, S. 345—360); Til Diskussionen om Tegneundervisningen i de tekniske Skoler (1901, S. 105—106).
- Mathiesen, Oscar: Tegneundervisning som Skolefag (1897, S. 1—9).
- Nyrop, C.: Nogle Oplysninger om de efter Næringslovens Ikrafttræden aflagte frivillige Svendeprøver (Medd. I, S. 95—107); Nogle Oplysninger om vandrende Haandværkssvende og den dem ydede Understøttelse (Medd. I, S. 113—129); Nogle Oplysninger om Danmarks tekniske Skoler (Medd. I, S. 251—295); Nogle Oplysninger om den gjensidige Hjælp og Godgjørenhed i Haandværkerstanden (Medd. II, S. 327—354); De i 1885, 1887—1890 for de officielle Kommissioner aflagte frivillige Svendeprøver (Medd. III, S. 117—125; IV, S. 111—129, 321—333, 526—540); Fagmøderne i Sommeren 1888 (Medd. IV, S. 49—66); Om Export af danske Industriprodukter (Medd. IV, S. 397—407); Fællesrepræsentationens Virksomhed (1893, S. 271—289).
- Pagh, C.: Fra Norge (1901, S. 106—109).
- Petersen-Studnitz, Aleksis: De sidste Aars industrielle Lovgivning i Tyskland (Medd. I, S. 313—336); Staten og Arbejderforsikringen (Medd. II, S. 51—98); Til Fagskole-Spørgsmaalet (Medd. III, S. 303—326); Den tyske Arbejderforsikrings-Lovgivning (Medd. III, S. 521—538); Arbejdernes Forsikring mod Sygdom og Ulykkestilfælde (Medd. IV, S. 16—48).
- Rantzau, F. C.: Nogle Bemærkninger om vore Haandværkeres faglige Uddannelse (Medd. IV, S. 171—191).
- Rasmussen, Johs: Landbrug og Byerhverv (1902, S. 365—366).
- Reck, Frederik: Tabeller til Belysning af den danske Industris Ind- og Udførselsstatistik i 1894—1901 (1895, S. 372—394; 1896, S. 105—131; 1897, S. 113—137; 1898, S. 113—143; 1899, S. 233—266; 1900, S. 277—321; 1901, S. 163—166, 171—174, 177—182, 185—190, 195—198, 202—204; 1903, S. 4—5, 11—14, 20—22, 26—29, 33—35, 42—43).

- 51—53, 58—60, 66—68, 83—85, 93—94, 98—102; de 3 sidste Oversigter i Forbindelse med N. C. Christensen; se under dette Navn).
- Ritter, Chr.: Forslag til en Ordning af Næringsforholdene (Medd. I, S. 236—243).
- Rostrup, Kaspar: Om Fagsammenslutning og Mesterorganisation i Tyskland (1893, S. 1—42).
- Schou, Philip: Om Arbejdernes Alderdomsforsørgelse (Medd. II, S. 197—202, jfr. S. 258).
- Schovelin, Julius: Arbejderforsikringen og Industrien, det private Initiativ (Medd. III, S. 73—111); De i 1886 for de officielle Kommissioner aflagte frivillige Svendepøver (Medd. III, S. 381—392).
- Schultz, A.: Licitations-Spørgsmaalet (1902, S. 260—70).
- Thalbitzer, V. A.: Om Haandværkerundervisningen i Danmark (Medd. II, S. 283—300); Ved det tekniske Selskabs Jubilæum (1893, S. 311—329).
- Theisen, Karl: Nogle Bemærkninger vedrørende Fagskolespørgsmaalet (Medd. III, S. 539—554).
- Volkersen, F. D.: Om Lærlevingsvæsenet i de hamborgske Lav. Særlig om Duelighedsprøvers Aflæggelse (1893, S. 57—85); Det svenske Haandværks Organisationsproces (1895, S. 1—19).
- Wulff, Julius: Er Frihandelen et sejrende System og passer det for danske Forhold? (1893, S. 153—216); Uddrag af Ruslands Toldtarif med Danmark og Tyskland, saaledes som den traadte i Kraft d. 1 Aug. 1893 (1893, S. 217—256); Den nye russiske Handelstraktat (1894, S. 40—60); Til Forstaaelse af den amerikanske Toldreform (1894, S. 337—368); Fagprøver i Østerrig og Fagprøver i Danmark (1894, S. 409—428); Tabeller til Belysning af den danske Industris Ind- og Udførselsstatistik i Femaaret 1889—93 (1895, S. 275—325); Have Forbrugerne og Producenter modsatte Interesser (1896, S. 41—99); England og Toldspørgsmaalet (1896, S. 354—374); Strømninger i Verdens Toldpolitik (1902, S. 73—76); Et toldpolitisk Møde i England (1902, S. 81—86); Toldrøret i England (1903, S. 289—291, 297—299); Vor Stilling, hvis England skifter Toldsystem (1903, S. 301—304); Dansk Landbrug og dansk Haandværk (1904, S. 77—81, 89—91, 101—103, 109—111, 115—117, 122—124, 125—127).

Industri- og Haandværkerforeninger.

C. Nyrop: Georg Christensen. Et Bidrag til Industriforeningens Historie. Kbhvn. 1884. 53 S. 8°.

C. Nyrop: Industriforeningen i Kjøbenhavn 1838—1888. En historisk Oversigt. Udg. af Industriforeningen ved dens 50-aarige Jubilæum den 12 Juli 1888. Kbhvn. 1888. 238 S. 8°.

Industriforeningens Tidende, I—II, 1838—40, 4° (I, Nr. 1—26 red. af G. Garlieb, G. Forchhammer og C. G. Hummel; Nr. 27—52 af C. G. Hummel; II af Professor J. A. Dyssel).

Quartalsberetninger fra Industriforeningen i Kjøbenhavn, I—XXV, 1841—65, 8° (I—V red. af J. Wilkens; VI—XI udg. ved Selskabets Sekretær Ludv. Bisserup; XII—XXIII udg. ved Industriforeningens Tidsskriftsudvalg; XXIV—XXV uden nærmere Betegnelse).

Maanedsskrift udg. af Industriforeningen i Kjøbenhavn (fra 1870 Maanedsskr. f. techn. Meddelelser), red. af E. Bruun, I—XIX, 1866—1884. 8°.

Industriforeningens Tidsskrift udg. af Industriforening. i Kbhvn, red. af C. Nyrop, I—XV, 1885—1899. 4°.

Tidsskrift for Kunstindustri. Udg. af Industriforening. i Kbhvn. Red. af C. Nyrop, I—XV, 1885—1899. 4°.

Tidsskrift for Industri udg. af Industriforening. i Kbhvn. Redaktion: Paa Kunstindustrimuseets Vegne Pietro Krohn; Adolf Jensen, Fuldmægtig i Statens statistiske Bureau; Redaktionssekretær R. Berg, I 1900 o. flg. Aar (III flg. udtræder Ad. Jensen og i Stedet indtræder Kontorchef i stat. Bureau, senere Amtsforvalter A. Holck og Cand. polyt., Fabrikingeniør Gunnar Gregersen), 4°; forts.

J. Lasenius-Kramp: Udsigt over den kjøbenhavnske Haandværkerforenings Virksomhed, udg. i Anl. af dens 25aarige Jubilæum. Kbhvn. 1865, 44 S., 8°.

Adolf Bauer: Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn 1840—90. En historisk Fremstilling. Udg. af Foreningen i Anl. af dens 50aarige Jubilæum den 20 November 1890. Kbhvn 1890, 140 S. 8°.

Haandværkerforeningens fjerdingaarlige Beretninger fra dens Stiftelse den 20de November 1840 til Udgangen af 1850, red. af J. Lasenius-Kramp. Kbhvn, 1851, 8°; — Anden Række 1851—54. Kbhvn, 1854, 8°.

Medlemsblad for Haandværkerforeningen i Kjøbenhavn. Udg. af Foreningens Bestyrelse. Ansvarhavende Victor Hansen. Nr. 1, 15 Oktober 1900 (Fjortendags Blad), 4°; forts.

Haandværksstandens Bemærkninger ved den Betænkning ang. Hdværks- og Fabriklaugene samt de dermed beslægtede Næringsveje i Kbhvn., som er afgiven af den ifølge allerhøjeste Resolution af 3. April 1840 af Kbhvns. Communalbestyrelse til Undersøgelse af Stadens Laugs- og Corporationsvæsen udvalgte Comitee, indsendte til Borgerrepræsentationen af Oldermændene paa Standens Vegne. Paa Haandværkerforeningens Forlag. Kbhvn. 1848, 152 S. 8°.

Et Par Ord om de i afvigte Rigsdagssession fremsatte Forslag og Ytringer betreffende Hdværksdriften. Udg. af Hdværkerforeningen i Kbhvn. Marts 1856. Kbhvn. 1856, 14 S. 8° (herimod udgav C. V. Rimestad: Svar til Hdværkerforeningen. Et Indlæg i Sagen om Næringslovgivningens Reform. Kbhvn. April 1856, 46 S. 8°).

Opfordring med Hensyn til Spørgsmaalet om Næringslovgivningens Forandring (Forslag til en Adresse til Indenrigsministeren), Kbhvn. August 1857, 31 S. 8°.

Alderstrøst 1862—1887. Beretn. om den af Hdvkrforen. i Kbhvn under 26 Febr. 1862 grundede Stiftelse »Alderstrøst« i Anl. af dens 25 Aars Jubilæum d. 26 Febr. 1887. Kbhvn 1887, 24 S. 8°.

Carl R. Ette: Om Stiftelsen Alderstrøst og dens Udvikling. Tilbageblik paa Aarene 1862 til ultimo 1886. Manuskript for Stiftelsens Bestyrelse og Repræsentantskab. Kbhvn. 1888, 31 S. 4° (med et aarligt Supplement).

A. J. Meyer: Arbejderforeningen af 1860. Et Tilbageblik i Anl. af Foren.'s 25-Aars Jubilæum den 20 September 1885, Kbhvn, 1885, 68 S. 8°.

L. Just-Nielsen: »Arbejderforeningen af 1860.« Gjennem 40 Aar. En skematisk Oversigt. Kbhvn. 1900, 58 S. 8°.

Blad for Arbejderforeningen af 1860, Nr. 1 den 23 Sepbr. 1860 o. flg. Aar, 4° (til 1879, Nr. 32 red. af C. V. Rimestad; 1880—96 af A. J. Meyer; 1897—98, Nr. 1 af H. Wulff; derefter et Redaktionsudvalg, bestaaende af H. O. G. Ellinger og L. Just-Nielsen).

F. Engsig-Karup: Foreningen til Lærlinges Uddannelse i Haandværk og Industri for hele Landet. 1874—17 November—1899. Kbhvn. 1899, 86 S. 8°.

Blad for Foreningen til Lærlinges Uddannelse i Hdv. og Ind. for hele Landet, Nr. 1 Oktober 1876—Nr. 33, 1903 i meget forskellige Formater.

Aarsberetning 1904 fra Foren. t. Lærlinges Uddannelse i Hdv. og Ind. for hele Landet. Kbhvn. 1904. 56 S. 8°.

N. Davidsen: Borger- og Haandværkerforeningen i Roskilde. En historisk Oversigt til Dels udarbejdet efter Foreningens Arkiv. Udg. af Foren. i Anl. af dens 50-Aars Jubilæum den 26 Oktober 1890. Roskilde 1890, 66 S. 8°.

Udsigt over Kjøge Haandværker-Forenings Virksomhed fra dens Oprettelse indtil Udgangen af Aaret 1854 tilligemed Regnskabet for Selskabets Indtægter og Udgifter i 1854. Kjøge (1855), 19 S. 8°.

Udsigt over Kjøge Haandværkerforenings Virksomhed, fornemmelig med Hensyn til Haandværksskolerne i Tidsrummet fra 1 Januar 1855 til Udgangen af 1858 med Extract af Regnskabet over samme (Kjøge 1859), 25 S. 8°.

C. W. Christensen: Kjøge Borge- og Haandværkerforening 1847—1897. Skitser i Anledn. af Foren.'s 50-Aars Jubilæum den 24 Januar 1897. Kjøge, 1897, 22 S. 8°.

Kallundborg Haandværkerforening 1850—1900. Festskrift i Anl. af Foreningens 50-aarige Bestaaen. Udarb. efter Foren.'s Arkiv. Kallundborg (1900), 55 S. 8°.

1853—1903. Holbæk Haandværker- og Industriforening. Stiftet den 2den April 1853. Holbæk, 1903, 28 S. 8°.

25-Aars Jubilæet i Industriforeningen for Ringsted og Omegn den 26 Februar 1893. (Ringsted, 1893), 8 S. 8°.

Vilhelm Boëthius: Industri- og Haandværkerforeningen i Nykjøbing paa Falster 1852—1863—1871—1902. Nykjøbing p. F., 1902, 223 S. 8°.

Nakskov Haandværker- og Industriforening 1854—1904. Kbhvn. 1903, 49 S. 8°.

Haandværker- og Industriforeningen i Assens. 1853—5 Decbr.—1903. Udarb. efter Foreningsprotokollen. Assens, 1903, 23 S., 8°.

Fyns Stifts Industriforenings Beretning, Nr. 1, 1860 (54 S.); Nr. 2, 1862 (48 S.); Nr. 3, 1868 (62 S.); Nr. 3 fører Titelen: Industri- og Haandværkerforeningens Beretning, Odense, 8°.

—d—: Nogle Oplysninger om Nyborg Borger- og Haandværkerforening 1867—92. Nyborg, 1892, 16 S. 4°.

Beretning om Svendborg Industriforenings Virksomhed, Nr. 1—5, 1874/75—1878/79 (avtograf.), Fol.

Aarsberetning fra Svendborg Industriforening, Nr. 6—11, 1879/80—1884/85 (Nr. 7 og 8 tilføjer i Titelen »og dens tekniske Skole«, Nr. 10 og 11 har alene Titelen: »Aarsberetn. fra Svendborg Industriforening's tekn. Skole«).

Festskrift ved Rudkjøbing Borgerforenings 50-Aars Jubilæum 18 Jan. 1853—18 Jan. 1903. Rudkjøbing, 1903, 29 S., 8°.

K. J. Kristensen: Borgerforeningen i Hobro 1844—1894. En historisk Oversigt udg. i Anl. af Forening's 50 Aars Jubilæum den 25 Marts 1894. Udarb. paa Foranstaltning af Bestyrelsen. Randers (1894), 31 S. 8°.

F. J. Chr. Jensen: Haandværkerforeningen i Aarhus, dens Fortid, Nutid og Fremtid, en Skizze. Aarhus (1854), 32 S. 8°.

R. Berg: Aarhus Haandværkerforening 1848—1898. Festskrift i Anl. af Forening's 50-aarige Bestaaen. Aarhus 1898, 87 S. 8°.

K. Langdal-Kristensen: Randers Haandværkerforening 1848—1898. Særtr. af Randers Amtssavis. Randers, 1898, 33 S. 4°.

N. Davidsen: Johan Christian Björn. Et Bidrag til Randers Haandværkerforeningens og Fællesrepræsentationens Historie. Særtr. af Haandværkerbladet. Kolding, 1886, 80 S. 8°.

A. Westermann: Festskrift i Anl. af Randers Haandværker-Sangforening's 50 Aars Jubilæum d. 16 Maj 1902. Randers, 1902, 44 S. 8°.

Fredericia Haandværkerforening 1848—1898. Program til Foreningens 50-Aars Stiftelsesfest d. 6 Oktober 1898. 16 S. 8°.

J. M. Böcker: Aalborg Haandværkerforening 29 Novbr. 1848—1898. Særtryk af »Nordjylland«. Aalborg, 1898, 32 S., 8°.

Haandværker- og Sangforeningen i Horsens 1850—1900. En historisk Oversigt udg. i Anl. af Foren.'s 50 Aars Jubilæum den 8de August 1900. Udarb. ved et af Bestyrelsen nedsat Udvalg. Horsens, 1900, 66 S. 8°.

A. Knudsen: Grenaa Haandværkerforening gennem 50 Aar. Grenaa, 1904, 19 S. 8°.

E. Ørbech: Viborg Borger- og Haandværkerforening 1854—1904. Festskrift i Anl. af Foren.'s 50-aarige Bestaaen. Viborg, 1904, 46 S. 8°.

Provst H. Chr. Sonne og Thisted Arbejderforening i Aarene 1866—1891 ved Foreningens 25 Aars Jubilæum. Kbhvn, 1891, 48 S. 8°.

Festskrift i Anledning af Odder Haandværkerforenings 25 Aars Jubilæum den 2 Jan. 1894. Odder, 1893, XI + 37 S. 8°. (Heri et Festspil »Paa Jubilæumsdagen« af Vilh. Malling.)

Tekniske Skoler.

A. Bauer: Snedkernes Tegneforening af 1837. Bidrag til dansk Haandværkerundervisnings og Snedkeris Historie. Kbhvn. 1887, 104 S. 4°.

V. A. Thalbitzer: Den unge Haandværkers Uddannelse. Foredrag ved et Møde af Delegerede fra danske Hdvrkr- og Indforeninger i Horsens d. 3 Novbr 1878. Særsk. Aftryk af Industriforen.'s Maanedsskr. Kbhvn, 1878, 16 S. 8°.

V. A. Thalbitzer og W. Toussieng: Den tekniske Undervisning og den dermed i Forb. staaende kunstneriske Undervisn. i Sverige, Norge og Danmark. En sammenlignende hist. Oversigt. Kbhvn, 1895, 279 S. 4°.

C. Nyrop: Bidrag til dansk Haandværker-Undervisnings Historie ved det tekniske Selskabs 50-aarige Jubilæum den 18 September 1893. Kbhvn, 1893, 263 S. 8°.

A. Bauer: Haandværkerundervisningen i Danmark gennem 50 Aar. Særtr. af Nationaløk. Tidsskr. 39 S. 4°.

C. Nyrop: De Massmannske Søndagsskoler i hundrede Aar. Korte Meddelelser. Kbhvn, 1900, 76 S. 8°.

M. Rasmussen: Den tekniske Skole i Odense i Tidsrummet 1844—94. En Oversigt i Anl. af dens 50-aarige Bestaaen. Odense, 1894, 78 S. 8°.

Emil Clausen: Kjøge Borger- og Haandværkerforenings tekniske Skole 1847—1897. Kjøge, 1897, 19 S. 8°.

Henr. Wandall: Kolding tekniske Selskabs Skole i Tidsrummet 1854—1904. En Oversigt i Anledn. af dens 50aarige Bestaaen. Kolding, 1904, 39 S., 8°.

K. Langdal-Kristensen: Historiske og statistiske Meddelelser om Randers tekniske Skole 1859—91. Randers (1891), 64 S. 8°.

Ringsted tekniske Skoles 25-Aars Jubilæum, 4 Oktober 1868—4 Oktober 1893. (Ringsted, 1893), 15 S. 8°.

Teknisk Skoletidende. Medlemsblad for »Teknisk Provinskoleforening«.

Udg. af Foreningen. Nr. 1, Septbr. 1893. Udkommer med c. 4 Nr. aarlig, 4°. Red. 1893 og 1894 af Landinspektør Otto Madsen, derefter af Adjunkt M. Rasmussen, Forstander for Odense tekn. Skole.

Faglige Foreninger.

Kaspar Rostrup, Overretssagfører, Snedkermester: Om Fagsammenlutning særlig m. H. t. Mesterorganisationer og Meddelelser fra en Rejse i Tyskland. To Foredrag. Kbhvn., 1892, 23 S. 8°.

Arbejdsgiveren. Medlemsblad for dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening. Red. af V. Gætje, I—III, 1900—1902, 4°; IV, 1903 o. flg. Aar, 8°; forts.

J. Jensen og C. M. Olsen: Oversigt over Fagforeningsbevægelsen i Danmark i Tiden fra 1871 til 1900. Udg. af Forretningsudvalget for de samvirkende Fagforbund i Danmark. Kbhvn, 1901, 329 S. 8°.

P. Hvidtfeldt: Tyve Aars Organisationsarbejde i Kolding 1883—1902. Udg. af Arbejdernes Fællesorganisation. Kolding, 1902, 50 S. 8°.

F. C. Rasmussen: Beretning om Haandværkssvendenes Rejse- og Sygeforenings Virksomhed fra 1883 til 1900. Thisted, 1900, 36 S. 8°.

Carsten Ravn: Pennetegninger af Haandværkerfesten i Roskilde d. 26 Juni 1887. Roskilde.

Tegninger af Optoget ved Haandværkerfesten i Odense 4 og 5 Septbr. 1887. Odense.

Program for Haandværkerfesten i Helsingør den 10 Juni 1888. Helsingør.

C. Nyrop: Danske Haandværkerlavs Segl. Særtr. af Tidskr. f. Kunstindustri. Kbhvn. 1897, 63 S. 4°.

Samme: Om Lavenes indbyrdes Rang og det almindelige Omdømme om dem. Særtr. af Industriforens. Maanedsskr. Kbhvn. 1880, 28 S. 8°.

Samme: Om Forholdet mellem Mestere og Svende i Lavstiden, Foredrag ved det 5te danske Industrimøde den 21. Juli 1885. Særtr. af Industrimødets Beretn. Odense, 1885, 31 S. 8°.

Samme: Fra Danmarks ældste Lavsskraaer, særligt m. H. t. Forholdet mellem Mestere og Svende. Særtr. af »Aarvog f. Dansk Kulturhist.« Kolding, 1891, 44 S. 8°.

Samme: Træk af dansk Lavsoordning. Lavenes Ophævelse i det sextende og syttende Aarh. Særtr. af Beretn. om det 6te dske Industrimøde. Kbhvn. 1893, 33 S. 8°.

Samme: Fortids Arbejderforhold. Spredte Smaatræk fra det 18de Aarh. Særtr. af Tilskueren. Kbhvn. 1902, 11 S. 8°.

Samme: Viborgske Lavsoforhold, Særtr. af »Samlinger til jysk Hist. og Topogr.«. Kbhvn. 1903, 22 S. 8°.

Samme: Haandværksskik i Danmark. Nogle Aktstykker samt nogle

Oplysninger om Handwerksgebrauch und Gewohnheit. Kbhvn. 1903, 292 S. 4°.

Samme: Nogle Gewohnheder. Et Tillæg til »Haandværksskik i Danmark«, Kbhvn. 1904, 44 S. 4°.

Haandværkerbladet, I, 1884, Nr. 1—49 udg. af Konrad Jørgensen, red. af H. Jessen Hansen; I Nr. 50—VII, 1890 Nr. 30 udg. og red. af N. Davidsen; VII Nr. 37—XVII, 1900 Nr. 80 red. af A. Bauer; XVII Nr. 81—XVIII, 1901 Nr. 75 red. af A. Bauer og Jul. Wulff. Fol.

Nyt Haandværkerblad red. fra Oktbr. 1890 af N. Davidsen, og fra Juli 1892 af J. Simonsen (udkom fra 7 Oktbr. 1890 til 31 Decbr. 1892). Fol.

Landhaandværkere.

Anton Nielsen: Landhaandværkerne før og nu. Kulturhistorisk Forsøg. Kbhvn, 1889, 109 S. 8°.

Landhaandværkeren, Nr. 1—30, 1 Oktbr. 1895—15 Septbr. 1896, Fol., red. af Alfr. Møller og J. Madsen. Udg. i Forbind. m. »Arkitekten«, Tidsskr. f. Bygningsindustri.

Landhaandværkeren. Medlemsblad for Landhaandværkerforeninger i Lolland-Falsters Stift. Red. af H. Christensen. Fol. I, Maribo, 1900 (forts.).

Arbejds mænd.

Fagblad for de forenede Arbejds mænd i Danmark, udg. af Arbejds mændenes Centralforbund, red. først af M. C. Lyngsie, derefter af C. Jensen, I, 1892 o. flg. Aar, 4°, forts. som: Arbejds mændenes Fagblad, Organ for dsk Arbejdsmandsforbund, red. af M. C. Lyngsie, Fol., (forts.).

Arbejds mændenes Fagblad, udg. af Arbejds mændenes Forbund for Jylland og Fyen, red. af C. Jensen, I—II, 1895—96, Fol.

Bagere.

R. C. Andersen: Meddelelser om Randers Bager-Liglaug af 1735. Mindeblad til Laugets Medlemmer i Anl. af dets 150aarige Jubilæum d. 11 Febr. 1885 efter Forslag af Laugsbroder Hermann Stilling, samlede fra Laugets Papirer. Randers, 1885, 29 S. 8°.

Bagermesternes Svendestiftelse i Kjøbenhavn. Beretn. om Stiftelsens Oprettelse og Virksomhed i Aarene 1872 til 1897. Udg. af Stiftelsens Bestyrelse. Kbhvn., 1897, 15 S. 8°.

Den danske Bagerstand fra 1862—1900. Extranumer at Dansk Bager- og Konditor-Tidende. Udg. af Kbhvns Bagerlav, Nørrejysk Bagerforen., Sjællands og Lolland-Falsters Stifters Bagerforen. og Fyns Stifts Bagerforen. i Anl. af det nord. Hdvkr- og Industrimøde i Kbhvn. 1900. 8 S. 4°.

Nordisk Bager- og Konditor-Tidende udg. af Nørrejdsk Bagerforening (Nr. 1, 1 Decbr. 1883, 4°).

Skandinavisk Fagtidende for Bagere og Conditorer, Ansvarh. P. Petersen (Nr. 1, Novbr. 1886).

Dansk Bager- og Konditor-Tidende, udg. af Kbhvns Bagerlaug og Nørrejdsk Bagerforen. ved A. Fleron, I, 1893 o. flg. Aar, Fol. (forts.).

Medlemsblad for Bagernes Forbund (senere: for Bager- og Konditor-

Forbundet), I, 1894 (red. 1894 af F. M. Rasmussen, 1895—1900 af A. C. Jensen, fra 1900 af Z. Friis), 4° (forts.).

Billedskjærere.

Billedskjærerlavet 1874—8 Septbr.—1899. Kbhvn., 1899, 14 S. 8°.

Blikkenslagere.

Vejledning for Medlemmerne i Kjøbenhavns Blikkenslagerlav. Kbhvn, 1900. 78 S. 8°.

Medlemsblad for Blikkenslagerforbundet, udg. af Forbundet i Danmark, red. af L. Scheibelein I, 1897 o. flg. Aar, 4° (forts.).

Medlemsblad for Kjøbenhavns Blikkenslager Laug, udg. af Lauget ved Harald Steenberg, ansvarh. C. Blem, I 1899, forts., 4°.

Bogbindere.

L. Both: Om Bogbinderlavets 200aarige Jubilæum. Kbhvn. 1885, 22 S. 8°.

Dansk Bogbinder Tidende. Organ for Bogbindere i Danmark, udg. af Chr. Tobiesen, Nr. 1—4, Esbjerg, 1896, 4°.

Dansk Bogbinder-Tidende, udg. af Bogbinderlavet i Kjøbenhavn og Centralforeningen for Provinserne, red. af P. O. Olsen, I, 1899 o. flg. Aar, forts., 4°.

Bogbinderarbejdernes Fagblad, Organ for Bogbinderforbundet i Danmark, I, 1896 o. flg. Aar (red. 1896 af N. Chr. Pallesen, 1897—1902 af E. Rosendahl, fra 1903 af H. Olesen); forts., 4°.

Bogtrykkere.

M. Truelsen: Statistisk Oversigt over Typografien i Danmark i Aaret 1881. Udg. paa Foranstaltning af den typograf. Forening i Kbhvn. 1881, 25 S. 8°.

Danske Typografers Organisations Historie udg. i Anl. af Den typografiske Forenings femogtyveaarige Jubilæum. Kbhvn., 1894, 230 S. 8°.

Historiske Meddelelser om Den typografiske Trykkerforening og andre Optegnelser. Udg. i Anl. af Femogtyveaars Jubilæet. Kbhvn., 1901, 165 S. 8°.

Rudolf Jacobsen: Optegnelser om Typografernes Stiftelse 1870—1895. Udg. af Foreningens Bestyrelse. Kbhvn., 1895, 44 S. 8°.

Typografernes Sangforening 28 Jan. 1846—1896. Mindeskrift ved Jubilæet udg. af Foreningens Styrelse. Kbhvn., 1896, 26 S. 8°.

Forhandlingerne paa den første danske Bogtrykkerdag, afholdt i Kbhvn., 3—5 Juni 1876. Kbhvn. 1876, 45 S., 4°.

Beretning om Bogtrykkermødet og Guttensbergfesten i Aarhus 1890. Kbhvn. 1890. 48 S., 8°.

Beretning om Bogtrykkermødet i Odense 1891. Foreningen af danske Bogtrykkere. Kbhvn. 1891. 40 S., 8°.

Beretning om Bogtrykkermødet i Kjøbenhavn 1892. Foreningen af danske Bogtrykkere. Kbhvn. 1892. 45 S., 8°.

Skandinavisk Bogtrykker-Tidende, Nr. 1—13, 22 Apr.—13 Novbr.

1869 (Nr. 1—2, udg. af en Forening af Typografer, Nr. 3—4 ved Laur. V. Hansen og F. Klüglein, Nr. 5—13 ved F. Klüglein); 4°.

Skandinavisk Bogtrykker-Tidende, I—VI, 1870—75 (I, udg. af en Forening af Typografer, II—VI red. af C. Nyrop) 4°.

Typograf-tidende, Organ for de typografiske Arbejdes Interesser, udg. af den typografiske Forening, I 1874, forts. (red. 1874—76 af R. P. Jensen; 1877—84 af L. D. Berg; 1885—89 af Rud. Böhm, 1889—91 af Otto Barnewitz; 1891—93 af Th. Nielsen; 1893—98 af Gust. Clausen; fra 1899 af F. K. Madsen), 4°.

Ny typografisk Tidende, udg. af Ny typogr. Foren., I 1885, forts. (red. 1885 af H. P. Lassen, 1886 af P. Christensen, 1887—89 af J. Fischmann; 1889—98 af A. Larsen, fra 1899 af N. Jacobsen), I—II, 4°, III fig. 8°.

Dansk Bogtrykker-Tidende, Organ for Foreningen af danske Bogtrykkere, red. af L. Madsen; I, 1893 o. fig. Aar, 4°, forts.

Tidsskriftet Bogvennen, udg. af Foren. for Boghaandværk, Kbhvn., I 1893—94; II 1895; III 1896, IV 1897, V 1898—1900, VI 1901—1903. 4°.

Ny Bogtrykker-Tidende, Medlemsblad for dansk Provinsbogtrykker-Forening. Red. af P. L. Erichsen; Nr. 1—12, 1895—96, Odense; 4°.

Typografisk Trykker-Tidende, udg. af »Den typogr. Trykkerforen.«, red. af Laur. Jensen, Nr. 1—19, 1899; 4°.

Typografiske og litografiske Meddelelser fra Thorvald Hamann & Co, Fagforretning for Bogtrykkere, Lithografer, Bogbindere etc., I—XIX, 1878—96, Kbhvn. 4°. Fra 1897: Grafiske Meddelelser. Organ for samtlige Brancher i Papirindustrien. Udg. og red. af Thorvald Hamann & Co, XX, 1897 o. fig. Aar, 4°, forts.

Bryggere.

H. Chr. Johnstrup: Meddelelser om Kongens Bryghus og Bryggerlavet 1443—1890. Kbhvn. 40 S. 8°.

Meddelelser fra Carlsberg Laboratoriet. Udg. ved Laboratoriets Bestyrelse. I 1876—83; II 1882—88; III 1891—94; IV 1895—99; V. 1900—1903; 8°.

Dansk Tidsskrift for Ølbryggeri og Maltfabrikation, udg. ved dygtige Fagmænds Medvirkning af L. Knudsen, I—II, 1886—87, 4° (Aarhus).

Zymotechnisk Tidsskrift (1885—86 Tidende) for Bryggeri, Brænderidrift og Gjær-fabrikation, red. af A. Jörgensen; I, 1885, forts. 4°.

Fagblad for Bryggeriarbejdernes Forbund i Danmark. Udg. ved C. Hansen, I, 1899 o. fig. Aar; forts.; 4°.

Dansk Brygger-tidende. Medlemsblad for dansk Brygmester-Forening og Foreningen af Hvidtølsbryggere paa Sjælland, red. af L. Hjort, III 1900 (tidl. I—II: Gæringsfysiologisk Tidsskrift, Redakt. N. Bendixen), 8°, forts.

Brændevinsbrændere.

L. V. Scheel: Brændevinsbrændingen i Danmark. Kbhvn. 1877, 257 S. 8°.

P. Hansen: Kjøbenhavns Brændevinsbrænderlav 1741—1891. Udg. af Laugst i Anl. af dets 150 Aars Jubilæum d. 27 Okt. 1891. Kbhvn. 101 S. 8°.

Nordisk Brænderi-Tidende, udg. af J. J. M. Petersen, I—V, 1870—74, VI 1878, 8°.

Buntmagere s. Hattemagere.

Bødkere.

Bødkernes Fagblad, udg. af Bødkerforeningen af 1873, red. af S. Bresemann, 1887 Nr. 1—3; 1888 Nr. 1, 4°.

Bødkernes Fagblad, udg. af Bødker-Forbundet, red. af S. Bresemann, I—II, 1890—91. Fol.

Bødkernes Fagblad, udg. af Bødker-Forbundet i Danmark, red. af P. Borring, I, 1900, forts., 4°.

Dansk Bødkertidende, udg. af den fynske Bødkerforening, I, 1891, forts. (red. Nr. 1—25 af F. M. Mikkelsen, 26—33 af L. Christensen, Nr. 34—58 af H. C. Hansen, Nr. 59—108 af Henr. Petersen, fra Nr. 109 af H. C. Hansen), Odense, Fol., forts.

Skandinavisk Bødker- & Tunnbinderiarbetare-Tidende, I—VI, 1891—95. Redakt. for Danmark S. Bresemann, for Sverige J. Willasen og (senere) Sv. J. Hasselqvist, Fol.

Drejere.

Carl Hansen: Kunstdrejerforeningen i Kjøbenhavn 1841—1891. Udg. af Foreningen i Anl. af dens 50aarige Jubilæum den 1 April 1891. Kbhvn. 103 S. 8°.

L. Just-Nielsen: Drejerlauget i Kjøbenhavn. 250 Aars Laugshistorie 1652—1902. Kbhvn. 1902. 118 S. 4°.

Fagblad for Drejerforbundet i Danmark 1898 o. fig. Aar; 1898—99 ved T. Christensen; 1900—03 ved C. S. Gøbel; derefter ved N. Jensen; 4°, forts.

Medlemsblad for Drejermesternes Centralforening. Ansvarh. B. M. C. Jensen. Nr. 1, Oktbr. 1902, Kbhvn. 4°, forts.

Farvere.

C. Nyrop: De kjøbenhavnske Farversvendes Syge-, Begravelses- og Pensionskasse. Ved deres Hundredaars Jubilæum den 29 Jan. 1892. Kbhvn. 1892, 30 S. 8°.

C. Nyrop: Danske Farvere. En historisk Udsigt ved de Goldschmidt-ske Fabrikers Hundredaars Jubilæum. 1800—24 Decbr.—1900. Kbhvn. 1900. 202 S. 8°.

Dansk Farver-Tidende. Udg. af Dansk Farver-Forening af 1888, red. af Foreningens Formand A. Nordholm, I 1889 (forts.) 4°.

Formere.

Formernes Fagblad, Organ for »Dansk Former-Forbund«, red. af J. C. Suhr, I, 1896 o. fig. Aar, 4° (Aarhus), forts.

Fotografer.

Alfen, Tidende for Fotografien i Norden, red. og udg. af P. Chr. Kock, I—V, 1865—69; 2 Serie I—III, 1876—79. 8°.

Den fotografiske Forenings Tidende, red. af J. Holmblad, I—III, 1865—68. 8°.

Beretninger fra dansk fotografisk Forening, I—XIV, 1879—1903, Kbhvn., 8°, (red. 1884—91 af A. E. M. Schleisner, 1892—96 af F. R. Friis, 1897—98 af A. Wunsch, fra 1899 af H. Olsen), forts.

Dansk fotografisk Tidsskrift. Udg. af Dsk. fotograf. Foren. Red. af Cd. polyt. Carl E. Aagaard. Nr. 1. Jan. 1904. Kbhvn., 8° (forts.).

Fotografiske Meddelelser. Tidsskr. f. Fotografien i Norden. Udg. af Mansfeld-Büllner og Lassen, I—IX, 1872—81, Kbhvn., 8°.

Tidsskrift for Fotografi. Organ for jydsk fotografisk Forening og Aarhus fotografiske Amatørklub, red. af F. R. Friis, I, 1897, 8°.

Amateur-Fotografen. Redakt. W. Sievertsen, I—IV, 1893—96, 4°.

Meddelelser fra Dansk fotograf. Amateur-Selskab; red. af Georg W. Neumann, Nr. 1—6, 1894. Kbhvn. 1894, 8°.

Fyrbødere.

Faklen, udg. af Sø-Fyrbødernes Forbund i Danmark. Red. Norman Bryn og Hans Jensen; I—III, 1900—02, 4°.

Garvere.

Ugeblad for Garvere og Producthandlere, udg. af Producthandler Lewin, red. af Grosserer Boldt, 1869 Nr. 1—7, 4°.

Nordisk Garvertidende, udg. af Garverforeningen for Danmark, I—IV, 1878—82, redig. af Emil Bruhn; V—XIX 1883—97, red. af O. F. Jansen; XX—XXVI, 1898—1904 af V. Thaning; 4°, forts.

Glarmestere.

Fag-Skrift for Danmarks Glarmestre. Udg. og red. af H. A. G. Fledelius, I, 1904, Fol., forts.

Guldsmede.

C. Nyrop: Meddelelser om dansk Guldsmedekunst. Ved Københavns Guldsmedelavs Jubilæum den 7 Novbr. 1885. Kbhvn. 1885, 182 S. 8°.

Handskemagere.

Conrad Holm: Peltzner- og Handskemagernes Laugsartikler 1460—1684 samt et Uddrag af Laugsprotokollen fra 1745, ledsaget af en kort Fremstilling af Haandværkets Tilstand indtil vore Dage og Laugets Formuestilstand tidligere og nu. Et Festskrift til Minde om 200 Aarsdagen d. 29 Apr. 1884. Kbhvn 1884. 57 S. 8°.

Maanedsbld for det nordiske Handskemagerforbund, udg. af Forbundet, red. af P. Knudsen, Nr. 1—11, 1876—79, 4°.

Hattemagere.

Medlemsblad for Hatte- og Buntmagerforeningen i Danmark, 1886, Nr. 1—34, Fol.

Dansk Straahatte-Tidende. Organ for Manufakturhandel, Hatte-Konfektion, Modehandel og beslægtede Brancher. Udg. af et Konsortium, red. af J. Kühn. Nr. 1, April 1896. Odense, 1896, 4°.

Isenkræmmere (jfr. Urtekræmmere).

Meddelelser om Urte- og Isenkræmmer- samt Sukkerbagerlauget 1693—1807, Isenkræmmerlauget 1807—1862 og Isenkræmmerforeningen i Kbhvn. 1880—1893. Udg. som Manuskript af Isenkræmmerforeningen i Kbhvn. Kbhvn. 1893, 344 S., 8°.

Jernfabrikanter.

S. C. H.: De første 19 Aar indenfor Foreningen af Fabrikanter i Jernindustrien i Kjøbenhavn. Kbhvn. 1904, 158 S. 8°.

Malere.

M. P. Svendsen: Maler-Sangforeningen. Et Tilbageblik paa 50 Aars Virksomhed 1846—1896. Kbhvn. 1896. 56 S. 8°.

C. F. Stegemann: Aktieselskabet de forenede Malermesterses Farvemølle. Tilbageblik paa Selskabets Virksomhed 1845—1895. Kbhvn. 1895, 101 S. 8°.

Meddelelse om Fællesforeningen af Danmarks Malermesterses Delegeretmøde og de enkelte Foreningers Generalforsamlinger 1897. Kbhvn. 1897, 78 S. 8°.

R. Berg: Malerlavet 1622—1902. Et Udsnit af den danske Haandværkerstands Historie. Udg. af Malerlavets Oldermand Hof-Dekorationsmaler Vilh. Hansen. Kbhvn. 1902, 173 S. 8°.

Jul. Fr. Porst: Malerlauget i Odense. En Oversigt over dets Historie I Anl. af Laugets 200 Aars Jubilæum d. 6 Febr. 1904. Odense 1904, 55 S. 8°.

Victor Hansen: Malernes Understøttelsesfond i de forløbne halvhundredede Aar 1854—19 April—1904. Til Fondens Medlemmer og disses Fagfæller. Kbhvn. 1904, 119 S. 8°

Fagtidende for Malere, udg. af Malernes Fagforening (senere af Malerforbundet i Danmark), 1874, Nr. 1—6; 1875 Nr. 1—2, 4°, red. af M. E. Nielsen; 1885 Nr. 1—3, 1886—88 red. af J. Jensen; 1889 o. flg. Aar af R. Poulsen, forts.

Dansk Maler-Tidende, Organ for Fællesforeningen af Danmarks Malermestere. Udg. ved Joseph Hauptmann. I—III, 1893—96 (Odense); 4°.

Nordisk Maler-Tidende. Redakt. Warnick & Møller, 1894. 4°.

Maskinmestere.

Maskinmesternes Forening samt Enke- og Pensionskasse i 25 Aar. 1873—1898. Udg. af Foreningen. Kbhvn. 1898, 147 S. 4°.

Murere.

Chr. Kofoed: Mindeblade i Anl. af Murersangforeningen »Constantia«'s 25aarige Bestaaende og Virksomhed, stiftet d. 25 Marts 1868. Kbhvn. 1893, 16 S. 8°.

Medlemsblad for Murer- og Tømmermesternes Central-Foreninger Jylland og Østifterne, red. af P. Hansen, I, 1899 o. flg. Aar, (Næstved), 4°, forts.

Mineralvandsfabrikanter.

Maanedslad for Mineralvandsfabrikanter i Danmark. Red. af V. Dam, Oktbr.—Dcbr. 1903, 8° (forts.).

Møllere.

Dansk Mølleri-Tidende, under Ledelse af F. Lindegaard, I—VIII, 1885—92 (3—4 Aarg. tillige af C. Mengelberg); IX, 1893 o. flg. Aar, red. af F. Lindegaard, J. Larsen og (sidst) J. H. Eckel, 4°, forts.

Tidsskrift for skandinavisk Mølleindustri, Dansk Møllereforen.'s Medlemsorgan, I—VIII 1886—93, red. af H. F. K. Dencker, V. Larsen, C. V. Hemmerth og N. Holten; 4°.

Møllen. Tidsskr. f. skandinav. Mølleindustri. Udg. af Dansk Møllertoren. 1894 o. flg. Aar (forts.); 1894—97 red. af Cd. polyt. H. F. K. Dencker, fra 1897 af Cd. polyt. H. J. Nyborg.

Papirmagere.

Nordisk Papir-Tidende. Centralorgan for Papirfabrikation, Papirhandel, Bogtrykkeri, Boghandel og Bogbinderi i Danmark, Norge, Sverige og Finland. Udg. af G. Adolph Schmidt, I—IV, 1895—98, Kbhvn., 4°.

Papirfabrikarbejdernes Medlemsblad, udg. af Forretningsudvalget, red. af C. Christiansen, Nr. 1—15 1900—1904 (Næstved); 4°, forts.

Sadelmagere.

R. Berg: Fra Sadelmagerlavets Fortid. Foredrag holdt i Sadelmagerlavet d. 26 Apr. 1900. Særtr. af Sadelm. og Tapets.-Tid. Kbhvn. 1900, 16 S. 8°.

Nordisk Sadelmager- og Tapetserer-Tidende, red. af C. Ringsted og E. Kästel; I—III, 1891—93; 4°.

Medlemsblad for skandinavisk Sadelmager- og Tapetserer-Forbund, udg. af Forbundet, red. af J. P. Jönson, 1897 o. flg. Aar, 4°, forts.

Sadelmager- og Tapetserer-Tidende, Organ for Lavet i Kbhvn og Centralforeningen i Danmark. Ansvarh. S. Penther, I, 1898 o. flg. Aar, 4°, forts.

Skomagere.

Foreningen for jyske Skomagermestere 1876—1901. Aarhus, 1901, 31 S. 8°.

N. P. Jensen: Dansk Skotöjarbejder-Forbund. Statistik over Lön- og Arbejdsforhold 1901. Aarhus, 1902, 129 S. 8°.

Dansk Skomagertidende, udg. under Medvirkning af Skomagerauget i Kbhvn og (fra 1879) Centralforeningen for jyske Skomagermestere, I, 1878, red. 1878—79 af S. Sörensen, 1880—82 af P. Guldbeck.

Nordisk Skomagertidende, udg. af et Konsortium, red. af Jens Christensen, I, 1883 o. flg. Aar; 4°, forts.

Skomagervendenes Fagblad, Organ for Skomagervendenes Forbund, I—X 1891—1900, red. af H. Honoré og Fl., sidst af A. M. Adamsen; fra 1900 Fagblad for Skotöjarbejdere, udg. af Dsk. Skotöjarb.-Forbund, red. af C. F. Madsen.

Dansk Skomagertidende, udg. af Skomagerauget i Kbhvn, I, 1892 o. flg. Aar. Ansvarh. I C. Hansen, II o. flg. Aar E. Nielsen, 4°, forts.

Skandinavisk Læder- og Skotöjs-Tidende. Organ for Skomagermestre, Skotöjsfabrikanter, Læderhandlere, Garvere m. Fl. Redakt. J. Madsen, 1897, Nr. 1—2, Fol.

Skrædere.

Skandinavisk Herre-Modejournal, red. af H. Rasmussen og P. Christensen, I—IV, 1854—58, 4°.

Modeblad, udg. af Skrædermesternes Forening i Kbhvn 1862—86 (2 Blade aarligt).

Skandinavisk Mode-Tidende. Journal f. Fagvidenskab og Mode. udg. og red. af B. A. Hutter, I, 1889 o. flg. Aar (forts.); 1889—95 Fol., fra 1896 4°.

Nordisk Skræder-Tidende, Redakt. A. Vestersø, I, 1893, 4°.

Dansk Skræder-Journal for Herre- og Dametilskærere, red. og udg. af N. P. Nielsen, 1893, Nr. 1—16; 4°.

Slagtere.

R. Berg: Kjøbenhavns Slagterlav 1451—1901. Aktstykker vedrørende Lavets indre Liv med et Forord. Kbhvn. 1901, 39 S. 4°.

S. Andersen: Odense Slagterlav 1634—1904. Udg. i Anl. af Lavets 270 Aars Jubilæum. Odense, 1904, 71 S. 8°.

Dansk Slagter-Tidende, udg. af de jyske Slagterforeninger, Prøvenr. d. 11. Okt. 1878, 4° (Aarhus).

Andelsslakteri-Tidende, udg. af Hjørring, Aalborg og Randers Amters Andelsslakterier (fra 1901: af danske Andelsslakterier), red. af A. Christensen, I, 1897 o. flg. Aar, 4° (Aalborg), forts.

Dansk Slakteri-Tidende. Organ for Slakteri, Charkuteri samt Kreaturhandel. Udg. af Kbhvns Slagterlav, red. af A. Collin. Officielt Fagskrift og Medlemsblad f. dske Centralforeninger af Slagtermestere. Nr. 1, 7. April 1901, Kbhvn., Fol., forts.

Smede (jfr. Formere, Jernfabrikanter, Maskinmestere).

C. Nyrop: Fra Roskilde Smedelavs Lade. Nogle Meddelelser. Kbhvn. 1886, 73 S. 8°.

J. Lauritsen: Odense Smedelav igennem 400 Aar med en Efterslæt, et kulturhistorisk Bidrag. Odense, 1896, 68 S. 8°.

Festskrift 2den Septbr 1873—1898. Udg. af Smede- og Maskinarbejdernes Forbund (udarb. af A. C. Meyer, Vald. Olsen og H. P. Hansen). Kbhvn. 1898, 61 S. 8°.

V. Hansen: Festskrift i Anl. af Grovsmede-Foreningen af 1873's 25 Aars Jubilæum den 9 Septbr. 1898. Udg. ved Bestyrelsens Foranstaltning. Kbhvn. 1898, 13 S. 8°.

Fagtidende for Smede- og Maskinarbejdere i Danmark, udg. af Forbundet, red. af F. Hurup, 1884 Nr. 1—20, 1885 Nr. 21, 4°.

Vulkan, Blad for Mekanikere, Smede og andre Haandværkere i Jern- og Metalindustrien (senere: Tidsskr. f. Maskin- og Metalindustri), udg. af Laur. Madsen (fra 3dje Aarg. red. af A. Sædder), I, 1886 o. flg. Aar, 4°, forts.

Tidsskrift for Maskinvæsen, udg. af Maskinmesternes Forening, red. af G. de la Laing og Fl., sidst af A. J. Berg, IV, 1894 o. flg. Aar (tidligere I—II »Skibs-Maskinisten, Medlemsblad for Skibsmaskinmesternes Forening«), 4°, forts.

Fagblad for Smede og Maskinarbejdere, udg. af Dansk Smede- og Maskinarbejder-Forbund, red. af V. Olsen, F. Hurup og H. P. Hansen, I—IV, 1888—92; V, 1893 o. flg. Aar red. af H. P. Hansen og J. A. Hansen (senest af J. A. Hansen alene), 4°, forts.

Snedkere.

A. Bauer: Snedkernes Tegneforening af 1837. Bidrag til dansk Haandværkerundervisnings og Snedkeris Historie. Kbhvn. 1887, 104 S. 4°.

Chr. Christiansen: Mindeskrift i Anl. af Snedkernes og Stolemageres Fagforenings 25 Aars Jubilæum 17 Dcbr. 1897. Kbhvn. 1897, 36 S. 8°.

*Statistik over Løn- og Arbejdsforhold i Snedkerfaget i Byerne i Danmark for Aaret 1896 og over Procentforholdet mellem Arbejdskøbere, Svende og Lærlinge i Aarene 1871 og 1896. Udg. af Snedkerforbundet i Danm. Kbhvn. 1898, 77 S. 8°.

R. Berg: Snedkerlavet 1554—1904. Livet indenfor en dansk Haandværkerorganisation gennem 350 Aar. Udg. af Snedkerlavet i Kbhvn i Anl. af dets 350 Aars Jubilæum. Kbhvn, 1904, 356 S. 4°.

Bygningssnedkernes Fagblad, udg. af Bygningssnedkernes Fagforening, red. af A. P. Berg, 1884 Nr. 1—7, 1885 Nr. 1—6. 4°.

Fagblad for Snedkere, udg. af Snedker-Forbundet i Danmark, red. af G. Chr. Olsen, fra 1888 af S. Nielsen, I—VIII, 1885—92, Fol.

Severin og Andreas Jensen's Møbeljournal, I—II, 1884—85, Fol.

Fag- og Modeltidende for Snedkere, udg. af E. Lassen, I—III, 1886—88, 4°.

Snedkermesternes Medlemsblad, udg. af Snedkerlavet i Kbhvn., red. af R. Berg, I, 1900, 8° (forts.).

Sten- og Lerarbejdere.

C. Nyrop: Ved en Stenhuggervirksomheds Hundreedaarsjubilæum. Kbhvn. 1897, 35 S. 8°.

Stenarbejderen, Organ for skandinavisk Stenhugger-Forbund, Ansvarh. E. Wahl, I, 1897, 4°.

Tidsskrift for nordisk Lervare- og Sten-Industri, udg. af et Aktieselskab, Ansvarh. O. V. Hecht (senere: Nordisk Tidsskrift for Lervare- og Stenindustri, Organ for en Række Teglværksforeninger i Danm., Sverige og Norge; Ansvarhav. H. H. Schou, Knabstrup), I, 1898 o. flg. Aar; 4°, forts.

Stolemagere (jfr. Snedkere).

A. Bauer: Stolemagerlavet i Kjøbenhavn 1742—1892. Blade af dets Historie. Udg. i Anl. af Lavets 150aarige Bestaaen den 27 Febr. 1892. Kbhvn. 1892, 75 S. 8°.

Textilarbejdere.

Meddelelser om Silke-, Ulden- og Lærredskræmmerlavet 1651—1861 samt Manufakturhandlerforeningen 1862—1886. Udg. af Manufakturhandlerforeningen i Anl. af Foreningens 25 Aars Jubilæum d. 6 Febr. 1887. Kbhvn. 1887, 443 S. 8°.

Fagblad for dansk Textilarbejderforbund. Ansvarlig J. J. Møller. 1899 o. flg. Aar, Fol., fra 1901 4°, forts.

Tobakspindere.

Tobaksarbejdernes Fagblad, udg. af Tobaksarbejderforbundet i Danmark, red. af S. C. Olsen, I—VI, 1887—92; 4°.

Træskaarbejdere.

Træskaarbejdernes Fagblad, Organ for Træskaarbejdernes Forbund. Red. og udg. af L. Jensen, I, 1897—98, 4°.

Tøffelmagere.

Organ for Tøffelmagere. Udg. af Chr. Sørensen. 1885 Nr. 1. 4°.

Tømre (jfr. Murere).

C. Nyrop: Kjøbenhavns Tømmerlav. Industrihistoriske Meddelelser. Kbhvn. 1887, 358 S. 8°.

V. Leser: Tømremester-Foreningen af 1873. 25 Aars Virksomhed. Kbhvn., 1898, 4 S. 8°.

Hustømmernes Fagblad, udg. af H. E. Olsen, 1883 Nr. 1—8; 1884 Nr. 1—9, 4°.

Urmagere.

Festskrift ved Uhrmagerforeningen af 7 April 1875's 25 Aars Jubilæum. Kbhvn. 1902, 38 S. 8°.

(Dansk) Tidsskrift for Uhrmagere, udg. af Uhrmagerforeningen af 7 April 1875, I, 1881 o. flg. Aar (red. af Carl Wildschjødtz sen., P. E. Bierring, W. G. Brummerstedt, og (sidst) Jul. Schwartz, 4° og 8°, forts.

Urtekræmmere (jfr. Isenkræmmere).

Meddelelser om Urte- og Isenkræmmer- samt Sukkerbagerlavet 1693—1861 samt Urtekræmmerforeningen 1862—93. Udg. af Urtekræmmerforeningen i Anl. af 200 Aars Festen den 10. Juni 1893. Kbhvn. 1893, 277 S., 8°.

Vintappere.

O. Nielsen: Meddelelser om Vintapperlavet i Kjøbenhavn 1694—1861 og Vinhandlerforeningen 1862—94. Udg. af Vinhandlerforeningen for Danmark i Anl. af 200 Aars Dagen den 22 Dcbr. 1894. Kbhvn. 1894, 277 S. 8°.

Vognmænd.

Meddelelser om Vognmændenes Laug og Foreninger i Tidsrummet fra 1478—1901. Udg. af Kbhvns Vognmandsforening i Anl. af Foreningens 50-Aars Jubilæum den 21 Oktbr. 1901. Kbhvn. 1901, 153 S. 8°.

Tidende for Vognmænd og Entreprenører, udg. af et Interessentskab, red. af E. H. L. Johne. I—VI, 1898—1903, Fol.

REGISTER

I dette Register ere Navnene m. m. i Bilagene ikke medtagne.

Aakirkeby, 85.

Aalborg, 76; — Hdvrkrforen., 6, 20, 23, 35.

Aarhus, 76; — Hdvrkrforen., 6, 20, 26, 27; — Udstilling, 24, 63.

Aarskontingent, 52, 67, 93.

Afdelinger, fem, 43, 50, 55, 56; — tre, 50, 51, 58; — Livet i, 60, 65, 92.

Afdragshandeler, 87.

Agrarforeningen, 62.

Agrarstandpunkt, 62, 87.

Alderdomsforsørgelse, Arbejdernes, 55.

Alderstrøst, 38.

Andersen, Carl F., Tegneinspektør, 72; — N., Etatsraad, 95; — R., Snedkermester, 59.

Arbejde, det nationale, en Forening, 61, 83, 84.

Arbejderforeninger, 8, 12, 17, 20, 21.

Arbejderkommissionen, 13, 42, 77.

Arbejdsgiverforeningen af 1896, 63.

Arbejdsgiver- og Mesterforening, dansk, 63, 97.

Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring, 64, 94.

Arbejdsnedlæggelser, Mægling i, 64.

Arbejdsretter og Enighedskamre, 98.

Arne-Petersen, K., Arkitekt, Direktør, 69.

Assens, Hdvrkr- og Indforen., 6, 15, 17; — Snedkerlav, 14, 31.

Avktionsvæsen, 68, 87.

Bagerforening, den nørrejske, 22, 29.

Bagerens Lavshus i Khvn., 34.

Bauer, A., Justitsraad, Redaktør, 46, 57, 68, 82, 96.

Bayer, J. T., Kammerassessor, 45.

Berggreen, A. P., 7.

Bestyrelsen, 43, 46, 57, 92.

Bischoff, Henr., Malermester, 46, 56; — P. J. J., Adjunkt, 24, 37, 40, 42,

43, 44, 45, 46, 51, 57, 90, 91.

C. Nyrop: Fællesrepræsentationen.

- Bjerring, Prokurator, 25, 27.
 Björn, J. C., Garvermester, 24, 29, 37, 44, 46, 47, 56.
 Blume, J. W., Tømmermester, 19.
 Bogense Hdvkrforen., 15.
 Bogføring, 71.
 Borgerrepræsentanter, 4, 8, 13.
 Bramsen, L., Gehejmeetatsraad, 95, 98.
 Brandforsikring, fælles, 94.
 Buch-Mølgaard, Sagfører, 40, 46, 56.
 Byerhvervs-Organisationer, de samvirkende, 62, 87.
 Bögh, V., Cand. polyt., 75.
- C**alundann, Kancelliraad. Kjøbmand, 40.
 Carstensen, L. S., Fabrikant, Forstander, 46, 56.
 Christensen, Georg, Rustmester, 38, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 90.
 Christiansen, Emil, Guldsmed, 59, 95; — N., Snedkermester, 56.
 Cirkulære af 24 Jan. 1862, 11, 12, 15, 17, 21; — af 16 Febr. 1863, 11.
 Conradt, Jörgen, Kobbersmed, 4.
 Cortsen, Carl, Tømmermester, 59, 68, 76; — J., Snedkermester, 39, 45, 57.
- D**agpenge, 51, 53, 67.
 Dalhoff, J. B., Hof-Guldsmed, 4.
 Dansk Arbejde, køb, 82; — Erhvervsvirkomhed, støt, 82.
 Davidsen, Niels, Redaktør, 96.
 Dein, J. R., Bogtrykker, 19.
 Dinesen, Lars, Folketingsmand, 29.
 Drejer, J. C., Etatsraad, Bogtrykkeriejer, 42, 43, 46, 56, 91; — Skomagermester, 56, 57.
 Drewsen, Michael, 5.
- E**beltoft Hdvkr- og Indforen., 22.
 Eibye, N., Smedemester, 32.
 Enke- og Understøttelseskasse, 38.
 Erbs, Murmester, 19.
 Esbjerg, 76, 81.
 Estrup, Finansminister, 61.
 Ette, Carl R., Murmester, 45, 57.
- F**aaborg, Indforen. 15, 16.
 Faber, V. S. V., Bankbogholder, Sparekasseinspektør, 45, 57, 77.
 Faglige Foreninger, 22, 62—63.
 Faglærte, kun de maa holde Lærlinge, 78.
 Fagmøder i 1888, 60.
 Fagorganisation, 93.
 Fagsammenslutning, frivillig, 55.
 Fanø Indforen., 22.

- Farverier, 98.
 Fischer, Kaptajn, Skrædermester, 19.
 Forbrugsforeninger, 21.
 Foredrag, 65—66, 73—74.
 Forevisninger, 75.
 Formandsvalg bundet til Kbhvn., 43, 44—45, 51.
 Forordningen af 21 Marts 1800, 2.
 Forsikring mod Ulykkestilfælde, 63.
 Fraenckel, S., Tapetfabrikant, 45, 55—56, 56.
 Fraenkel, A., Dr. phil., 99.
 Fredericia, 75, 76; — Hdvkrforen., 20, 23.
 Frederikshavns Hdvkrforen. 6, 20; — Borgerforen. 20, 23.
 Frederikssund Borger- og Hdvkrforen. 18.
 Frihavn, Kbhvns, 61.
 Fussing, H. N., Murmester, 95.
 Fyns Industrier, 16.
 Fællesforening paa Lolland-Falster, 13, 14; — paa Fyn, 16; — for Jylland, 37, 38; — en alm., 25, 37, 40.
 Fællesmøder i Fællesrepræsentationen, 51, 65.
 Fællesrepræsentat, f. dansk Ind.- og Hdv. 25 flg.; — andre Fællesrepræsentationer, 49.
 Fængslernes Industri, 83.
Garantitegning for Ulykkesforsikring, 64, 94.
 Garverforeningen i Danmark, 22, 29.
 Gesner, C. Edv., Farver, Skoleforstander, 51, 56, 57, 59, 98.
 Goldschmidt, Johan, Fabrikant, Farver, 58, 59, 68, 85.
 Grausen, P. N., Skomagermester, 18.
 Gredsted, Hof-Skomager, 16.
 Grenaa Hdvkrforen., 6, 20, 27.
 Grundlovens § 88, 7.
 Grönvald, S. J., Litograf, 16, 37, 41, 44, 46, 57.
 Gætte, V., Bagermester, Direktør, 59, 68.
Haagensen, Chr., Kobbensmed, 13, 19, 37, 41, 45, 46, 57, 59, 92.
 Haandværkere, fattigt stillede, 3, 4, 25, 27; — kunne ej faa Plads i en Bys Raad, 3, 4; — vrages som Klubmedlemmer, 4, 6.
 Haandværkets tidsmæssige Udvikling, 99.
 Haandværkerbanker, 68, 85.
 Haandværkerbladet, 82, 96.
 Haandværkerdannelsesforeningen, 8, 19, 38.
 Haandværkerforeningen i Kbhvn., 5, 6, 7, 8, 9, 23, 33 flg., 38, 42, 43, 46, 54, 61, 63, 80, 92.
 Haandværkerforeninger ktra Industriforeninger, 5, 6, 20, 22, 38, 44, 46.
 Haandværker møde i Odense 1836, 14, 32; — i Hillerød 1846, 33, 36; — i Kbhvn. 1856, 9, 34 flg.; — i Horsens 1878, 39, 40, 70, 89 flg.

- Haandværkersangforeningen, 7.
 Haandværkerskole, Kbhvns nye, 71.
 Haandværks- og Handelsborgerskab, 87.
 Haandværks- og Industrimøde i Kbhvn. 1900, 65.
 Haandværkssvendenes Rejseforening, 54, 55, 79.
 Hald, N., Gørtler, 46, 57, 59.
 Hammel og Omegns Hdvkrforen., 22.
 Handelstanden, Forhold til, 61, 62, 78, 82, 87, 91.
 Handelstandens Fællesrepræsentationer, 49, 62, 78, 82.
 Hansen, A., Skomagermester, 58; — H. H., Inspektør, 56; — H. N., Konferensraad, 65; — Henrik, Snedkermester, 32; — J. A., Skomagermester, Politiker, 31, 32, 34, 35, 39; — P., Maskinfabrikant, 56.
 Helligdagsloven, 68.
 Helsingør, 75; — Indforen., 18.
 Hempel, Sören, Bogtrykker, 16.
 Herning, 81, 85; — Hdvkrforen., 22.
 Hillerød, Hdvkrforen., 6, 7, 33, 36; — Indforen. 18.
 Hinnerup-Broby Hdvkrforen., 22.
 Hjørring, 75, 76; — Arbejderforen., 20, 21; — Hdvkrforen., 21, 22, 23.
 Hobro, 5, 76; — Borgerforen., 6, 20, 23, 27.
 Holbæk, 76; — Hdvkrforen., 6, 17.
 Holstebro Indforen., 22.
 Hornum, Brødrene, 96.
 Horsens, 39, 40, 70, 76, 89 flg.; — Hdvkr- og Sangforen., 6, 7, 20, 44; — Arbejderforen., 21, 23.
 Hundt, Aug., Malermester, Brandinspektør, 56.
 Husholdningsforeninger, 21.
 Hüttemeier, Th., Maskinfabrikant, 56, 58, 59.
- Industriforeningen i Kbhvn., 4, 12, 38 flg., 41, 42, 43, 46, 53, 54, 61, 63, 75, 92.**
 Industriforeninger ktra Hdvkrforeninger, 5, 6, 20, 22, 38, 44, 46.
 Industrilotterier, 13, 16, 18, 22, 23, 24, 92.
 Industrimøde, 55, 65, 84, 99.
 Industristatistik, 67.
 Institut for Metalarbejdere, 4.
 Ingerslev, H. P., Indenrigsminister, 61, 86.
- Jensen, P., Skrædermester, 59.**
 Jessen, J. C. von, Kammerherre, 42.
 Johansen, A. L., Snedkermester, 57.
 Jubilæumsfond, 67.
 Jyllands Varelotteri, 23, 24, 92.
 Jørgensen, Arnold, Bogtrykker, 46, 57, 92; — C. P., Tømmermester, 46 57; — Konrad, Bogtrykker, 95.

- Kalundborg**, Hdvkrforen., 6, 17; — Hdvkrsmesternes Foren., 8, 17; —
 Indforen., 17.
Kaysen, H. H., Tømmermester, 94.
Kjellerup, 81.
Kjerteminde, Hdvkr- og Indforen., 15.
Kjær, Jørgen E., Skomagermester, Kammerraad, 56, 57, 58.
Kjøbstadhaandværker-Møde i Odense 1836, 14, 32.
Kjøbstadkommissionen, 19.
Kjøbstadmøde i Odense 1869, 19.
Kjøbstæderne ktra Khvvn, 36, 37.
Kjøge, 85; — Borger- og Hdvkrforen., 6, 8, 17, 19, 35.
Klein, V., Professor, Arkitekt, 45, 46.
Klingworth, Bødkermester, 32.
Klubber, 4, 6, 8.
Knauer, H. C., Redaktionssekretær, 29, 40, 45.
Kolding, 76, 95; — Foren. f. Hdvkere og Industridriv., 20, 23.
Kolportage, 67, 87.
Konsulenter, industrielle, 68, 86.
Korsør Hdvkr- og Indforen., 18.
Kramp, Lasenius, Krigsraad, Snedkerm., 6, 36.
Kreditforening, industriel, 68, 84.
Kriebel, H., Rebslager, 79.
Krohn, Pietro, Professor, 75.
Kunstakademiets Tegneklasser, 4.
Kunstindustri, 54.
Kunstindustrimuseet, 75.
Landhaandværkere, 7, 17, 22, 31 flg., 33, 34, 36, 47, 62, 81, 88.
Lange, V., Fabrikant, 95.
Larsen, J. M. Chr., Kunstsmed, 59; — L., Hof-Møbelfabrikant, Kaptajn,
 24, 45, 46, 57, 96.
Lavene hæves, 2, 34; — vedblive, 2; — kæmpe, 9, 10, 33 flg.
Lejekontrakter, Salg paa, 87.
Lemvig, 76; — Indforen., 22.
Lichtenberg, C., Bagermester, 59, 61.
Licitationer, 67, 87.
Lindhard, J. H., Drejermester, 69.
Lund, J. P., Sadelmagermester, 59.
Lærekontrakter, Lov om, 77.
Lærlingeforeningen, 24, 37, 38, 63, 92.
Lærlingeforhold, 13, 16, 24, 53, 77—78.
Løgstør Hdvkr- og Sygeforen., 20.
Malernes Sangforening, 7.
Maribo Amts Industrilotteri, 13, 19.
Maribo, 76; — Industriforen., 12.

- Marstal, 81.
 Maskiner, Laan til Anskaffelse af, 66, 67, 68, 85.
 Massmannske Søndagsskoler, 4.
 Medaljer for Svendeprøver, 38, 80, 82.
 Mehren, C. von, Fabrikant, 46, 56.
 Merkantil Uddannelse, 71.
 Meterlov, 68.
 Meyer, Axel, Fabrikant, 52, 55, 58, 59, 60, 62, 64, 93, 100.
 Michelsen, C., Hof-Juveler, 58, 59, 61.
 Møller, H. Chr., Smedemester, 59; — L., Malermester, Fabrikant, 46, 57, 58, 92.
 Mønsterbeskyttelseslov, 68.
 Mörch, J. P., Skomagermester, 46, 57, 59.
 Nakskov, 76; — Hdvkrforen., 6, 12, 21, 25; — Hdvkr- og Indforen., 12.
 Nexø, 76, 85.
 Nibe, borgerl. Foren., 20, 23.
 Normalarbejdsdag, 97.
 Nyborg, Foren. t. Ind.'s Fremme, 15; — Borger- og Hdvkrforen., 15, 16.
 Nykjøbing paa Falster, 5, 8, 76, 85; — Hdvkrforen., 6, 12, 15; — Industriforen., 12, 15, 36; — Ind- og Hdvkrforen., 12, 15, 37.
 Nykjøbing paa Mors, Hdvkr- og Indforen., 20, 23.
 Nykjøbing paa Sjælland, Hdvkrforen., 18.
 Nyrop, C., Professor, 42, 59, 69, 75, 82.
 Nysted Hdvkrforen., 6, 12; — Industri- og Arbejderforen., 12; — Ind- og Hdvkrforen., 12.
 Næringsdrift, Forslag til Lov om, 61.
 Næringsfrihed, 7, 8, 23.
 Næringsloven af 1857, 1, 9, 14; — jfr. Revision.
 Næringslovskommission, 61.
 Næringsstandskomite, 9.
 Næstved, 76, 85; — Indforen., 17, 26, 75.
 Nørholm, W., Urmager, 56.
 Odder, 81; — Hdvkr- og Sangforen., 22.
 Odense, 14, 19, 24, 32, 37, 75, 76; — Fyns Stifts Indforen., 15; — Hdvkrforen., 15; — Indforen. f. Fyns Stift, 15; — Ind- og Hdvkrforen., 15; — Stiftelser, 16.
 Oldenburg, V., Overpræsident, 65.
 Pagh, C., Redaktør, Kancelliraad, 56, 58, 59, 68, 95.
 Petersen, Chr., Kammerraad, Malermester, 56, 58, 59; — Holger, Fabrikant, 61, 95; — Rasmus, Tømmermester, Brandmajor, 46, 56, 57, 92.
 Pio, Louis, 30.
 Poulsen, O., Sagfører, 56; — P., Tømmermester, 59.
 Pressen, Forholdet til, 28, 29, 39, 47, 48, 95.

- Program, 54 - 55, 60.
 Præstø Amts Industrilotteri, 18.
 Præstø Hdvkrforen., 17, 18.
Rasmussen, H. C., Skomagermester, 59; — Henrik, Bogtrykker, 79; —
 Niels, Murmester, 95.
 Randers, 76; — Hdvkrforen., 6, 20, 23—24, 25, 26, 29, 36, 44.
 Regnskabsaar, 51.
 Rejseforeninger, 54, 55, 79.
 Rejsegodtgjørelser, 51, 53, 67.
 Rejsestipendieforeningen, 60.
 Reklamering, usand, 89.
 Repræsentantskab, 43, 45—46, 51, 56.
 Revision af Næringsloven, 9, 28, 47, 48, 53, 55, 61, 86—87.
 Ribe Indforen., 22.
 Rigsdagen, Repræsentanter i, 48, 94—95.
 Rimestad, C. V., 8, 12, 21, 30.
 Ringkjøbing Hdvkrforen., 20; — Indforen., 22.
 Ringsted, 76; — Indforen., 18.
 Roskilde, Borger- og Hdvkrforen., 5, 6, 8, 17, 18, 25; — Hdvkrforen., 19.
 Rostrup, Kaspar, Snedkermester, 59, 68, 93, 96.
 Rougsø-Sønderhald Herreders Hdvkrforen., 22, 44, 47.
 Rudkjøbing, Borgerforen., 6, 15; — Hdvkr- og Indforen., 16, 44.
 Rødby, Hdv.- og Indforen., 12.
 Rønne Arbejder- og Indforen., 17.
 Røssel, J., Fabrikant, 56, 59.
Samfundet, et Dagblad, 96.
 Sang, 7.
 Sangforeninger, 7, 22.
 Saxkjøbing Industriforen., 12.
 Selskab til unge Haandværkeres Dannelse, 4.
 Schmiegelow, E., Malermester, 45, 57.
 Schou, Philip, Etatsraad, 51, 52, 54—55, 56, 57, 62, 93.
 Schultz, A., Smedemester, 95.
 Silkeborg, 5, 76, 81; — Hdvkrforen., 20.
 Sjællands Varelotteri, 18.
 Skanderborg, 76; — Hdvkrforen., 22; — Ind.- og Hdvkrforen., 22.
 Skandia, Fabriken, 83.
 Skatterereform, 62.
 Skive, 76; — Hdvkrforen., 6, 20; — Borgerforen., 20; — Indforen., 22.
 Skjelskør, 76; — Indforen., 17; — Hdvkr- og Indforen., 17.
 Skomagerlavet i Kbhvn., 63.
 Skomagermestere, jyske, Centralforen. for, 22.
 Slagelse, 76; — Foren. t. at fremme Hdv. og Ind., 6; — Hdv.- og Indu-
 striforen., 17, 26.

- Socialismen, 30, 80, 97.
 Sonne, H. C., Præst, 21.
 Sorø, 76; — Hdvrkrforen., 17.
 Sparekasse, 27—28.
 Staack, A., Bødkermester, 59.
 Statstilskud, 52, 65—66; — til tekniske Skoler, 71—72; — til Foredrag, 74;
 — til Udstillinger, 76; — til Rejseunderstøttelser, 76—77.
 Stege Hdvrkrforen., 6, 17, 18.
 Stephensen, Björn, Fabrikejer, 84.
 Stilling, Hermann, Bagerm., Ldstingsmd, 29, 37, 40, 44, 46, 47, 57, 58, 59,
 68, 91, 92, 94, 95.
 Storeheddinge Hdvrkrforen., 6, 17.
 Stores, Kampen mod, 62, 98.
 Straffeanstalters Industri, 83.
 Stubbekjøbing Hdvrkrforen., 6, 13.
 Studentersangforeningen, 7.
 Svendborg Amts Industrilotteri, 16; — Ldhdvrkrforen., 17.
 Svendborg, 76, 91, 97; — Borgerforen., 6, 15; — Indforen., 15, 16, 44;
 — Lav, 32.
 Svende, rejsende, 54, 78—79.
 Svendeforhold, 34, 35.
 Svendehjem, 79—80, 96—97.
 Svendeprøveregulativer, 11, 55, 80, 81.
 Svendeprøver, frivillige, 11, 38, 53, 54, 55, 80, 81.
 Svendsen, P., Cand. polyt., 75.
 Syge- og Begravelseskasser, 11; — Syge- og Rejseforeninger, 79.
 Sæby Hdvrkrforen., 6, 20, 23.
- Teknisk Provinskole-Forening, 64, 73, 76.
 Teknisk Selskabs Skole, 42, 70, 71.
 Tekniske Skoler, 6, 16, 54, 64, 70, 71, 72, 73.
 Teknisk Institut, 6, 34, 71.
 Teknisk Laboratorium, 67, 68, 85.
 Teknisk Museum se Teknisk Laboratorium.
 Thalbitzer, V. A., Oberstløjtnant, 42, 70.
 Thisted Amts Industrilotteri, 23.
 Thisted Arbejderforen., 21; — Hdvrkrforen., 22; — Foren. t. Understøtt.
 af træng. Industridriv. og Hdvrkere, 21.
 Thomsen, F. A., Arkitekt, 79.
 Tietgen, C. F., 61.
 Toldloven af 1863, 1, 84; — dens Revision, 53, 55, 85.
 Toldreformforening, Frihandelens, 61.
 Trautner, N., Grosserer, 57, 59, 68, 85, 98.
 Tvangsarbejdsanstalters Industri, 83.
 Typografernes Sangforening, 7.

Udstillinger, 66, 75, 76.

Understøttelsesforening, almindelig, 93—94.

Vandreboøger, 55, 79.

Vandreudstillinger, 66, 75, 76.

Varde Hdvkrforen., 22; — Indforen., 22.

Vejle Amts Industrilotteri, 23.

Vejle Hdvkrforen., 20, 23.

Vestjysk Industriforen., 22.

Viborg, 76; — Borgerforen., 6; — Hdvkrforen., 6; — Borger- og Hdvkrforen., 22, 23.

Visering, 55, 79.

Voldgift, 98.

Vordingborg, 76; — Hdvkrforen., 18.

Welsch, W. F., Distriktsdyrlæge, 46, 57.

Westenholz, Godsejer, 62.

Wiggers, Overlærer, 56.

Wivel, B. M., Kobbbersmed, 56.

Wulff, Julius, Sekretær, 69, 95, 96.

Zehngraff, Skrædemester, 32.

Zünften, 2, 3, 7.

Ærøskjøbing Borger- og Hdvkrforen., 15, 16.

Økonomiske Vanskeligheder, 52, 67, 93.

Ørsted, H. C., 4.

Ørum, S., Snedkermester, 27, 40, 46, 56.

Østerrigske System, det, 66, 85.
